

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ЗАБОНҶОИ ХОРИҶИИ
ТОҶИКИСТОН БА НОМИ СОТИМ УЛУҶЗОДА**

**ТДУ 809.155.0+802.0
ТКБ 81.2Тоҷ+81.2Анғ
И-35**

Бо ҳуқуқи дастнавис

ИМАТОВА МАНИЖА ҚУДРАТОВНА

**ТАҲЛИЛИ ХУСУСИЯТҶОИ ЛУҶАВӢ ВА ДАСТУРИИ ДИСКУРСИ
СИЁСӢ АЗ НИҶОҶИ ТАРҶУМА
(дар мисоли забонҶои тоҷикӢ ва англисӢ)**

**Диссертатсия
барои дарёфти дараҷаи илмии
доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисоси
6D021300 – ЗабоншиносӢ (6D021302 – Забоншиносии муқоисавӢ-таърихӢ,
қиёсӢ ва муқоисавӢ)**

**Роҳбари илмӢ: доктори илми филология,
профессор Турсунов Фаёзҷон Мелибоевич**

Душанбе - 2023

Мундариҷа

Рӯйхати ихтисораҳо ва аломатҳои шартӣ.....	4
МУҚАДДИМА.....	5
Тавсифи умумии таҳқиқ.....	8
БОБИ 1. ШИНОХТ ВА ПАЖҶҶҶҶҶҶ ДИСКУРС ДАР ЗАБОНШИНОСӢ.....	16
1.1. Ташаккули назарияи дискурс дар забоншиносии Ғарб.....	16
1.2. Шаклгирии назарии дискурс дар забоншиносии рус.....	23
1.3. Нақш ва мақоми мафҳуми дискурс дар илми забоншиносии тоҷикӣ.....	30
1.4. Роҷеъ ба баъзе вежагиҳои забонии дискурси сиёсӣ.....	38
Хулосаи боби якум.....	42
БОБИ 2. ХУСУСИЯТҶҶҶҶҶҶ ЛУҒАВИИ ДИСКУРСИ СИЁСӢ ВА ТАРҶУМАИ ОНҶҶ АЗ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ БА ЗАБОНИ АНГЛИСӢ.....	44
2.1. Роҷеъ ба масъалаҳои луғавии тарҷума.....	44
2.2. Таҳлили сохторӣ ва маъноии воҳидҳои фразеологӣ дискурси сиёсии забони тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	46
2.3. Хусусияти корбурди истилоҳот дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	62
2.4. Хусусияти корбурди калимаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	79
2.5. Хусусияти корбурди ибораҳои устувор дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	88
2.6. Хусусияти корбурди калимаҳои ифодакунандаи маҷоз дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	93
Хулосаи боби дуюм.....	96
БОБИ 3. ХУСУСИЯТҶҶҶҶҶҶ ДАСТУРИИ ДИСКУРСИ СИЁСӢ ВА ҶҶҶҶ ТАРҶУМАИ ОНҶҶ АЗ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ БА ЗАБОНИ АНГЛИСӢ.....	99
3.1. Хусусияти корбурди муҳотаб дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи он ба забони англисӣ.....	99
3.2. Хусусияти корбурди воҳидҳои туфайлии забон дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	107
3.3. Хусусияти корбурди ҷонишинҳои шахсӣ ва сифат дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ.....	123

Хулосаи боби сеюм.....	127
ХУЛОСА.....	129
Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаи таҳқиқ.....	133
РЎЙХАТИ АДАБИЁТ.....	136
Интишорот аз рӯи мавзуи диссертатсия.....	153
ЗАМИМА.....	155

Рӯйхати ихтисораҳо ва аломатҳои шартӣ

ДС – дискурси сиёсӣ

ВФ – воҳидҳои фразеологӣ

ВФИ – воҳиди фразеологии исмӣ

СММ – Созмони Милали Муттаҳид

ББНА – Бунёди байналмилалӣ наҷоти Арал

СААД – Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастачамъӣ

СҲШ – Созмони Ҳамкориҳои Шанхай

МУҚАДДИМА

Вусъатёбии ҳаёти сиёсӣ дар охири қарни XX ва аввали қарни XXI боиси ҷалби бештари тавачҷуҳи мутахассисони соҳаи филология ба мавзӯҳои сиёсӣ гардид. Навгонӣ ва омӯзиши нокифояи ин доираи масъалаҳо дар назди илми забоншиносии муосири тоҷик вазифаҳои наву мегузоранд. Дар натиҷа равишҳо, рӯйкардҳо ва методҳои гуногуни таҳқиқи рӯйи қор меоянд, ки қори таҳқиқоти мазкур низ, дар навбати худ, ба яке аз шохаҳои муҳим ва аҳамиятдори забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумаи тоҷик – таҳлили хусусияти забонии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи тарҷума дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ бахшида шудааст.

Дар таърихи инсоният шаклҳои гуногуни робитаҳои забонӣ вучуд доштаанд. Таҳлилу баррасии ин шаклу воситаҳо аз нигоҳи дастовардҳои охири забоншиносӣ ва тарҷумашиносӣ барои тавсифи амалҳои мутақобилаи забонҳо дар замони муосир ва рушди минбаъдаи онҳо аҳамияти қалон дорад.

Мусаллам аст, ки масъалаҳои сиёсӣ бо ҳаёти мардум робитаи ногусастанӣ дошта, ҷунонки мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, дискурси сиёсӣ мавриди баҳси илмҳои гуногун мегардад, ки дар натиҷа як самт, мафҳуми ҷудогона дар омӯзиши хусусияти дискурси сиёсӣ ба вучуд омадааст, ки онро ба истилоҳ “лингвистикаи сиёсӣ” ном мегиранд. Дар ҳақиқат, дискурси сиёсӣ забони хоси ҳудуд дорад ва мавриди диққати забоншиносон ва тарҷумашиносон қарор гирифтааст, зеро шахсони машғул бо сиёсат бо мақсади ҷалби диққати муҳотабони худ, ки метавонанд шахрвандони кишварашон ва ё шахрвандони кишварҳои хориҷӣ бошанд, аз ганҷинаҳои рангоранг ва воситаҳои забонии гуногуншаклу гуногунмазмун истифода мекунанд. Аз ин лиҳоз, омӯзиши хусусиятҳои забонии дискурси сиёсӣ аз аҳамияти илмӣ бархӯрдор аст.

Бояд таъкид дод, ки дар солҳои охир доираи мавзӯҳои забоншиносии муқоисавӣ васеъ мегардад ва баррасии масъалаҳои тарҷумаи воҳидҳои забон бо тавачҷуҳ ба хусусияти матнҳои махсус, алаҳусус, дискурси сиёсӣ, яке аз самтҳои наву аҳамиятнок маҳсуб меёбад. Гузашта аз

ин, таҳқиқи муқоисавии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ва омӯзиши хусусиятҳои тарҷумаи воҳидҳои забон дар замони муосир вусъати тоза пайдо карда, дар шароити навини муносибатҳои мустақими Тоҷикистони соҳибистиклол бо кишварҳои гуногун, алалхусус, кишварҳои англисзабон, дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ зарурати таъмини забонии ин равандҳоро собит месозад.

Махсусан, дискурси сиёсии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон маводди аз нигоҳи забоншиносӣ ва корбурди забон мукамал буда, барои пажӯҳиши илмӣ объекти боэътимод аст.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқ аз он иборат аст, ки хусусиятҳои забонии дискурси сиёсӣ дар забони тоҷикӣ ва роҳҳои тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ ҳанӯз мавриди таҳқиқи махсус қарор нагирифтаанд. Дар ҳоли ҳозир дараҷаи фаъолнокии тамосҳои забонии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ собит гаштааст ва дар ин чода шубҳае нест, вале сифати тарҷумаи унсурҳои забонии дискурси сиёсӣ то ба ҳол аз мадди назари касбии мутахассисони соҳа дур мондааст.

Ҳамчунин, бояд тазаққур дод, ки аксари қорҳои таҳқиқотии анҷомшуда дар самти муқоиса ва тарҷумаи англисӣ-тоҷикӣ анҷом дода шудаанд, дар ҳоле ки роҳу воситаҳои оммавӣ гардонидан ва ба самъи муҳотабҳои хориҷӣ расонидани кӯшишҳо ва ташаббусҳои сиёсии роҳбарияти олии кишвар, ки дар дискурси сиёсӣ бо истифода аз воҳидҳои луғавию дастурии махсус сурат мегирад, муҳимтар арзёбӣ мегардад.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи мазкур, ки дар он хусусияти луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз нигоҳи тарҷума мавриди таҳлилу баррасии махсус қарор гирифтааст, ба яке аз масъалаҳои мубрами забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ бахшида шудааст ва натиҷаҳои мантиқии он ҳамин ҳолигоҳи соҳаро пурра хоҳад қард.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Дискурс ҳамчун падидаи забонӣ мавриди таҳқиқи олимони забоншиносии хориҷиву ватанӣ қарор гирифтааст. Дар давоми 60 соли охир дар ин самт қорҳои зиёди илмию таҳқиқотӣ ба

монанди рисолаҳо, дастуру китоб ва монографияҳо таълиф гардиданд. Аз олимони Ғарб метавон муҳаққиқони аврупоӣ – З. Ҳаррис, Э. Бенвенист 1985; Тван Дейк 1988; 1989, Ж.Ж.Деррида 1995; Ҷ.Р.Сёрл 1989; К.Халлидей 1987; З.Харрис 1963; М. Пешо 1975, 1990; Д.Малдиер 1990; А.Греймас, Ж. Курте 1983; С. Ҳолл 1980, 2001; Т. Фэйрклаф 1995; Шифрин 1994; Чэейф 1994; Водак, 1994 ва дигаронро ёдовар шуд, ки шуруъ аз солҳои 50-уми асри XX масъалаҳои марбут ба дискурсро ба риштаи таҳқиқу баррасӣ кашидаанд.

Аз миёни олимони рус Н.Д.Арутюнова 1990, В.В.Богданов, Б.М. Гаспаров, М.Л.Макаров 2003, В.И.Карасик 2000, А.Г.Баранов, Е.И.Шейгал, В.Е.Чернявская, В.З.Демьянков 2005 О.Л.Михалёва, Л.Г. Дворсова 2000, Степанов Ю. С. 1998; Караулов Ю. Н. 1988; Демянков В. З. 2005; Кудрявцева Н. Б. 2009; Кубрякова Е.С. 2000; Макаров М. Л. 1998; Прохоров Ю. Е. 2006; Карасик В. И. 2000; Кибрик А. А. 2009; Акинина П.С. 2019; Переяшкин А.В. 2021 ва ғ. масоили мубрами дискурсро дар пажӯҳишҳои худ ба таври муфассал мавриди баррасӣ қарор додаанд. Дар забоншиносии тоҷик низ, бо таъки ба асосҳои методологии Ғарбу Русия, ба як қатор масъалаҳои дискурс тавачҷуҳ кардаанд, ки ҷанбаҳои гуногуни он ва хусусиятҳои матнро дар таҳқиқоти ҷудоғонаи олимони забоншиносии зерин мушоҳида кардан мумкин аст: Мухторов, 2010; А.Насриддин, 2009; Ф.Шарипова, 2017 ва ғайра.

Таҳқиқи дискурс дар забоншиносии Ғарб ва Русия то андозае пеш рафта, дар забоншиносии тоҷик танҳо ишораҳои ҷудоғонаи олимони ба назар мерасанд, ҳарчанд масъалаҳои мавриди назар тавачҷуҳи бештари олимони соҳаро тақозо менамояд.

Ҳамзамон, бояд тазаққур дод, ки дар солҳои охир роҷеъ ба хусусияти забонии матнҳои сиёсӣ таҳқиқоти махсус рӯйи қор омадаанд, ки ин боиси қаноатмандист. Масалан, дар соли 2019 диссертатсияи номзадии муҳаққиқи ҷавон М.Н. Бобочонова дар мавзӯи “Таҳлили муқоисавии реалияҳои ҷамъиятию сиёсӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ ва тарҷума (дар мисоли забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ)” ҳимоя гардид, ки яке аз қадамҳои аввалин дар пажӯҳиши дискурси сиёсӣ ҳисобидан мумкин аст.

Ҳамчунин, барои тадриси фанни “Тарҷумаи матнҳои сиёсӣ” дар донишгоҳҳои кишвар китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ таҳия ва мавриди истифода қарор дода шудаанд.

Ҳамин тариқ, дискурси сиёсӣ яке аз объектҳои муҳимми таҳқиқоти забоншиносӣ ба шумор рафта, алалхусус, дар забоншиносии тоҷик, ба таваҷҷуҳи хосаи мутахассисони соҳа ниёз дорад, ки натиҷаҳои баҳсу баррасии диссертатсияи мазкур дар ин ҷода саҳми босазо хоҳанд гузошт.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзӯҳои илмӣ.

Масъалаҳои мавриди таҳқиқи диссертатсияи мазкур ба мавзуи пажӯҳиши кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷумаи Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода, ҳамчунин, Барномаи давлатии “Такмили таълими забонҳои русиву англисӣ барои давраи то соли 2030” робитаи зич доранд. Онҳо, ҳамчунин, ба мазмуну мундариҷаи Лоиҳаи пажӯҳиши мавзӯҳои фармоишии (бучетии) пешниҳоднамудаи Донишгоҳи номбурда таҳти унвони “Мушкилоти тарҷуманопазирӣ дар шароити вусъатёбии робитаҳои байналмилалӣ Тоҷикистони навин” мувофиқат мекунад.

Тавсифи умумии таҳқиқ

Мақсади диссертатсия таҳлили муқоисавии хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ ва таҳқиқи натиҷамандии усулҳои тарҷумаи онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ мебошад.

Барои ноил шудан ба ин ҳадаф иҷрои вазифаҳои зерин ба мақсад мувофиқ аст:

- баррасии масъалаи ташаккули назарияи дискурс дар забоншиносии Ғарб;
- таҳқиқи масъалаи шаклгирии назарии дискурс дар забоншиносии рус;
- ошкор намудани мақоми дискурс дар забоншиносии муосири тоҷикӣ;

- муайян намудани вежагиҳои луғавии хоси дискурси сиёсӣ аз нигоҳи тарҷумашиносӣ;
- муайян кардани вежагиҳои дастурии хоси дискурси сиёсӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ;
- таҳлили усулҳои тарҷумайи воҳидҳои луғавӣ ва дастурии хоси дискурси сиёсӣ ва арзёбии ҳусни тарҷумайи онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ;
- ошкор кардани хусусияти корбурди муҳотаб дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумайи он ба забони англисӣ;
- таҳқиқи хусусияти корбурди воҳидҳои туфайлии забон дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумайи онҳо ба забони англисӣ;
- баррасии масъалаи хусусияти корбурди ҷонишинҳои шахсӣ ва сифат дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумайи онҳо ба забони англисӣ.

Объекти таҳқиқро воҳидҳои луғавӣ ва дастурии хоси дискурси сиёсӣ дар забони тоҷикӣ ташкил медиҳанд.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқи мазкур таҳлили муқоисавии вежагиҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи тарҷума ба шумор меравад.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқро ақидаҳои назариявӣ ва методологии олимони дар соҳаи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷума ташкил медиҳанд, ки ба таҳқиқи ҷанбаҳои гуногуни ин соҳа бахшида шудаанд.

Дар рафти таҳқиқи мавзӯӣ мо ба қатори таҳқиқоти як қатор олимони забоншиносии Ғарб, рус ва тоҷик А.И. Смирнитский, В.Д. Аракин, В.Г. Гак, В.Н. Ярцева, И.Г. Кошева, В.Н. Комиссаров, Питер Ньюмарк, Дуглас Робинсон, Милдред Л. Ларсон, Ю. Найда, Г.В. Шатков, Г.В.Чернов, Л.Н.Соболев, Я.И. Ретскер, И.И. Ревзин, Г.Д. Томахин А.В. Фёдоров, Р.К. Миняра-Белоручев, С. Влахов и С. Флорин, А.О Иванов, А.К. Гатилова, Е.М. Верещагин, В.Н. Костомаров, С.Г. Тер-Минасова, И.Б. Мошеев, М.Б. Шаҳобова, М.Н. Абдуллоева, М.Т. Ҷабборова, П. Ҷамшедов, Ҳ.Мачидов, Б. Камолиддинов, Ф.М.Турсунов ва дигарон таъҷиб намудем.

Ҳамчунин, корҳои илмӣ-таҳқиқотии З. Харрис, Э. Бенвенист; Тван Дейк; Ж.Ж.Деррида ва дигарон; Н.Д.Арутюнова, В.В.Богданов, Б.М. Гаспаров, М.Л.Макаров, В.И.Карасик ва дигарон; З.М.Мухторов; А. Насриддин; Ф. Шарипова, ки марбут ба дискурс ва хусусиятҳои забони матн мебошанд, ҳамчун асоси назариявӣ ва методологӣ истифода гардиданд.

Методҳои таҳқиқ. Барои ноил гардидан ба мақсад ва вазифаҳои диссертатсия мазкур аз як қатор методҳои таҳлили лингвистӣ ва тарҷумашиносӣ истифода гардид, ки миёни ба методи таҳлили муқоисавии воҳидҳои луғавӣ ва дастурии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, методи мушоҳида, методи таҳлил сохторӣ, функционалӣ ва маъноӣ афзалият дода шуд. Дар диссертатсия ҳамчунин методи таҳлили сифати тарҷумаи воҳидҳои луғавӣ ва дастурии забони тоҷикӣ ба забони англисӣ бар маънои маводди дискурси сиёсӣ истифода гардидааст.

Сарчашмаи мисолҳои таҳқиқро матнҳои электронии суҳанронҳои Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва тарҷумаҳои онҳо ба забони англисӣ ташкил медиҳанд.

Заминаҳои эмпирикии таҳқиқ. Заминаи эмпирикии кори таҳқиқотии мазкурро вожа, ибора ва ҷумлаҳои дискурси сиёсии забони тоҷикӣ ташкил менамоянд, ки аз сомонии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (www.president.tj) дастрас шудаанд. Барои собит намудани ақидаҳои назариявии муаллиф аз лиҳози муқоиса ва тарҷума аз матни англисии дискурси сиёсӣ аз ҳамин сарчашма истифода гардидааст. Ҳамчунин, барои муқоиса ва таҳлили сохтор ва маънои воҳидҳои луғавӣ ба фарҳангҳои тафсирий ва дузабони забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ рӯчӯ карда шуд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқ. Дар диссертатсияи мазкур маротибаи аввал масъалаҳои назариявӣ ва амалии марбут ба хусусияти забони дискурси сиёсӣ дар забони тоҷикӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор мегирад. Ба маънои таҳлилу таҳқиқи муқоисавӣ дар ин кори пажӯҳишӣ роҳу воситаҳои муносиби тарҷумаи ҷумлаҳои дискурси сиёсӣ ба забони англисӣ бо тавачҷуҳ ба

воҳидҳои луғавӣ ва дастурии он ва бо таъҷиб ба мисолҳои мушаххас нишон дода шудаанд.

Хусусияти забони дискурси сиёсӣ бо рангорангии ва обурангии пурғановати миллии худ дар забоншиносии тоҷик бори нахуст объектҳои таҳқиқ қарор мегирад ва бинобар ин, дар рафти таҳқиқ ба ҷанбаҳои забоншиносии фарҳангии ва хусусияти миллии муносиби сиёсӣ аз нигоҳи қарбурди воҳидҳои забон тавачҷуҳи ҳоса зоҳир қарда шудааст, ки имқони ошқор намудани умумият ва хусусияти забонҳои мавриди назарро фароҳам меорад.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Дискурси сиёсӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ гуногунҷанба буда, тавассути маъноии ғайриаслии вожа, фразеология, истилоҳот, воҳидҳои туфайлии забон ифода қардидааст.

2. Дар тарҷумаи ибораҳои устувор, истилоҳот, қалимаҳои ифодақунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ, асосан, таҳвилҳои луғавӣ ба қор рафтаанд, ки ба воситаи тарҷумаҳои таҳтуллафзӣ, дарёфти муодили пурра ва нопурра таҷассум ёфтаанд.

3. Тарҷумаи воҳидҳои забоние, ки дар дискурси сиёсӣ истифода мешаванд, бо хусусият ва роҳи воситаҳои тарҷумаи пурраи матни сиёсӣ иртиботи қавӣ қоранд, яъне дар ин гуна тарҷума мақсад ва вазифаҳои воҳидҳои забонии тарҷумашаванда дар алоқамандӣ бо қулли матн ба инобат қирифта мешаванд.

4. Воҳидҳои луғавии ифодақунандаи мафҳумҳои дискурси сиёсӣ, ки ба хусусияти миллии ва таърихию фарҳангии тоҷикон марбут нестанд, муодилу муқодифҳои худро дар забони англисӣ пайдо қардаанд ва ё мавриди тарҷумаи таҳтуллафзӣ қарор қирифтаанд.

5. Воҳидҳои забоние, ки ба сиёсати дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон - стратегияҳо ва таҷаббусҳои миллии Тоҷикистон марбутанд, ақсаран, тавассути транскрипсия / транслитератсия тарҷума шудаанд.

6. Дискурси сиёсӣ ба таҳаввулоти ҷомеа ва муносибатҳои сиёсӣ алоқаи зич дорад ва ба раванди муошират дар ҷомеа таъсиргузор аст.

7. Дискурси сиёсии забони тоҷикӣ дар шароити муносибатҳои ҳамаҷонибаи навини Тоҷикистон бо кишварҳои ҷаҳон хусусияти тоза (ғоявӣ ва наҳвӣ) пайдо кардааст.

8. Вежагии дискурси сиёсии забони тоҷикӣ дар он аст, ки дискурси мазкур ба мисли дигар навъи муошират ҷанбаи муҳимми иҷтимоӣ дошта, дар асоси амалҳои муҳобиротӣ - амалкарди одамон дар ҷомеа, сурат мегирад.

Аҳамияти назариявии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои илмии он имконоти назариявии олимони забоншинос ва тарҷумашиносро дар бахши дискурси сиёсӣ афзоиш хоҳанд дод ва дар раванди омӯзиши хусусиятҳои забонии он ҳамчун асоси илмӣ хидмат хоҳанд кард. Диссертатсияи мазкур, ҳамчунин, барои рушди минбаъдаи таҳқиқи муқоисавии дискурси сиёсӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ва хусусияти тарҷумаи воҳидҳои забон дар дискурси сиёсӣ асосҳои илмӣ-назариявӣ фароҳам хоҳад овард. Дастовардҳои кори таҳқиқотии мазкур метавонанд ҳангоми таҳияи назарияи хусусии тарҷумаи матнҳои сиёсӣ аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ ва баръакс ва ҳаллу фасл намудани мушкилоти муодилнокии воҳидҳои луғавӣ ва дастурии забон мавриди истифода қарор гиранд.

Аҳамияти амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки тарзу воситаҳои хоси таҳқиқи муқоисавии хусусиятҳои забонии дискурси сиёсӣ метавонанд дар раванди омӯзиши бахши луғат ва дастури забонҳо ҳамчун маводди муфиди илмӣ-амалӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ мавриди истифода қарор гиранд. Натиҷаҳо ва тавсияҳои амалии диссертатсия ба танзими забони дискурси сиёсии забони тоҷикӣ аз нигоҳи услуби воҳидҳои забон ва муқоисаи онҳо бо воҳидҳои забони англисӣ ва, ҳамчунин, омӯзиши нозукиҳои тарҷумаи воҳидҳои забонии дискурси сиёсӣ мусоидат хоҳанд кард.

Аҳамияти амалии таҳқиқ боз ҳам дар он аст, ки қолабҳову намунаҳои таҳлили воҳидҳои забон дар дискурси сиёсӣ метавонанд ҳангоми таҳқиқи воҳидҳои ҳамонанд дар мисоли забонҳои дигар низ мавриди истифодаи амалӣ қарор гиранд.

Бешубҳа, мавод ва тавсияҳои амалии кори диссертатсионии мазкур дар раванди таҳия ва гузаронидани лексияҳо оид ба забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ, тадريسӣ курсҳои махсус дар муассисаҳои гуманитарӣ барои донишҷӯёни дараҷаи бакалавр, магистрантон, докторантон (Phd) дар таҳияи рисолаҳо, ҳамчунин, таҳияи фарҳангҳои луғоти махсус, китобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ ва ғайра метавонанд мавриди истифода қарор гиранд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ аз ҳисоби корҳои анҷомдодаи муаллиф аз лиҳози истифодаи маълумоти саҳеҳ, ҷамъоварӣ ва таҳлили маводди илмӣ-таҳқиқотӣ, пешниҳоди тавсияҳои ақидаҳои илмӣ-назариявии диссертант асоснок мегардад. Натиҷагирӣ ва тавсияҳои кори диссертатсионии мазкур бо таъба ба таҳлилу баррасии маводди боэътимоди назариявии забоншиносии муқоисавӣ, тарҷумашиносӣ муяссар гаштаанд. Гузашта аз ин, эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқи мавриди назар бо он асоснок карда мешаванд, ки дар рафти таҳлилу баррасии масъалаҳои марбут ба мавзӯи диссертатсия аз методҳои илмӣ боэътимод истифода карда шудааст, ки бевосита имкони таҳлили мантиқан дуруст ва саҳеҳи воҳидҳои забон ва нишон додани роҳу воситаҳои тарҷумаи онҳо дар дискурси сиёсӣ забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ фароҳам оварданд, ки натиҷаҳо бесобиқа буда, барои таҳқиқоти минбаъда дар забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ ҳамчун маводди боэътимод хидмат хоҳанд кард.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи мазкур таҳти унвони “Таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ (дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ)” ба рамзи ихтисоси тасдиқнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 6D.KOA-36 – 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021302 –

Забоншиносии муқоисавӣ – таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ) мутобиқат мекунад.

Саҳми шахсии муҳаққиқ дар он зоҳир мегардад, ки аз ҷониби ӯ хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз нигоҳи муқоиса ва тарҷума бори аввал мавриди таҳқиқу баррасии махсус қарор гирифтааст. Ҳангоми таҳсил дар докторантураи назди Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода муаллифи диссертатсия аз рӯйи он марҳила ба марҳила қори таҳқиқотӣ бурда, маводди арзишманди назариявӣ ва амалӣ ҷамъоварӣ намудааст ва ба натиҷаҳои мантиқӣ ноил гаштааст, ки муҳтавои асосии онҳо дар нашрияҳои муҳаққиқ дар маҷаллаҳои таҷрибашавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои таҳқиқи диссертатсионӣ. Диссертатсия дар заминаи кафедраи филологияи англиси Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ба иҷро расидааст. Муҳтавои асосии диссертатсия дар маърузаҳои муаллиф ҳангоми баромад дар конференсияҳои илмӣ-назариявӣ сатҳи ҷумҳуриявӣ (“Шиноҳти дискурс дар илми забоншиносӣ”), байналмилалӣ (Таърих ва пайдоиши мафҳуми дискурс) ва дигар (“The concept of discourse in modern linguistics”; “Роҷеъ ба роҳҳои ифодаи муҳотаб дар дискурси сиёсӣ ва хусусияти тарҷумаи он аз забони тоҷикӣ ба забони англиси” ва ғайра) ироа гардидаанд. Диссертатсия мазкур дар ҷаласаи кафедраи филологияи англис (Протоколи № 9 аз 20 апрели соли 2023) ва ҷаласаи Шурои олимони факултети забони англисии Донишгоҳи номбурда (Протоколи № 7 аз 24 майи соли 2023) муҳокима ва ба ҳимоя пешниҳод гардидааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Мавод ва нуктаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар конференсияҳои сатҳҳои гуногун дар давраи солҳои 2020-2023 ва, ҳамчунин, дар 9 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои таҷрибашавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расидаанд.

Сохтор ва ҳачми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, 3 боб, хулоса, рӯйхати адабиёт, замима ва 169 саҳифаи ҷопӣ иборат мебошад. Боби якуми қор доир ба назарияи умумӣ оид ба ташаккул ва рушди дискурси сиёсӣ дар Ғарб, Русия ва Тоҷикистон мебошад. Дар боби дуюм таҳлили сохторӣ-маъноии воҳидҳои луғавии дискурси сиёсӣ дар забони тоҷикӣ ва хусусияти тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ аҷом дода шудааст. Дар боби сеюм таҳлили сохторӣ-маъноии воҳидҳои дастурии дискурси сиёсӣ дар забони тоҷикӣ ва хусусияти тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ аҷом дода шудааст. Хулосаи диссертатсия натиҷаҳои таҳқиқро дар бар мегирад. Дар рӯйхати адабиёт сарчашмаҳои илмӣ, фарҳангҳои луғот, захираҳои электронӣ ва манбаи мисолҳо бо забонҳои гуногун дарҷ гардидаанд. Дар замима муаллиф дар шакли ҷадвал ҷумлаҳои дузабарона бо мисолҳои воҳидҳои луғавӣ ва дастурий пешниҳод кардааст.

БОБИ 1. ШИНОХТ ВА ПАЖЌҲИШИ ДИСКУРС ДАР ЗАБОНШИНОСӢ

1.1. Ташаккули назарияи дискурс дар забоншиносии Ғарб

Мафҳуми дискурс дар асри XIX ҳамчун истилоҳ серистеъмол буд. Дар “Луғати забони олмонӣ”-и Якоб Вилгелм Грим (“Deutsches Worterbuch”), ки соли 1860 нашр шудааст, маъноҳои зерини вожаи “дискурс” нишон дода шудаанд: 1) муколама, суҳбат; 2) нутқ, лексия. Сабаби асосии рӯ овардан ба омӯзиши матн ин баррасии забон ҳамчун воситаи комили иртибот ва амиқтар омӯхтани робитаи забон бо паҳлуҳои гуногуни ғаъолияти инсон ба шумор меравад, ки тавассути матн сурат мегирад. Рушди босуръати забоншиносии матн ҳамчун илм дар бораи моҳият, заминаҳо ва шароити иртиботи байни инсонҳо боиси гузариш аз омӯзиши забон (лингвистикаи забон) ба омӯзиши нутқ (лингвистикаи нутқ) гардид [181]. Аз ибтидо дар чаҳорҷӯби пажӯҳишҳое, ки ба ташкили матни нутқи мураттаб бахшида шуда буданд, марбут ба тафсири терминологии объекти таҳқиқот, инчунин объекти худи соҳаи забоншинос баҳс сурат мегирифт, ки матнро меомӯхт.

Дар илми муосир матн дар аксари ҳолатҳо ҳамчун яке аз ҷанбаҳои дискурс васеътар баррасӣ карда мешавад, ки онро фанни таҳлили дискурсивӣ меомӯзад. Аз ин хулоса баровардан мумкин аст, ки ҳар гуна матн натиҷаи “рафтори нутқии” инсон аст, ки онро дар илми муосир дискурс меноманд. Ба ақидаи баъзе олимони дискурс сохтори дохилии худро дорад. “The difference between text and discourse is mainly of perspective. Where as text refers simply to a continuous stretch of language, discourse focuses on language as a behavioral unit with an internal structure” [165, с. 19]. Аз ин иқтибос бармеояд, ки матн ва дискурс аз якдигар бо он фарқ мекунанд, ки матн танҳо ба густариши пайвастаи забон ишора мекунад ва дискурс ба забон ҳамчун воҳиди рафторӣ бо сохтори дохилӣ равона шудааст. Таҳлил ва тафсири дискурс дар адабиёти забоншиносӣ аксар вақт ҳамчун таҳлили матн сурат мегирад, гарчанде ки

агар омӯзиши дискурс бо назардошти вазъи прагматикии раванди коммуникатсионӣ гузаронида мешуд, муассиртар мебуд.

Мафҳуми дискурс ва таҳлили дискурсивӣ аз нимаи дуюми садаи ХХ чун бахши чудогонаи забоншиносӣ мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор мегирад.

Истилоҳи дискурс бори аввал аз ҷониби муҳаққиқони аврупоӣ – З. Харрис ва Э. Бенвенист шуруъ аз солҳои 50-уми садаи бист ба риштаи таҳқиқу баррасӣ кашида шуд. Он, ҳамчунин, аз солҳои 1970-ум дар илми забоншиносӣ мавқеи худро мустаҳкам мегардонад. Ба луғатҳои тафсирии забони англисӣ рӯчуъ намуда, маъноҳои луғавии онро баррасӣ менамоем:

Дискурс – муошират ба тарзи шифоҳӣ ё хаттиест; нутқ ва ё поре аз нутқи хаттисест дар бораи мазуи ҷиддии хоси як соҳа: дискурс дар бораи моҳияти ҳаёт пас аз марг ва ғайра [47, с.78-79].

Discourse – written or spoken communication or debate (дискурс ин муоширати хаттӣ ва ё шифоҳӣ ё мубоҳиса мебошад) [179].

Дискурс 1) нутқи шифоҳӣ ё пореи нутқи хаттиест дар мавзуи ҷиддӣ ва хос; 2) муошират ё мубоҳисаи ҷиддӣ миёни одамон: *Candidates should engage in serious political discourse номзадҳо бояд ба дискурси ҷиддии сиёсӣ машғул шаванд.*) 3) – забонест, ки дар гунаи хоси нутқи хаттӣ ё шифоҳӣ истифода мешавад. Дискурс – нутқест дар бораи чизе ё муҳокимаи ҷиддии чизе [47, с.78-79]. Тавре ки Таннен ва Шифрин қайд менамоянд, “дар охири асри ХХ таҳлили дискурсивӣ авҷ мегирад. Аввалин симпозиумҳои таҳлили дискурсивӣ дар Донишгоҳи Чорчтаун (Georgetawn) рӯйи кор омад”. Аз ҷумла, дар маҷаллаҳои Discourse & Society (дискурс ва ҷомеа), Discourse Studies (омӯзишҳои дискурсӣ) ва ғайра маҳсуб меёбанд [89, с.12]. Бо ҳамин тартиб, истилоҳи дискурс аз ҷониби муҳаққиқони намоёни Ғарб қорбурд шудааст (Э. Бенвенист 1985; Тван Дейк 1988; 1989, Ж.Ж.Деррида 1995; Ч.Р.Сёрл 1989; К.Халлидей 1987; З.Харрис 1963; М. Решеуа 1975, 1990; Д.Малдидиер 1990; А.Греймас, Ж. Курте 1983; С. Ҳолл 1980, 2001; Н. Фэйрклаф 1995; Шифрин 1994; Чэйф 1994; Водак, 1994 ва дигарон). Ҳарчанд заминаҳои пайдоиши дискурс дар Ғарб - ИМА, Аврупо ва, ҳамчунин, Русия

гузошта шудаанд, вале барои шинохти дақиқ ва муаррифии он ҳанӯз қоидаи ниҳойи пешниҳод нагардидааст. Онро бори аввал З.Харрис дар шакли ибораи “Discourse analysis”- “таҳлили дискурси” қорбасти кардааст [20, с.1]. Ғайр аз ин, аз аввалин истифодабарандагони истилоҳи “дискурс” М.Фуко ва файласуфи сотсиологӣ олимони Ч. Хабермас мебошанд. Забоншиносии нидерландӣ Т.А. ван Дейк роҷеъ ба дискурс ба таври зерин қайд менамояд: “Ин мафҳум ба мисли мафҳуми забон, ҷомеа як андоза зехнӣ ва норавшан аст”. Ба ақидаи ӯ, “аксар вақт омӯзиш ва шинохти ба ҳамин монанд “мафҳумҳои номуайян” қори душвор ва печида доништа мешаванд, ки мафҳуми мавриди омӯзиши мо, яъне “дискурс” низ марбути ҳамин гуна масъалаҳост” [31, с.305]. Ҳамин тариқ, олимони Аврупо қоидаҳои зерини дискурсро ёдовар шудаанд: “Якум, дискурс ҳамчун “нутқи шифоҳӣ” (speech) ё, агар матн хаттӣ бошад, ин ифода нишонаи каломии маънодор аст. Дуюм, ҳангоми муайян кардани дискурс аҳамияти мавзӯи баррасишуда ё тавсифшуда қайд карда мешавад (usually serious, subject, serious conversation). Дар илм таснифи дискурс низ мавҷуд аст, ки он дар соҳаи муоширати ҳамарӯза ҳамчун як намуди дискурси шахсият доништа мешавад” [47, с.79].

Дар забоншиносии муосир дискурс шинохти гуногун дорад ва онро аз дидгоҳҳои зерин маънидод мекунад:

1. Аз дидгоҳи коммуникативӣ (муоширатӣ) дискурс ҳамчун муоширати забонӣ (нутқ, қорбурду амалқарди забон) ё ҳамчун муколама ва ё ҳамчун суҳбат, яъне як намуди гуфтори муколамавӣ, ё ҳамчун нутқ аз мавқеи ғӯянда дар муқобили нақл қардан фаҳмида мешавад, ки чунин мавқеъро ба назар намегирад. Дар ҷаҳорҷӯби бархӯрди коммуникативӣ истилоҳи “дискурс” ҳамчун як таркиби аломатҳо маънидод мешавад, ки дискурс, субъекту объекти он, мақону замон ва ҳолати эҷодро ташкил медиҳанд.

2. Аз дидгоҳи сохторӣ-синтаксисӣ дискурс ҳамчун порчаи матн, яъне таркиби аз сатҳи ҷумла болотар (воҳиди аз фраза болотар, таркиби пурраи синтаксисӣ, сарҳат) фаҳмида мешавад, зеро дискурс ду ва ё якчанд ҷумлае фаҳмида мешавад, ки бо ҳам робитаи маъноӣ доранд ва дар ин маврид

алоқамандӣ яке аз аломатҳои асосии дискурс доништа мешавад.

3.Аз дидгоҳи сохтору услуб дискурс ҳамчун таркиби ғайриматнии нутқи шифоҳӣ фаҳмида мешавад, ки дорои хусусиятҳои дақиқан ба қисмҳо тақсим нашудан, афзалият доштани робитаҳои ассосиативӣ ва алоқаманд мебошад.

4.Аз дидгоҳи иҷтимоӣ–амалӣ дискурс ҳамчун матне фаҳмида мешавад, ки дар ҳолати муошират, дар ҳаёт ё як навъи гуфтори маҳдуди иҷтимоӣ ва ё идеологӣ доништа мешавад, ки матнҳои худро дорад. Шарҳу маънидоди мафҳуми дискурс қисман хилофи ҳамдигаранд. Мафҳуми “дискурс” бо мафҳумҳои “нутқ” ва “матн” робитаи ногустастанӣ дорад. Дискурс ҳамчун падидаи иртиботӣ як унсурӣ мобайнӣ дар байни нутқ ҳамчун муоширати забонӣ ва ҳамчун фаъолият, аз як тараф, ва аз тарафи дигар, матни мушаххасе фаҳмида мешавад, ки дар рафти муошират ташаккул ёфтааст.

Мафҳуми “дискурс” дар натиҷаи ба вуҷуд омадани талаботи ба назар гирифтани на танҳо хусусияти “матнро бо чунин унвон” бо назардошти мушаххасоти дохилӣ, балки матн ҳамчун “паём” ба илм ворид карда шудааст, ки ба ягон кас равона гардидааст ва ягон талаботи адресат ва муаллифро ифода мекунад. Олими фаронсавӣ Э. Бенвенист дар бораи дискурс ҳамчун дар бораи нутқе сухан меронад, ки “ба гӯянда тааллуқ дорад”: “дискурс маҷмуи одии ибораҳо маҳсуб намеёбад ва ҳангоми тавлиди он ҷудой аз сохтори грамматикӣ забон сурат мегирад. Дискурс объекти эмпириқие мебошад, ки ба он забоншинос бархӯрд мекунад, вақте ки ӯ пайҳои субъекти амали гуфтор ва унсурҳои шаклиро ошкор месозад, ки ба корбурди забон аз ҷониби гӯянда ишора мекунад” [44, с. 124]. Ба андешаи олими мазкур, хусусияти муҳимми дискурс, ки онро ба маънои васеъ мефаҳмид, мансуб доништани он ба иштирокчиёни муайяни амали иртибот, яъне гӯяндагон ва шунавандагон, инчунин, ба мақсади гӯянда аз иртибот, ки ба ягон тарз ба шунаванда таъсир расондан мебошад, ба шумор меравад.

Бояд тазаккур дод, ки мафҳуми “дискурс ” бо аломатҳои зерини худ - мукамалӣ, пуррагӣ, алоқамандӣ ва ғайра (яъне, бо ҳамаи аломатҳои матн)

фарқ мекунад ва он, ҳамзамон, ҳамчун раванд (бо назардошти таъсири омилҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ), фарозабонӣ, коммуникативӣ-ситуативӣ ва ҳамчун натиҷа дар шакли матни сабтшуда фаҳмида мешавад. Дар мавриди бархӯрди иҷтимоӣ- амалӣ ба дискурс дар маркази диққати муҳаққиқон амале қарор мегирад, ки иштирокчиёни он баъзе аз навъҳои шахсиятҳои забонӣ ба шумор мераванд, ки дар ҷаҳорҷӯби вазъият ва шароити муайяни муошират қарор доранд. Фаҳмиши дискурс ҳамчун падидаи иҷтимоӣ аз таҳқиқоти структуралистон ва пасоструктуралистон, пеш аз ҳама, аз таҳқиқоти М.Фуко сарчашма мегирад. Дар таҳқиқ ва асосноккунии ин истилоҳ А.Грейсмас, Ж.Деррида, Ю.Кристинва низ саҳми арзанда гузоштаанд. Дар қорҳои онҳо кӯшишҳои аниқ қардани мафҳумҳои анъанавии услуб (ба маънои васеи он, ки “услуби фардӣ”-ро ифода мекунад) ва забони инфиродӣ мушоҳида мешавад (муқоиса шавад: ифодаҳои анъанавии “услуби Достоевский”, “забони Пушкин” ва ё “забони большевизм” бо ифодаҳои имрӯз истифодашавандаи “дискурси муосири сиёсии русӣ” ва “дискурси Роналд Рейган”). Истилоҳи “дискурс”-и ба ин тарз фаҳмидашаванда (инчунин, истилоҳи аз он сохташудаи “амалҳои дискурсивӣ”, ки онро Фуко ба қор бурдааст) тарзи гуфторро ифода мекунад ва ҳатман муайянкунандаи навъи дискурс аст. Дар ин дискурс барои муҳаққиқон на ҳуди дискурс дар умум, бақли навъҳои мушаххаси он ҷолиб мебошанд, ки бо бисёр хусусиятҳои худ, ба мисли аломатҳои ҳолиси забони фарқкунанда (ба он андозае, ки онҳо фарқиятҳои ҷиддӣ доранд), хусусияти услубӣ (бештар бо тамоюли миқдории истифодаи воситаҳои забонӣ фарқ мекунанд), хусусияти мавзӯӣ, системаи эътиқодот, тарзҳои муҳокимаронӣ ва ғайра фарқ мекунанд. Илова бар ин, талаб қарда мешавад, ки тарзи гуфтор аз бисёр ҷиҳат ҳуди соҳаи предметии дискурс, инчунин, ниҳодҳои иҷтимоии ба он мувофиқро муайян ва ташкил мекунад. Ба ин тариқ, барои мактаби фаронсавӣ дискурс, пеш аз ҳама, навъи муайяни гуфторе мебошад, ки ҳоси гуруҳи муайяни сиёсӣ-иҷтимоӣ ва ё давраи муайян аст.

Т.А.ван Дейк ҳатто, чунин таърифе ҳам дорад, ки дискурсро ҳамчун падидаи иҷтимоӣ маънидод мекунад: “Дискурс – чараёни нутқ ва забон дар ҳаракати доимии он мебошад, ки дар худ ҳамаи гуногунии давраҳои таърихӣ, хусусиятҳои инфиродӣ ва иҷтимоии ҳам коммуникант ва ҳам ҳолати коммуникативиеро фаро мегирад, ки дар он муошират сурат мегирад. Дар дискурс мафкура ва фарҳанги ҳам миллӣ ва ҳам фардию хусусӣ инъикос меёбад” [31, с.17].

Истилоҳи “дискурс”-ро файласуфи машҳури олмонӣ Ю.Хабермас дар қорхояш хеле фаровон ба қор бурдааст. Дар қорҳои ӯ дискурс як навъи иртиботи нутқие маънидод мешавад, ки асоси онро баррасии интиқодии арзишҳою меъёрҳои иҷтимоии ҳаёт ташкил медиҳанд [181]. Ҳамин тавр, тафсириҳои дар боло овардашудаи мафҳуми “дискурс”-ро ҷамъбаст намуда, метавон тасдиқ кард, ки ин истилоҳ, тавре ки он дар забоншиносии муосир фаҳмида мешавад, аз ҷиҳати маъно ба мафҳуми “матн” наздик аст, вале хусусияти пӯёӣ (динамикӣ) дорад ва аз лиҳози забон муоширати забонии густаришбанда мебошад ва, баръакс, матн бештар объекти сокин аст ва натиҷаи фаъолияти забонӣ фаҳмида мешавад. Баъзе муҳаққиқон дискурсро ҳамчун фарогири ду унсур, яъне раванди пӯёӣ фаъолияти забонӣ, ки ба заминаи иҷтимоӣ мувофиқ аст ва натиҷаи он-матнро медонанд. Чунин фаҳмиши мафҳуми “дискурс” мувофиқи матлаб аст.

Забоншиноси фаронсавӣ Э. Бенвенист бори нахуст калимаи дискурсро ҳамчун истилоҳи махсус эътироф намудааст. Ӯ дар пажӯҳиши худ жанр ва мафҳуми дискурсро бо сохту мундариҷаи ҳикоя ва қисса муқоиса намудааст [61, с.160].

Теун ван Дайк яке аз аввалинҳо шуда роҷеъ ба умумият ва фарқи матн ва дискурс ибрози назар кардааст, чунончӣ “дискурс матни мувофиқ дар якҷоягӣ бо омилҳои фаролингвистии прагматикии иҷтимоӣ, фарҳангӣ, психологӣ ва ғайра мебошад; матне, ки дар асоси ҳодиса бунёд шудааст; нутқи матн ҳамчун фаъолияти мутақобилаи инсонҳо ва ташкили онҳо мебошад” [32, с.124].

Яке аз заминаҳои асосии назарияи матн ва таҳқиқи дискурс дар мақолаи Э.Бенвенист таҳти унвони “Сатҳи таҳлили забоншиносӣ” чунин дарҷ шудааст: “Аломатҳое, ки дар маркази забон ҳамчун системаи аломатҳо амал мекунанд ва фазои забон ҳамчун воситаи муошират оғоз меёбад, нутқ, яъне дискурс аст (le discours)” [23, с.36]. Э. Бенвенист дар зери мафҳуми дискурс (discours) ҳар гуна гуфтугӯро мефаҳмад, ки он дорои гӯянда ва шунавандаи эҳтимоли буда, ва мақсади гӯянда зери таъсири худ қарор додани шунаванда аст.

Э.Бенвенист бо назардошти дискурс аз нуқтаи назари забоншиносӣ дар асрҳои худ байни онро мувозӣ кардааст, нутқ ва суҳанроние, ки дар давоми он гӯянда муносибати худро ба шунавандагон мерасонад ва мавқею мақомро нишон медиҳанд, дар ҳоле, ки гиранда метавонад “воқеӣ ё таҳайюли, инфиродӣ ё умумӣ” бошад [23, с.216].

Дискурс ҳамчун «нутқи мувофиқ дар якҷоягӣ бо ҳолатҳои ғайризабонии он чараён, суҳанронӣ дар якҷоягӣ бо ҳаёти зинда: заминаи рӯйдодҳои он, иҷтимоӣ-фарҳангӣ хусусиятҳои приматикӣ, равонии баромадкунандагон» [23, с.92].

Дар забоншиносӣ таърифи дискурс аз тарафи Т.А. ван Дейк низ пешниҳод гардидааст. Ӯ изҳор доштааст, ки мафҳуми асосӣ дар омӯзиши дискурс рӯйдоди коммуникатсионӣ (муоширатӣ) мебошад.

Истилоҳи “дискурс” аз забони фаронсагии “discours”, англисии “discourse” ва латинии “discursus” ба маънии “давидан ба ҳар тараф, пешу пас рафтан, ҳаракат кардан; гуфтугӯ; суҳбат ва амалқарди гуфтор” гирифта шудааст [67, с.10]. Аз ин рӯ, муҳаққиқон раванди пасупеш гардон шудани иттилоотро миёни ду тараф, яъне суҳбати ду тарафро, ки “адресат” ва “адресант” ҳам гуфтан мумкин аст, бо ҳамин истилоҳи “дискурс” ифода кардаанд. Аз нигоҳи ифодаи маъноӣ умумии гардиш ва ҳаракати иттилоот вожаи дискурс басо мувофиқ ва бамаврид интихоб шудааст, зеро манзури маъноӣ он, асосан, гардишу таҳриқи маълумот дониста мешавад. Дар баробари ин, истилоҳи “дискурс” аз ҷиҳати маъно ва мундариҷа бо чанд

мафҳуму истилоҳи дигари забоншиносӣ, махсусан, бо мафҳуми “матн” як андоза наздикӣ дорад ва ин нуктаро муҳаққиқони гуногун махсус таъкид намудаанд [67, с.10].

Чунонки Т.А. ван Дейк қайд менамояд, “дискурс аз ҷиҳати маъно ба мафҳуми “матн” дар забоншиносии муосир наздик аст. Дар дискурс фарҳанги миллӣ ва ҳам умумӣ, инфиродӣ ва ҳам хусусӣ инъикос мешавад” [77, с.159].

Хулоса, мафҳуми дискурс дар қарни XIX ҳамчун истилоҳ ба вуҷуд омада, баъдан зери назари олимони соҳа қарор гирифтааст. Мафҳуми “дискурс” дар забоншиносии Ғарб аз чанд ҷиҳат шинохта шудааст. Чунончи, мафҳуми дискурс аз нигоҳи каммуникативӣ, яъне муоширати забонӣ муколама, сӯҳбат, аз нигоҳи синтаксисӣ, яъне порчае аз матн, аз сатҳи ҷумла болотар, аз нигоҳи сохторӣ ва услубӣ як таркиби нутқи гуфтугӯӣ аст ва аз нигоҳи иҷтимоӣ матнест, ки дар ҳолати муошират дар ҳаёт сурат мегирад.

1.2 Шаклгирии дискурс дар забоншиносии рус

Дар илми забоншиносии муосири рус дискурс яке аз маъмултарин мафҳум аст. Таҳлили дискурсивӣ дар даҳсолаи охир яке аз усулҳои маъмули таҳқиқотии илмҳои ҷамъиятӣ ва гуманитарӣ ба шумор меравад. Омилҳои шаклгирии дискурс ва инкишофи он дар забоншиносии рус низ боиси ба вуҷуд омадани ихтилофи назарҳо доир ба моҳияти дискурс дар миёни муҳаққиқон гаштааст. Таърифи дискурс байни муҳаққиқон мушкилоти зиёдеро ба миён гузоштааст. Ба андешаи Н.Д.Арутюнова, “дискурс –нутқа, ки фарогири зиндагист” [167, с 136-137]. Ҳамчунин, Н.Д. Арутюнова қайд менамояд, ки “дискурс матни дар якҷоягӣ бо омилҳои экстралингвистӣ, прагматикӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, равшанӣ ва ғайра ташаккул ёфта ва дар асоси ҳодисае пайдо шудааст”. Яъне суҳанест, ки ҳамчун як амали мақсадноки иҷтимоӣ, ҳамчун як ҷузъи ҳамкориҳои одамон мавриди истифода қарор гирифтааст” [167, с.80].

Мафҳумҳои дискурс, забон ва матн бо ҳамдигар хеле зич мепайванданд, бинобар ин, барои пурра фарқ кардани истилоҳ ин категорияро дуруст чудо кардан муҳим аст. Масалан, Э.С. Кубрякова, дискурсро яке аз навъҳои раванди маърифатӣ ва матнро ҳамчун баррасии объекти статикӣ, натиҷаи фаъолияти нутқ баррасӣ мекунад, ки ҳангоми иҷро шудан шакли муайян мегирад. Ҳамзамон, ҷонибдорони ин самт ин имкониятро эътироф мекунанд, баъди дискурс ва матн ҳеҷ тавофуте вуҷуд надорад, аммо вақте ки матн меафтад, шуури инсон онро дарк мекунад [80, с.193]. Э.С. Кубрякова ва О.В. Александрова дар асарҳои худ дискурси стихиявӣ ва муқобили он бо матнро ба таври муфассал баррасӣ намудаанд. “Дискурс бояд мафҳуми маънодоре бошад, зеро ин раванди маърифатист, ки бо истилоҳи воқеии сухан ва эҷоди нутқ алоқаманд асту қор мекунад, матн натиҷаи ниҳонии раванди фаъолияти нутқ аст, ки дар як шакли муайяну тайёр аст” [80, с.19]. Яъне дискурс ҳамчун маҷмӯи омилҳои иҷтимоиву фарҳангӣ ва вазъӣ мебошад, ки ба муошират таъсир мерасонанд.

Г.Н.Манаенко ба хусусияти иҷтимоии дискурсро таъкид намуда, чунин гуфтааст: “Дискурс муқаррароти иҷтимоии муоширати нутқист, ки забон василаи иҷрои ин фаъолият аст” [92, с. 205].

Ба ақидаи М.Н. Красина, “Дискурс дар забоншиносии матн истилоҳи сермаънотарин маҳсуб меёбад, чунинчи 1) матн бо ҳам алоқаманд; 2) шакли шифоҳии матн; 3) муқолама; 4) нутқи дар шакли хаттӣ ва ё шифоҳӣ ироашуда ва ғайраро мемонад” [77, с.160].

Е.И. Шейгал мафҳуми дискурсро дар як қатор мафҳумҳои ба ҳам алоқаманд, аз қабилӣ “забон, сухан, дискурс, матн” равшан намудааст [151, с.18]. Муҳаққиқи дигар Г.Кук дар монографияи хеш дискурсро ягона амали мутақобилаи матн ва контекст мешуморад, ки дар раванди муҳобироту муошарат сурат мегирад [77, с.18].

Дар баробари ин, олимони дигари забоншинос чун В.В.Петров ва Ю.Н.Караулов тафсири дискурсро бо таъки ба ақидаи Т.А.ван Дейк чунин иброз доштаанд: “Дискурс ин як робита ва алоқамандии мураккаб мебошад,

ки ба чуз матн, омилҳои экстралингвистиро низ дар бар мегирад ва дар ин замина маълумот дар бораи ҷаҳон, андешаҳо, муносибат, ҳадафҳои муҳотаб низ дар назар аст, ки барои дарки матн заруранд” [77, с.159].

Ҳамин тавр, дискурс як ҳодисаи мушаххаси алоқа ва муҳобироту муошарат мебошад, ки дар матнҳои хатӣ ва нутқи шифоҳӣ сабт шуда, дар фазои мушаххаси маърифатӣ ва аз нигоҳи типологӣ шартӣ гузаронида мешавад. Дискурс ҳамчун маҷмуи матнҳои бо якдигар алоқаманд, ки дар як мавзӯи умумӣ фаҳмида мешавад ва мундариҷаи гуфтугӯ на дар як матни алоҳида, балки ба тариқи ҳамгирӣ дар пайванди матнҳои мураккаби ҷудоғона ифода мешавад [1, с.32]. Дар ин замина, ба чунин ҳулоса омадан мумкин аст, ки дискурс яке аз шохаҳои асосӣ дар илми забоншиносӣ буда, ҳампайванди илмҳои муосири иҷтимоӣ мебошад ва чун бисёр мафҳумҳои маъмулу мустаъмал бо маъниву мазмуни густарда ва васеъ истифода мешавад. Дискурс на танҳо роҳу воситаи муҳокимаронӣ аст, балки тарзи ифодаи мавзӯҳои муҳаббат ва фароғири унсурҳои иҷтимоӣ низ шуда метавонад. Дар ин росто, хусусияти умдаи дискурс дар он дида мешавад, ки он ҷанбаи муҳимми иҷтимоӣ дорад, дар асоси амалҳои муҳобиротиву муошарат, яъне амалкарди одамон дар ҷомеа сурат мегирад.

Аз ҷиҳати дар ҷаҳорҷӯби пажӯҳишҳои, ки ба ташкили матни нутқи мурағаб бахшида шуда буданд, марбут ба тафсири терминологии объекти таҳқиқот, инчунин, объекти ҳуди соҳаи забоншиносӣ, ки матнро меомӯхт, баҳс сурат мегирифт. Дар ҷиҳати истилоҳи “лингвистикаи матн” дар назари бисёр олимони ғайриилмӣ менамуд ва дар таҳқиқотҳои зиёди забоншиносӣ матни нутқи мурағабро “дискурс” ном мебарданд. Дискурс дар “Луғати муҳтасари истилоҳоти лингвистикаи матн”-и Т.М. Николаева чунин зикр гардидааст: “Дискурс мафҳуми лингвистикаи матн мебошад, ки аз ҷониби як гурӯҳ муаллифон ба маъноҳои қариб омонимӣ кор фармуда мешавад. Муҳимтаринашон инҳо мебошанд: 1) матни мурағаб; 2) шакли шифоҳӣ-гуфтугӯии матн; 3) муқола; 4) гурӯҳи ифодаҳои, ки аз рӯи маъно бо ҳам алоқаманданд; 5) асари нутқии хатӣ ва ё шифоҳӣ” [105, с.467].

Ташаккул ва рушди дискурс ба фаъолияти як қатор муҳаққиқони барҷастаи рус мансуб аст, ки ба худи мафҳуми дискурс ва таҳлили дискурси таваҷҷуҳ кардаанд [Арутюнова Н. Д. 1999; Степанов Ю. С. 1998; Караулов Ю. Н. 1988; Демьянков В. З. 2005; Кудрявцева Н. Б. 2009; Йоргенсен М., Филипс Л. 2004; Кубрякова Е.С. 2000; Водак Р. 1997; Макаров М. Л. 1998; Прохоров Ю. Е. 2006; Карасик В. И. 2000; Кибрик А. А. 2009].

Дар асарҳои худ В.И.Карасик дискурсро аз нуқтаи назари иҷтимоӣ забоншиносӣ ба ду гуруҳи калон ҷудо намудааст - ба шахсият нигаронида шуда, вақте ки диққати асосӣ ба он равона карда шудааст ва дискурси институтсионалӣ [61, с.193]. Таърифи навҳои дискурси институтсионалӣ дар асоси ду хусусияти асосӣ ба амал омадаанд: мақсадҳо ва вақилон ва онҳое, ки ба муштариён тамос мегиранд, масалан, рӯзманигор-вақил ва хонанда-муштарӣ. О.Л.Михалиева дар қори худ таърифи дискурси институтсионалиро чунин шарҳ медиҳад: дискурси институтсионалӣ ин низоми гуногуни ҳамкорӣ байни ташкилотҳои ҷамъиятӣ аст, ки раванди алоқа дар фаъолияти касбӣ мебошад.

Бояд тазаққур дод, ки дар забоншиносии муосир дискурс яке аз мафҳумҳои мураккаб ба шумор меравад. Маъноӣ калимаи дискурс дар дигар фарҳангҳо ҳамчун сухан, мулоҳиза, матн тавсиф шудааст. Дар забоншиносии рус “дискурс” тарҷума шуда, маъноҳои истилоҳии нутқ, мулоҳиза, калима, матн, сухан мебошад. Ғайр аз ин, дар забоншиносии рус ба омӯзиши дискурс дар дигар соҳаҳои таҳқиқотӣ, ба монанди забоншиносии компютерӣ, фалсафа, мантиқ, ҷомеашиносӣ, диншиносӣ, ҳуқуқшиносӣ, назаря ва амалия тарҷума бар тарзи худ муносибат мекунанд.

Сохтори дискурси гуфтугӯӣ аз як қатор марҳилаҳои амали иртиботии фард (ворид гардидан ба робитаи нутқӣ, пешниҳоди мавзӯи аввалияи гуфтор ва тасдиқи он, иваз намудани нақшо дар рафти суҳбат, иваз намудани мавзӯи гуфтор, хорич шудан аз амали гуфтугӯ) иборат мебошад, ки ҳар кадоме аз инҳо аз маҷмуи омилҳои берунию дохилӣ вобастаанд. Ҷанбаи забонию иртиботии дискурс дар таърифи Г.А. Орлов дарҷ шудааст. Ҷ

дискурсро ҳамчун категорияи нутқ муайян кардааст, ки дар шакли асари нутқи шифохӣ ва хатгӣ зоҳир гардида, аз ҷиҳати сохтор ва маъно нисбатан хотимаёфта махсуб меёбад ва дарозии он хеле гуногун мебошад ва “аз занҷирҳои синтагматикии болотар аз гуфтаҳои ҷудогона (ҷумла) то асари дорои муҳтавои пурра (хикоя, суҳбат, тасвир, дастурҳо, лексияҳо ва амсоли инҳо) маънидод карда мешавад [106, с. 14].

Дар айни замон, дар забоншиносии рус ду равияи таҳлилии дискурсӣ - “Москва ва Волгоград” мавҷуданд. Таърифи Т.А. ван Дейк дар мактаби таҳлилии дискурсии Маскав эътироф ва тарғиб ёфт, ки яке аз ҷонибдорони машҳури он В.И.Тюпа мебошад. Мактаби Маскав, пеш аз ҳама, ба хосияти интерактивии дискурс асос ёфтааст, ки ҳангоми омӯختани он мазмуни маъноии дискурс ва мавзӯи он ба назар гирифта мешавад [46, с.11].

Мактаби Волгоград равияи дуоҷиб таҳлилии дискурсро, ки бар асоси таърифи Н.Д.Арутюнова асос ёфтааст, қабул дошта, дар таҳлили дискурс мактаби мазкур ҷанбаҳои иҷтимоиро, қабл аз ҳама, мадди назар дорад.

Ҳамин тариқ, мактабҳои Маскав ва Волгоград ду ниҳоди асосие мебошанд, ки самтҳои асосии илмии омӯзиши дискурсро дар Русия мвариди омӯзиш, эътироф ва тарғиб қарор додаанд. Намояндагони мактаби Маскав се ҷанбаи фарқи дискурс: эҷодӣ (мавзӯи муоширатӣ), (референтӣ) маълумотнома (мавзӯ, маъно) ва қабулқунанда (муҳотаб)-ро пешниҳод кардаанд [137, с.24]. Намояндагони мактаби Волгоград ду ҷанбаи дискурс: коммуникативӣ (муоширатӣ, яъне дискурс ҳамчун ҷанбаи иҷтимоӣ ва омилҳои фаролингвистӣ) ва маърифатӣ (дискурс ҳамчун механизми шуурнокӣ)-ро пешниҳод кардаанд. Нуқтаи назари Ю.С. Степанов, ки “дискурсро бо мафҳумҳои олами алтернативӣ, далел ва сабабноқӣ алоқаманд медонад”, хеле ҷолиб аст. Ю.С.Степанов, инчунин, дискурсро аз лиҳози забоншиносию фалсафа шарҳ дода, онро “забон андар забон” маънидод кардааст, ки дар шакли махсуси мавҷудияти иҷтимоӣ зоҳир мегардад. Бо вучуди ин, дискурсро наметавон ба услуб, грамматика ва ё лексика ҳамчун забони одӣ нисбат дод. “Он, пеш аз ҳама, дар матнҳо вучуд дорад, вале дар ҷуниб

матнхое, ки грамматикаи махсус, лексикаи махсус, қоидаҳои махсуси қорбурди калимаҳо ва синтаксис, маънои махсус ва инчунин, олами махсус доранд” [133, с.45]. Гарчанде ки Ю.С.Степанов ҳам аз мавҷудияти дискурс дар матнҳо сухан меронад ва дискурсро олами махсуси имконпазир медонад, ӯ дискурсро аз ҷаҳорҷӯби матн берун ҳисоб мекунад. Воқеан, ҳақ бар ҷониби ӯст, зеро матн назар ба дискурс мафҳуми маҳдудтар дорад ва мо низ бо фикри ин муҳаққиқ мувофиқ ҳастем.

Ба қавли О.В. Дедова, истилоҳи дискурс таърифи ягона надорад ва вобаста аз он, ки кадом ҷиҳатҳои зоҳиршавии онро муаллиф меҷӯяд таъкид намояд, метавонад, маънои гуногунро ифода созад. Бояд тазаққур дод, ки дар ҳақиқат, ҳама чиз нисбӣ аст ва дар бисёр мавридҳо, алаҳхусус, ҳангоми муайян намудани таърифҳои мафҳумҳои забоншиносӣ ба таври мутлақ изҳор намудан аз имкон берун аст.

Муҳаққиқон якҷанд хусусиятҳои муҳимми дискурс: бенуқсонӣ, мукамалӣ, мавҷудияти таркиб ва таркиби муайянро ҳамчун нутқи матн муайян кардаанд. Ҳамаи ин хусусиятҳо ба ягон қори нутқ ё матн ҳосанд. Бо вучуди ин, бо дарназардошти якҷанд таъриф ва равишҳои асосии омӯзиши дискурс мо метавонем, ҷанбаи асосии фарқкунандаи дискурсро муайян созем. Маҳз омилҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ, психологӣ ва фаролингвистӣ ва ғайра хусусияти асосии дискурс ба шумор мераванд.

В.З. Демянков дискурсро чунин таъриф кардааст: “Дискурс - порчаи бемаҳдуди матн аст, ки зиёда аз як ҷумла ва ё қисми мустақили ҷумла иборат мебошад. Дар аксари мавридҳо, вале на ҳамеша, дискурс дар атрофи як мафҳуми таъягоҳӣ мутамаказ мешавад ва контексти умумиро ба вучуд меорад, ки шахсони амалкунанда, объект, ҳолат, замон, рафтор ва амсоли инҳоро тасвир мекунад ва на танҳо бо пайдарҳамии ҷумлаҳо, балки бо унсурҳои умумӣ барои эҷодкунандаи дискурс ва муфассири ҷаҳони ӯ фарқ мекунад, ки дар рафти густариши дискурс таҳия мешавад. Сохтори аслии дискурс шакли пайдарҳамии пешниҳодҳоеро дорад, ки тавассути муносибатҳои мантиқӣ бо ҳам алоқаманд ва аз ҳам ҷудо мешаванд. Унсурҳои

дискурс аз инҳо иборатанд: ходисаҳои баёншаванда, иштирокчиёни онҳо, маълумоти намоишӣ ва унсурҳои “хориҷ аз ходиса”, яъне а) вазъияте, ки дар он ходиса сурат мегирад; б) заминае, ки ходисаро тавзеҳ медиҳад; в) баҳои иштирокчиёни ходиса; г) маълумоте, ки дискурсро бо ходисаҳо алоқаманд мекунад” [48, с. 7]. Моҳияти ин таърифро метавон чунин маънидод кард, ки моҳияти дискурс фаротар аз мафҳуми матн аст.

Аз рӯйи таърифи В.Г. Борботко, дискурс ин матн аст, вале чунин матне, ки аз воҳидҳои коммуникативии забон - ҷумлаҳо ва муттаҳид шудани онҳо дар воҳидҳои нисбатан калонтаре, иборат аст, ки байни онҳо робитаи ногуастани маъноӣ вуҷуд дорад ва чунин робита имкон медиҳад, ки онро воситаи мукаммали иттилоъ ҳисоб кард [27, с.8]. Муҳаққиқ чунин далелро қайд мекунад, ки матн ҳамчун маводди забонӣ на ҳама вақт нутқи мураббаъ, яъне дискурс махсуб меёбад. Мафҳуми матн нисбат ба мафҳуми дискурс васеътар аст. Дискурс ҳама вақт матн махсуб меёбад, на ҳар гуна матн дискурс мебошад. Дискурс як унсури матн аст. Тавре ки дида мешавад, таърифи истилоҳи дискурс тадриҷан васеъ шуда, дар худ баробари аломатҳои асосии матн унсурҳои дигарро низ фаро мегирад, ки дар онҳо матни соҳаи махсус ташаккул меёбад. Дар ин ҷо овардани таърифи дискурс, ки онро В.В.Петров ва Ю.Н.Караулов пешниҳод кардаанд, мувофиқи матлаб хоҳад буд. Ин таъриф дар худ ақидаи олими нидерландӣ Т.А. ван Дейкро оид ба дискурс таҷассум карда, дар забоншиносии муосир шарҳи нисбатан мақбули мафҳуми дискурс буда, чунин аст: “Дискурс ин падидаи мураккаби иртиботие мебошад, ки ба ғайр аз матн боз омилҳои фарозабонӣ (донишҳо дар бораи олам, андешаҳо, мақсади адресант)-ро низ дар худ таҷассум кардааст, ки барои фаҳмидани матн заруранд” [31, с. 7]. Қобили зикр аст, ки имрӯз таърифи мухтасари мазкур ба сифати нуқтаи ибтидоӣ дар самти забоншиносии матн хидмат карда истодааст.

Хулоса, мафҳуми дискурс дар забоншиносии рус маъноҳои гуногунро ифода карда, асосан, ба маънои матн фаҳмида мешавад. Истилоҳи мазкур ба

таври васеъ ва ба мақсади ба низом даровардани принципҳои таҳлили матн истифода мешавад.

Таърифҳои, ки ба мафҳуми дискурс аз ҷониби олимони ҷаҳоншиносӣ рус дарҷ шудаанд, ҳар кадом яке аз хусусиятҳои ин истилохро илова карда, асосан, дар заминаи андешаҳои олимони Ғарб гуфта шудаанд.

Мақтабҳои бузурги илмии рус, ки диққатро ҳамчунин ба омӯхта, тарғиб намуда, ҷанбаҳои фарқкунандаи онро (эҷодӣ, маълумотнома ва қабулкунанда) муайян кардаанд, мақтабҳои Москва ва Волгоград мебошанд.

1.3. Нақш ва мақоми мафҳуми дискурс дар илми забоншиносии тоҷикӣ

Забони тоҷикӣ яке аз забонҳои қадимтарини дунё ба ҳисоб рафта, рушди бахшҳои гуногуни он таърихи қадимӣ дорад, зеро, чунон ки аз таърихи башар бармеояд, дар зарфи садсолаҳо ба ҳайси забони расмӣ ҳудуди хеле васеи ҷуғрофӣ хидмат кардааст ва дар соҳаи давлатдорӣ, расмиву коргузорӣ, дафтардорӣ ва барқарор ва нигоҳдории муносибатҳои байниминтақавӣ ва байнидавлативу байнисалтанатӣ маҳз бо забони ноби форсии тоҷикӣ сурат гирифтаанд. Ин мақоми забони тоҷикӣ дар тури таърихи қадимӣ ва тулонӣ, дар радифи соҳаҳои дигар, ба ташаккули роҳи воситаҳо ва воҳидҳои забонӣ яке аз соҳаҳои бисёр муҳим ва ба ҳаёти мардум ва ҷомеа наздик – соҳаи сиёсӣ боис гаштааст. Аз ин ҷост, ки истилоҳот ва таркибҳои хоси дискурси сиёсӣ он ҳанӯз аз давраҳои таърихӣ рушди ин забон ташаккул ёфтаанд ва ҳоло барои ифодаи мафҳум ва тобишҳои гуногуни маъноии соҳаи сиёсӣ хидмат менамоянд.

Чунон ки Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар китоби безаволи худ “Забони миллат – ҳастии миллат” қайд менамоянд, “Забон дар маҷмӯъ як қисмати муҳим ва ё ба иборати дигар як бахши нигоҳандаи таърихи халқи мо буда, оинаест, ки дар он роҳи дуру дарози тайкардаи халқи тоҷик бо ҳама шебу фарози он инъикос ёфтааст... Аз рӯи захираи вожагон ва

истилоҳоти забон мо метавонем бо боварӣ дар бораи пешрафт ва ё заъфу сустии ягон соҳаи ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ дар давраҳои мухталиф қазоват кунем, аз ҷониби дигар, забон манбаи бисёр муътамад барои омӯзиши таърих ва фарҳангу тамаддуни мо мебошад. Вай таърихи ҳолис, ростин ва маҳсули дастҷамъии миллат ва аломати ҳоси он буда, воқеияти ҳаёти ҷомеаро ҳамчунон ки ҳаст, бидуни ороишу ислоҳ инъикос мекунад” [152, 13]. Дар таърихи рушди худ забони тоҷикӣ бо давлатдорӣ тоҷикон робитаи ногусастанӣ доштааст. Давлатдорони таърихӣ мо барои пойдорӣ ва устувории давлати худ ва ташаккул додани ваҳдати ягонагӣ миёни аҳоли аз забон ба таври васеъ истифода бурдаанд ва барои инкишоф ва рушди забон низ кӯшишҳои зиёд кардаанд, чунончи: “гузаштагонӣ мо барои раванку эътибор ва инкишофи забони худ чӣ фидокорӣ ва чӣ кӯшишҳое ба харҷ доданд, то забони модарӣ хешро ба пояи забони расмӣ давлатӣ бароварданд” ва “Саффорӣён (873-899) ва Сомонӣён (899-999) аз забон ҳамчун силоҳи сиёсӣ дар муқобили араб барои касби истиқлол истифода мекарданд...” [152, с.14]. Аз ин далелҳои таърихӣ бармеояд, ки дар радифи осори таърихӣ бадеӣ, диниву ахлоқӣ ва илмӣ матнҳои сиёсӣ бо забони тоҷикӣ асосҳои таърихӣ худро доранд ва дар тӯли таърих аз лиҳози луғат ва дастури забон мукамал гаштаанд, ки ҳоло барои ифодаи тобишҳои гуногуни маъноӣ ва мафҳумҳои ҳоси сиёсӣ қодир мебошад.

Аз баррасии адабиёти илмӣ Фарб ва рус бармеояд, ки мафҳуми дискурс дар забоншиносӣ ҷаҳонӣ аз нимаи дуҷуми асри гузашта пайдо шуда, мақолаву рисолаҳо ва дастуру китобҳои таълимӣ бо теъдоди зиёд дар атрофи он интишор гардиданд, аммо дар забоншиносӣ тоҷик фанни дискурс нисбатан нав аст ва дар даҳсолаҳои охир истилоҳи мазкур дар соҳаи забоншиносӣ хеле серистеъмол гардидааст. Сабаб он аст, ки дар забоншиносӣ мо то ба имрӯз истилоҳи мазкур таърифи дақику илмӣ ва эътирофшудаю фарогири ҳолатҳои қорбурди онро надорад. Ин маъноӣ онро надорад, ки дискурси сиёсӣ ҳамчун як падидаи забонӣ дар забони тоҷикӣ рушд накардааст ё ташаккул наёфтааст. Сухан дар бораи равиши илмӣ

таҳқиқи матнҳои ҷудогона меравад ва дискурс мафҳуми илмии муосир аст, ки хусусияти хос доштани матнҳоро аз лиҳози мухтаво ва тарзҳои ифодаи мазмуну мундариҷаи хос бо воситаҳои хоси забонӣ дар назар дорад.

Имрӯз бархӯрди амалкарди иртиботӣ дискурсро шакли муҳимми ҳаёти ҳаррӯзаи инсон доништа, онро падидаи мураккаби иртиботӣ номидааст, ки ғайр аз матн омилҳои фарозабонӣ (донишҳо дар бораи олам, андешаҳо, одатҳо ва мақсади адресат)-ро фаро мегирад, ки барои дарки матн заруранд.

Дискурс ҳамчун истилоҳи илмӣ дар доираи як қатор илмҳо, ба мисли забоншиносӣ, антропология, адабиётшиносӣ, мардумшиносӣ, ҷомеашиносӣ, забоншиносии иҷтимоӣ, фалсафа, забоншиносии равонӣ (психолінгвистика) ва ғайра хеле фаровон ба қор бурда мешавад ва мушкилоти таҳқиқотии ҳудро дорад. Табиист, ки мафҳуми дискурс дар соҳаҳои мухталифи улуми инсонӣ дар тавзеҳи маъно ва моҳияти истилоҳи мазкур равишҳои гуногунро ба вуҷуд овардааст.

Бо вуҷуди ин, метавон гуфт, ки ба шарофати кӯшишҳои олимони мухталиф назарияи дискурс дар давраи ҳозира ҳамчун соҳаи мустақили байнифанние ташаккул ёфта, тамоюли умумии ҳамгириро дар илмҳои мазкур инъикос кардааст. Маънои нисбатан “қадимӣ”-и вожаи discours дар забони фаронсавӣ нутқи муқоламавино ифода мекард.

Чунонки таъкид гардид, истилоҳи дискурс бо матн робитаи ногусастанӣ дорад ва дар мавридҳои ҷудогона аз рӯйи вазифа ва мавриди қорбурд ин ду мафҳум шакли фарқкунандаи якдигар доништа мешаванд. Аз ин лиҳоз, хостем, ки доир ба матн низ маълумоти муайян диҳем ва дар заминаи он масъалаҳои марбути дискурс низ мавриди таҳқиқи омӯзиш қарор дода шаванд. Масъалаи таҳқиқи матн дар забоншиносии муосири тоҷик мавриди тавачҷуҳ қарор гирифта, ҳамзамон, мавзӯи мувоҳиҷаҳои тулонии пургиреҳи олимону мутахассисони соҳаҳои гуногун гардидааст. Воқеан, матн чун воҳиди муқаммал ва мураккаби забон, чи аз нигоҳи мазмун ва чи аз нигоҳи мундариҷа, муаммоҳои зиёдеро фаро мегирад, ки таҳқиқи басо густардаву амикро тақозо мекунад. Бешак, гуфтан метавон, ки матн нисбат ба

дигар воҳидҳои забон (ибора, ҷумла, банди синтаксисӣ, сархат) мукамалтар буда, ҷигунагии забон ва дигар хусусиятҳои пӯшидаю мубрами онро беҳтару бештар ошкор мекунад [99, с.11]. Дар таҳқиқоти дигари ин олимони забоншиносӣ тоҷик оид ба хусусиятҳои сохторӣ ва семантикии матн маълумоти муфиди илмӣ пайдо кардан мумкин аст. Масалан, З.М. Мухторов дар монографияи худ таҳти унвони “Сохтор ва маънои матн” дар бораи назарияи матн – мафҳум ва моҳияти он, принципҳои асосии ташаккули матн, хусусиятҳои забони он, категорияҳои матн ва ғайра таҳқиқоти муфассал гузаронидааст. Хусусияти забони матн дар таҳқиқоти ин олимони мавқеи хоса дошта, ба ақидаи ӯ то давраи муайян “дар забоншиносии тоҷикӣ қорҳои бунёдии марбут ба таҳлили ҳамаҷониба ва концептуалии матн анҷом наёфта буданд, танҳо қорҳои ҷузъӣ ва фарогирандаи бахшҳои ҷудоғонаи матн аз лиҳози шарҳи таксономии матн ҷой доштаанд” [100, с. 63]. Китоби дигари З.М.Мухторов бевосита ба таҳлили лингвистикии матн бахшида шуда, дар он муаллиф дар радифи маводи назариявӣ намунаҳои таҳлили забони матнро ба таври муфассал нишон додааст [101].

Бо таъки ба адабиёти илмӣ мавҷуда роҷеъ ба матн метавон қайд намуд, ки олимони гуногун тоҷик ба ин масъала рӯ оварда, ҷунон ки дар болои ишора рафт, паҳлуҳои ҷудоғонаи матнро мавриди таҳқиқ қарор додаанд. Масалан, дар таҳқиқоти академик Н. Маъсумӣ дар мавриди хусусиятҳои матни бадеӣ ва сохти синтаксисии он суҳан меравад [93, с.301]; дар қорҳои Д.Т.Тоҷиев дар бобати масъалаҳои матн дар забоншиносии муносири тоҷикӣ ақидаҳои ҷолиб ба назар мерасанд, ки марбут ба рушди пайдарпайи як шохҳои забоншиносӣ барои баррасии махсуси хусусияти матн мебошанд [134, с. 43]; масъалаҳои алоқамандӣ, ташаккули сохторӣ, пайдарҳамии мантиқӣ ва ягонагии маъноии матн дар таҳқиқоти З.Қ.Зикриёев дида мешавад [52; 53; 54]; таҳқиқи диссертатсионии Набиҷонова М.Р. кӯшишест барои асосноккунии ҳолатҳои умумии таҳлили забони матн [103] ва ғайра. Аз таҳлили сарчашмаҳои илмӣ бармеояд, ки таҳқиқоти анҷомдодаи З.М.Мухторов роҷеъ ба хусусияти забони матн дар умум мукамалтар ва

фарогиртар ба назар мерасанд, зеро муаллиф таҳқиқоти пешинро дар мавриди таҳлили хусусиятҳои матн хулосагирӣ намуда, ба маҷмуи масъалаҳои марбут ба матн ва хусусиятҳои умдаи он равшанӣ андохтааст.

Агар дар манбаъҳои илмӣ болозикр матн ҳамчун падидаи лингвистӣ бо хусусиятҳои сохторӣ ва семантикии худ баррасӣ гардида бошад, дар забоншиносии тоҷикӣ корҳои таҳқиқотиеро низ мушоҳида кардан мумкин аст, ки ба хусусияти матнҳои соҳаҳои махсус бахшида шудаанд. Маҳз аз ҳамин лиҳоз истилоҳи матн бо мафҳуми дискурс ҳамрадиф ё наздикмаъно буда метавонад. Чунончи, С. Каримова дар диссертатсияи номзадии худ хусусияти сохторӣ ва забонии матнҳои ВАО-ро мавриди таҳқиқ қарор медиҳад [65]. Таҳқиқи диссертатсионии дигар аз ҷониби М.А. Атамуллаева ба забон ва услуби матнҳои илмӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ бахшида шудааст [9].

Мафҳуми “матн”, аслан, ба маънои сурати зоҳирии ҳар чиз тавзеҳ шудааст ва шакли ҷамъи он “мутун” мебошад. Дар истилоҳи илмӣ ҳама аснофи навиштаро матн мегӯянд. Ибораҳои матни адабӣ, матни илмӣ, матни таълимӣ ва амсоли инҳо ба маънои осори хаттии навишташуда истифода шудаанд, ки ҷанбаҳои адабӣ, илмӣ ва ё таълимӣ доранд [104, с.48]. Ҳамин тавр, матн дорои сурати зоҳирӣ ва қолабҳои навиштории мазмун ва муҳтаво мебошад.

Матн воҳиди бузургтарини наҳв буда, порчаи яклухт аст, ки аз ҷумлаҳои сода ва мураккаби гуногун ташкил мешавад. Дар дохили матн ҷумлаҳо бо ҳам бо ҷандин воситаҳои грамматикӣ алоқаманд шуда, як матни яклухтро ба вучуд меоваранд. Мисол: *“Вазорати маориф ва илм, ҳамчунин, вазифадор карда мешавад, ки дар тамоми зинаҳои таҳсилот.. аз муассисаҳои томақтабӣ сар карда, то гимназияву литсейҳо ва зинаҳои дигари таҳсилот ба таври ҳатмӣ омӯхтани забонҳои хоирҷӣ, махсусан, забонҳои русиву англисӣ ва технологияҳои иттилоотиро ташкил карда, назорати қатъии сифати таълимро дар ин самт ба роҳ монад”* (Паёми Президенти ҶТ ба Маҷлиси Олӣ, 26.01.2021, ш. Душанбе).

Дар ин матн тасвири масъалаи сиёсӣю иҷтимоӣ оварда шудааст, ки он маъмулан аз нигоҳи забонӣ танҳо хоси матн аст. Алоқаи мантиқӣ аз ҳисоби ташкили дурусти қисмҳои матн, пайдарҳамии фикр ва алоқамандии ҷумлаҳо байни якдигар ба даст оварда мешаванд. Дар матн занҷираи пайвасти фикр раво хонда мешавад, ки як ҷумла бар зами ҷумлаи дигар омадааст. Агар ин алоқамандӣ набошад, хонанда пора-пора шудани матнро эҳсос мекунад, зеро дар он мавзӯ дарҳаму барҳам омадааст [149, с.148].

Доир ба масоили назариявии матн чун воҳиди забонӣ баҳсу мунозираҳои гуногун вучуд доранд.

Матн ба ин ё он навъи услуби нутқ мансуб аст. Аз ин рӯ, вобаста ба услубҳои нутқ матнҳоро ба чунин навъҳо ҷудо мекунанд:

- гуфтугӯӣ (дар нутқи шифоҳӣ истифода мешавад, ки ҷумлаҳо дар онҳо бештар сода ва калимаҳо гуфтугӯӣанд);

- расмӣ-коргузорӣ (бештар дар шакли хаттӣ вучуд дорад; ҷумлаҳо аз ҷиҳати сохт дар он бештар мураккабанд; бо истифодаи бештари ҳиссаҳои нутқ ва калимаҳои махсуси соҳавӣ фарқ мекунад);

- публицистӣ (дар воситаҳои ахбори омма истифода шуда, ҳадафи он ҷалби хонанда ва шунавандагон ва расонидани иттилоот мебошад; тарзи хаттӣ ва шифоҳӣ дорад; забони матн рӯзмарра буда, вобаста ба мавзӯи матн луғати гуногун дар он қорбурд мешавад) [149, с.156].

- илмӣ (дар соҳаҳои гуногуни илм истифода мешавад; бештар дар тарзи хаттӣ меояд, аммо маърузаҳои илмӣ ба тариқи шифоҳӣ низ мешаванд; сохтори наҳвии мураккаб дорад ва истилоҳоти илмӣ зиёд қорбурд мешавад);

- бадеӣ (навъҳои гуногуни матнро фаро мегирад) [149, с.157].

Матн аз рӯи ҳаҷм, мавзӯ ва сохтор ҳар хел мешавад. Матнҳо аз рӯи усули ифодаи мундариҷаи матн тасвирӣ, ҳикоягӣ ва муҳокимавӣ мешаванд.

Мақсади матни ҳикоягӣ нақл кардан ё хабар додан дар бораи ҳодисаҳои паиҳам ба вуқӯъомада аст. Аз ин рӯ, ба матн чунин савол гузошта мешавад: амал ё ҳолат минбаъд чӣ тавр сурат гирифт? Аввал чӣ воқеа рӯй дод ва баъд чӣ воқеа рӯй медиҳад?

Матн ҳамчун воҳиди наҳвӣ аломати чамъбасти маъноӣ дорад, ки дар кушодани андешаи муаллиф ва имконоти қабул ва дарки матн зоҳир мешавад.

Алоқамандӣ дар матн ду нишона: ҷумлаҳо дар он тавре паиҳам омадаанд, ки инкишофи мантиқии фикрро ифода мекунад ва ташкили сохтори муайян бо воситаҳои луғавӣ ва грамматикӣ забонро дорад.

Услуби ягона, ки матн ҳамеша шакли услубии муайян дорад, услуби расмӣ-коргузорӣ, услуби илмӣ, услуби публисисти ва услуби бадеӣ мебошанд. Аз ин нуқтаи назар таҳлили матн танҳо аз нигоҳи забонӣ ва ё худ наҳвӣ самарани дилхоҳ дода наметавонад ва ба ин хотир дар забоншиносии муосири ҷаҳон таҳлили матн дар шакли таҳлили дискурсивӣ маъмулу мустаъмал аст, ки ин дар шинохту таҳқиқи матн имконоти кофиро муҳайё месозад. Мафҳуми дискурс дар забоншиносии тоҷик мафҳуми нисбатан нав аст, “ҳарчанд, ки он дар забоншиносии ҷаҳонӣ аз нимаи дуҷуми асри гузашта мустаъмал буд” [99, с.12] . Дар мавриди робита ва ҳамбастагии дискурс ва матн ҳаминро бояд қайд кард, ки ин мафҳум бештар ба раванди муошират далолат мекунад ва хусусияти амалқарди (функционалии) забонро фаро мегирад. Яъне, дискурс шабеҳи нутқ, раванди муошират аст, ки дар ахбор интиқол меёбад ва аз гӯянда ба шунаванда ва дар мавриди китобат шудан ба муодили устувору тағирнаёбанда бадал мешавад. Фарқи дискурс аз матн дар он аст, ки он хусусияти ҳамзамонӣ (синхронӣ) дорад ва матн хусусияти диахронӣ дошта, вазифаи он, қабл аз ҳама, нигоҳдорӣ ва интиқоли ахбор дар тули замон ва макон аст [99, с.12].

Чандон боиси қаноатмандӣ нест, ки дар забоншиносии муосири тоҷикӣ барои истилоҳи “дискурс” таърифи қабулшуда ва яқранг вучуд надорад, зеро он объекти омӯзиши бисёр илмҳо мебошад. Дискурс дар забоншиносии муосири тоҷикӣ нисбатан нав аст. Ин истилоҳ дар забони тоҷикӣ низ “дискурс” ном дорад. Дискурс дар забоншиносӣ як бахши ҷудоғона ба шумор рафта, дар даҳсолаҳои охир ҳамчун истилоҳ дар соҳаи забоншиносӣ хеле серистеъмол гардидааст.

Шинохти дискурс аз нигоҳи илмӣ хеле мушкил аст, чунки таърифи возеҳи ин мафҳум вучуд надорад, зеро он метавонад ҳамчун сухан, ҳамчун матн ва ҳамчун изҳорот тафсир карда шавад. Ҳар як шоҳаи ҳаёти инсон навъи дискурси худро дорад. Чунин равишҳои гуногун дар муайян кардани таърифи аз ҷониби ҳама эътирофшудаи ин истилоҳ ба мушкилот оварда расонидаанд. Аз ин рӯ, дискурс низ ба мисли мафҳумҳои “забон”, “фарҳанг” ва “ҷомеа” гуногун ва серпахлу аст.

Ҳамин тариқ, бояд тазаккур дод, ки мафҳуми дискурс солҳои 70-уми асри гузашта бештар мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар доираи фанҳои забоншиносӣ барои муайян кардан мафҳуми "дискурс" як қатор равишҳо мавҷуданд.

Бори аввал баррасии ин ақида, яъне дискурс ҳамчун асоси соҳаи иҷтимоӣ дар асарҳои файласуф ва фарҳангшиноси фаронсавӣ М.Фуко пайдо шудааст. Вай дискурсро ҳамчун як гурӯҳи изҳороти алоҳида дар суханронии худ мешуморад. Мувофиқи концепсияи М.Фуко, изҳорот набояд маънои худ гуфтори шифоҳӣ дошта бошад, аммо як унсурҳои муайяни дониши инсонист [142, с.358].

Дискурс тавре пешниҳод карда мешавад, ки ҷаъолияти он дар ҳама соҳаҳои инсон муайян карда шудааст. Дискурс ҳамеша ду категорияи иштирокчиёнро дар бар мегирад: 1. Муаллифи гӯянда ва қабулкунанда, ки ин ба мо имкон медиҳад, ки баъзе унсурҳои маъмулро муайян кунем. 2. Хатҳои байни мафҳумҳои “дискурс” ва “муқолама”ро муайян кунем, дар ҳоле ки дар баъзе ҳолатҳо нақшҳои гӯянда ва қабулкунанда метавонанд тағйир ёбанд. Дискурс дар ҳолате имконпазир аст, ки монолог ҳисобида мешавад (масалан, вазъияти “рӯзноманигору хонанда”).

Бо назардошти усулҳои асосии фаҳмидани нутқ ва хусусиятҳои ҳоси онҳо дискурс як навъи мураккаби муошират мураккаб аст, ҳодисаест, ки ба таври шифоҳӣ ё хаттӣ сабт шудааст ва дар давоми он фазаи муоширатӣ муайян карда мешавад ва аз ҷиҳати маърифатӣ ва типологӣ қаблан муайяншуда ва бо фарҳанг ё ҷомеаи мушаххасе алоқаманд аст. Имрӯз

дискурс гуфта, дар забоншиносии муосири матнро дар назар доранд ва хамеша такмил ёфта истода, омӯзиши он торафт вусъати тоза пайдо кардааст. Хулоса, таҳқиқи мавзуи дискурс дар забоншиносии тоҷикӣ дар даврони истиқлоли давлатӣ вусъат ёфтааст. Баррасии илмии масъалаи мазкур дар шакли мақолоти ҷудоғона ва фаслҳои алоҳидаи қорҳои илмӣ сурат гирифтааст. Гарчанде ки то ба имрӯз таърифи илмию ягонаи эътирофшудаи мафҳуми мазкур мавҷуд нест, таърифҳои дискурс, ки дар илми забоншиносии тоҷикӣ мавҷуданд, бештар дар заминаи андешаҳои олимони рус ва Аврупо гуфта шудаанд. Имрӯз дар забоншиносии тоҷикӣ ба мисли забонҳои дигар дискурс яке аз шохаҳои асосӣ маҳсуб ёфта, бо илмҳои муосири иҷтимоӣ иртиботи амиқ дорад.

1.4. Роҷеъ ба баъзе вежагиҳои забонии дискурси сиёсӣ

Дар фаслҳои боло мо ба назарияи дискурс ҳамчун падидаи лингвистӣ ва махсусиятҳои ташаккул ва рушди он дар забоншиносии хориҷӣ ва тоҷикӣ назар кардем. Дар зербоби мазкур дар мавриди хусусиятҳои забонии дискурси сиёсӣ дар умум маълумоти назариявӣ пешниҳод мегардад.

Дар асоси маводи назариявии болозикр ва таҳлили ақидаҳои олимони мухталифи забоншиносӣ метавон дискурсро бо ибораи дигар чунин таъриф кард - дискурс маҷмуи матнҳо дар нутқи шифоҳӣ ё хаттӣ дар мавзӯ ё соҳаи мушаххасест, ки бо тарзи баёни воқеият, услуби хос ва аз лиҳози қорбурди воҳидҳои забон аз дигар маҷмуи матнҳо фарқ мекунад. Масалан, дискурси сиёсӣ маҷмуи матнҳои сиёсест, ки муҳтаво ва мавзӯҳои муштарақ доранд ва ё барои иҷрои вазифаи муоширатии мушаххас муттаҳид гаштаанд. Агар таърифи мазкурро боз ҳам содатар тасвир намоем, дискурс муоширатест дар мавзуи махсус ва дискурси сиёсӣ муоширати хаттӣ ва шифоҳӣ дар мавзуи сиёсӣ мебошад.

Маълум мегардад, ки як дискурс аз дискурси дигар, масалан, дискурси сиёсӣ аз дискурси илмӣ [184], дискурси илмӣ [185] аз дискурси техникаӣ [183]

ва ғайра, маҳз бо махсусиятҳои корбастшавии воҳидҳои луғавӣ ва дастурӣ фарқ мекунад.

Яке аз хусусиятҳои барҷастае, ки дискурсиҳо доранд, вазифаи матни онҳост, ки барои ҳадафҳои муайян равона гаштаанд. Дискурси сиёсӣ ба мақсад ва вазифаҳои “таъсиррасонӣ, фишороварӣ, талқинкунӣ, боваркунонӣ, водоркунӣ, тавсеадихӣ, ба фоидаи худ истифодабарии рафтор ва сохторҳои шинохтии қабулқунандагони иттилоот” равона гардидааст [154, с.9]. Ҳамаи ин мақсад ва вазифаҳои аз моҳияти фаъолияти сиёсӣ пеш меоянд. Чунонки маълум аст, фаъолияти сиёсӣ рафтору кирдор ва ҳаракатҳоеро мемунад, ки барои ҳарчи бештар ба даст овардани самарои барҷаста ва баҳраҳои мушаххас пешбинӣ шудааст. Барои ноил шудан ба ин мақсад суҳанварон аз имкониятҳои забонӣ ва фарозабонӣ истифода мекунанд. Воситаҳои фарозабонӣ имову ишора ва рафтори суҳанварро ҳангоми ироаи суҳан дар назар доранд.

Яке аз махсусиятҳои корбурди забон дар дискурси сиёсӣ ин аст, ки ҳар суҳангӯ мехоҳад дар баромад ва муколамаҳои минбаъдааш аз воситаҳои забонии боз ҳам муассиртар ва бесобиқа истифода барад, то ки суҳанҳояш ба суҳанҳои ҳамто ё рақибонаш монанд набошад ва қобили таваччуҳӣ шунавандагон бошад. Дар натиҷа калима, ибора ва воҳидҳои нав ба вучуд меоянд ва фонди луғавӣ ва имконоти дастурии забон аз ҳисоби онҳо боз ҳам ғанитар мегардад. Аз ин лиҳоз, забони дискурси сиёсӣ ҳамеша дар ҳоли зинда, рушдқунанда ва ғанӣшаванда боқӣ мемунад ва диққати мутахассисон низ вобаста ба даври замон ба забони дискурси сиёсӣ афзун ва дигургун мешавад.

Ба забони дискурси сиёсӣ истифодаи шумораи зиёди истилоҳот ва реалияҳои сиёсӣ хос мекунанд. Забони дискурси сиёсӣ барои муошират дар соҳаи сиёсат, аз ҷумла таблиғу тарғиби ғояҳои муайян, қабул ва асосноккунии қарорҳои сиёсӣ пешбинӣ шудааст. Он бо хусусияти эмотсионалӣ ва образнокии хос, тарзи баёни возеҳ ва равшани худ фарқ мекунад. Дар радифи воҳидҳои забонии дигар барои ноил шудан ба ин

натичаҳо “мазмуну мундариҷаи матн тавассути вожаҳои хоси интихобшуда, таркибҳо, тартиби калимаҳо ва сохтори ҳуди матн ифода карда мешавад” [4, 30]. Аз ин лиҳоз, реалияҳо ва истилоҳоти сиёсӣ дар раванди муоширати байнизабонии сиёсии соҳибзабонони гуногун нақши муҳим доранд.

Азбаски фаъолияти сиёсӣ дар радифи мафҳумҳои сиёсати миллӣ масъалаҳои умумибашарӣ ва мафҳумҳои сиёсати байналмилалиро дар бар мегирад, корбаст шудани истилоҳот ва воҳидҳои луғавии байналмилалӣ ба монанди *конститутсия, парлумон, демократия, анархия, бюрократия, империализм, консепсия, либерализм, консерватизм* ва ғайра падидаи маъмул ва ҳатто ногузири хоси дискурси сиёсӣ мебошад. Ин ҳам сабабҳои худро дорад, зеро “теъдоди зиёди вожаҳои хоси дискурси сиёсӣ дар забонҳои фаъоли дунё решаи лотинӣ ва юнонӣ доранд ва нисбат додани ин ё он вожа ба ягон забони мушаххас душвор аст” [118] ва табиист, ки гурӯҳи муайяни воҳидҳои луғавии дискурси сиёсӣ дар ягон кишвар дар натиҷаи таҳаввулот ва ҳодисаҳои сиёсӣ ба вуҷуд меоянд ва ба забонҳои дигар паҳн мешаванд. Аз ин лиҳоз, як гурӯҳи истилоҳоти дискурси сиёсиро вожаҳои иқтибосӣ ташкил медиҳанд.

Корбурди ибораҳои рехта ё худ идиомаҳои сиёсӣ аз хусусиятҳои хоси дискурси сиёсӣ мебошад. Идиомаҳои сиёсӣ дар амалисозии вазифаҳои дискурси сиёсӣ нақши муҳим доранд. Ин хусусият ба забонҳои дискурси сиёсии тоҷикӣ ва англисӣ низ хос аст, чунончи: *political machinery* (дастгоҳи (сохторҳои) сиёсӣ), *election fever* (сабқати интихоботӣ), *hot air* (суханони холӣ), а *political football* (бесарусомонии сиёсӣ) ё *сиёсати дарҳои кушод (open-door policy)*, чизеро пиёда намудан (to implement smth.), саҳифаи нави оғоз намудан (*break fresh ground*) ва ғ.

Барои эҷоди тасвири сиёсии ҷаҳон ва ҷалби тавачҷуҳи мухотабон истиора ба таври фаровон истифода мегардад. Он барои барқарор намудани тамос бо шунаванда ва ташкили муҳити созгори муошират хидма мекунад, чунончи: *рӯзҳои сангин, лонаи терроризм, таҷрибаи талх ва ғайра*.

Дар танзим ва амалисозии мақсадҳои сиёсӣ воҳидҳои сарфию наҳвӣ, сохтори ҷумлаҳо, ивазшавии тартиби калимаҳо низ нақши бориз доранд.

Вобаста ба вазъи гуфтор аз ҳиссаҳои нутқ ба таври гуногун истифода мешавад. Масалан, дар нутқи сиёсатмадорон ва қомандони давлатӣ ҷонишинҳои шахсӣ ба таври хос истифода мегарданд. Агар гӯянда садоқат ва масъулияти шахсии худро таъкид карданӣ бошад, аз шахси яқуми танҳо бештар истифода мебарад - “I am committed to delivering that” (ман ният дорам ба ин қор мқваффақ шавам; “I will, as I said” (тавре ки гуфтам, ҳамон хел анҷом хоҳам дод); “I will finish the job” (қорро то ба охир хоҳам расонд). Дар сурати ифодаи қурӯтанӣ ва одоби сухан ва даъват ба амал овардан барои қорҳои дастаҷамъӣ аз ҷонишинҳои шахсии яқуми ҷамъ истифода мешавад – *мо набояд фаромӯш созем, ки..., ба тавачҷуҳи Шумо мерасонам, ки...* ва ғайра.

Ҳиссаҳои дигари нутқ низ вобаста ба ҳадаф ва ниятҳои гӯянда дар шакли хос сурат мегарданд.

Тағйири сохтори ҷумлаҳо ва иваз шудани тартиби калима дар онҳо низ ба таассуроти шунаванда таъсир мерасонад.

Хулоса, дискурси сиёсӣ яке аз намудҳои махсуси дискурс ба ҳисоб рафта, мақсади ниҳони он ба даст овардан ва нигоҳ доштани ҳокимият мебошад. Он падидаи бисёрҷанба буда, ба соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ дахлат мекунад. Дискурси сиёсӣ аз махсусиятҳои бархӯрдор аст, ки баҳодихӣ, натиҷамандӣ, нигоҳ доштан ва талқин кардани мавқеи муайяни худ ва ғайраро номбар кардан мумкин аст. Вазифаи асосии дискурси сиёсӣ таъсиррасонӣ ба муҳотаб ва шунавандаи худ мебошад, ки, вобаста ба вазъи гуфтор ва зерҳадафҳои муаллифи сухан, бо истифодаи моҳиронаи воситаҳои луғавӣ ва дастурии забон муяссар мегардад.

Хулосаи боби якум

Аз баррасии масъалаҳои ташаккули назарияи дискурс дар забоншиносии Ғарб, шаклгирии назарии дискурс дар забоншиносии рус, нақш ва мақоми мафҳуми дискурс дар илми забоншиносии тоҷикӣ метавон ба чунин хулоса омад:

1. Агарчи мафҳуми дискурс дар қарни XIX ҳамчун истилоҳ ба вуҷуд омада, мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст, дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI дар илми забоншиносии тоҷикӣ ба майдони баҳсу баррасии илмӣ кашида шуд.

2. Мафҳуми “дискурс” дар забоншиносии Ғарб аз нигоҳи коммуникативӣ - муоширати забонӣ, муколама, суҳбат, аз нигоҳи синтаксисӣ - порчае аз матн, аз сатҳи ҷумла болотар, аз нигоҳи сохторӣ ва услубӣ як таркиби нутқи гуфтугӯӣ буда, аз нигоҳи иҷтимоӣ матни муошират аст. Агарчи истилоҳи “дискурс” аз ҷиҳати маъно ва мундариҷа бо чанд мафҳуми истилоҳи дигари забоншиносӣ ва, махсусан, бо мафҳуми “матн” як андоза наздикӣ дорад, дар илми забоншиносии тоҷикӣ бештар он ба маънои матн фаҳмида мешавад.

3. Дар забоншиносии рус низ мафҳуми дискурс ба маънои матн фаҳмида мешавад, агарчи маъноҳои гуногунро ифода менамояд ва истилоҳи мазкур ба мақсади ба низомдарории принципҳои таҳлили матн қарбурд дорад.

4. Таърифҳои, ки ба мафҳуми дискурс дар илми забоншиносии тоҷикӣ мавҷуд аст, дар таърифи ба андешаҳои олимони рус ва Аврупо гуфта шудаанд. Таърифи дискурс дар илми забоншиносии рус дар заминаи андешаҳои олимони Ғарб ба вуҷуд омадааст.

5. Мактабҳои бузурги илмии рус дар Москва ва Волгоград мебошанд, ки диққатро таҳқиқ карда, ҷанбаҳои фарқкунандаи онро муайян кардаанд.

6. Таҳқиқи масъалаҳои марбут ба дискурс дар забоншиносии тоҷикӣ дар шакли номуназам ва пароканда сурат гирифтааст. Дискурс дар илми забоншиносӣ яке аз шохаҳои асосӣ муаррифӣ гардида, ҳамчунин

ҳампайванди илмҳои муосири иҷтимоӣ мебошад ва чун бисёр мафҳумҳои маъмулу мустаъмал бо маъниву мазмуни густарда ва васеъ истифода мешавад. Дискурс тарзи ифодаи мавзӯҳои мубрам ва фарогири масъалаҳои иҷтимоӣ низ шуда метавонад. Дар ин росто хусусияти умдаи дискурс дар он дида мешавад, ки он чанбаи муҳимми иҷтимоӣ дорад, дар асоси амалҳои муҳобиротиву муошират, яъне амалкарди одамон дар ҷомеа, сурат мегирад.

БОБИ 2. ХУСУСИЯТҲОИ ЛУҒАВИИ ДИСКУРСИ СИЁСӢ ВА ТАРҶУМАИ ОНҲО АЗ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ БА ЗАБОНИ АНГЛИСӢ

2.1. Роҷеъ ба масъалаҳои луғавии тарҷума

Тарҷума раванди мураккаbero мемонад, ки роҳҳои ҳалли масъалаҳои марбут ба он, ҳатто, дар ҳолатҳои шабех, аз омилҳои зиёд вобастагӣ доранд. Барои тарҷумаи ин ё он воҳиди забон дар тарҷумашиносӣ чандин роҳу воситаҳо мавҷуданд.

Тарҷумаи воситаҳои забонии дискурси сиёсӣ мушкилоти луғавӣ ва дастурӣ (грамматикӣ) доранд. Пайдост, ки ин гурӯҳи воҳидҳо хоси нутқи инсонист. Чунонки В.Н. Комиссаров қайд менамояд, “дар нутқ омезиши воҳидҳои забон мавқеи хос доранд, ки гӯянда бо мақсади баёни фикри худ таркиб медиҳад, чи ҳамнишинии вожаҳои ҷудогона ва чи ҷузъҳои бузургтари нутқ” [76, с.14]. Яъне нутқ як ташкилаи мураккаби фардиву иҷтимоиест, ки дар он забон ба унвони “ҳамзамон ҳам восита ва ҳам маҳсули нутқ” нақши муҳим дорад [15, с.10].

Дар ин зербоб мо кӯшидаем, ки ба баъзе аз масъалаҳои лексикии тарҷума равшани меандозем, то ки дар қисми амалии кор барои таҳлили мисолҳои бобҳои минбаъда заминаи назарӣ фароҳам ояд. Дар бобати масъалаҳои луғавии тарҷума метавон қайд намуд, ки дар қатори хусусиятҳои маъмулии худ (воситаи мустақили маънодор будан, якмаъно ё сермаъно будан, бо калимаи забони тарҷума мувофиқати нопурра доштан ва ғайра) калима боз махсусиятҳои дигаре дорад, ки дар муқоиса бо калимаи забони дигар аз ҳисоби хусусиятҳои миллӣ ва фарҳангӣ метавонад хоси як забон бошад ва ҳангоми тарҷума ба забони дигар мушкилӣ эҷод намояд.

Дар тарҷумашиносӣ мушкилоти тарҷумаи вожаҳоро ба таҳвилҳои тарҷумаи таҳтуллафзӣ, транскрипсия ва транслитератсия, дарёфти муодил ва ғайра нисбат медиҳанд.

Тарҷумаи таҳтуллафзӣ яке аз усулҳои маъмул ба шумор рафта, ин намуди таҳвили луғавӣ дар раванди тарҷума хеле сермаҳсул аст. Ҳамзамон,

дар ин маврид бояд як нуктаи муҳим ба инобат гирифта шавад. Таърихан собит гаштааст, ки калка ё худ тарҷумаи тахтуллафзӣ нозуқиҳои худро дорад ва на ҳамеша натиҷаи дилхоҳ медиҳад. Мушкилиҳо алалхусус ҳангоми калима ба калима тарҷума гардидани ибораҳо ва ҷумлаҳо бараъло аён мегарданд. Чунонки аз таърихи тарҷума бармеояд, тарҷумаи тахтуллафзӣ ё худ калима ба калима яке аз тарзҳои қадимтарини тарҷума маҳсуб меёбад. Дар марҳилаҳои ибтидоии рушди фаъолияти тарҷумонӣ маҳз аз ҳамин роҳи тарҷума фаровон истифода мегардид. Дар ин ҷо тарҷумаи китобҳои муқаддаси динҳои ҷаҳониरो ёдовар шудан мумкин аст, ин ҳам сабабҳои худро дошт, яъне дар радифи истифодаи анъанавии тарҷумаи тахтуллафзӣ тарҷумонҳо ҷуръат намекарданд, ки вожаҳои китобҳои муқаддасро ба ҳадди зиёд тағйир диҳанд. Бинобар ин, тарҷумаҳои он давраро бидуни тафсириҳои иловагӣ маънидод кардан аз имкон берун аст. Вучуд доштани тафсириҳои сершумори Қуръони карим низ гувоҳи ин гуфтаҳост. Табиист, ки тарҷумаи тахтуллафзӣ дар замони кунунӣ моҳияти худро аз даст надодааст. Ҳатто, тарҷумонҳои касбӣ ва ботачриба дар раванди кори худ аввал воҳидҳои забониро тахтуллафзӣ тарҷума намуда, сипас, онро ба хусусияти матн мувофиқат мекунонанд, яъне, матнро таҳрир мекунанд. Чизе ки тарҷумонҳои мусоир бояд ба назар гиранд, ин ҳангоми истифодаи тарҷумаи тахтуллафзӣ эҳтиёткориро аз даст надода, аз он дар мавридҳои бояд кор гиранд, ки натиҷааш ба вазъи гуфтор ва хусусияти матн мутобиқ аст ва, муҳимтар аз ҳама, маъноӣ воҳиди забонӣ набояд осеб бинад.

Мафҳуми таҳвили луғавӣ тарзу воситаҳои дигари тарҷумаро низ дар бар мегирад, ки дар сурати бамаврид истифода шудан тарҷумонро ба мақсад мерасонанд. Таҳвилҳо бо истифода аз транскрипсия/транслитератсия яке аз тарзи кори тарҷумон ҳангоми тарҷумаи воҳидҳои забонӣ мебошад. Ин усули кор бештар барои тарҷумаи номҳои ҷуғрофӣ, номҳои одамон, ташкилоту корхонаҳо ва рӯзномаю маҷаллаҳо ва ғайра истифода мегардад.

Яке аз таҳвилҳои маъмултарини луғавӣ тарҷумаи тасвирист, ки барои тарҷумон ҳамчун усули тарҷумаи вожаҳои дорои хусусиятҳои миллӣ,

фарҳангӣ буда, бо тарзи зисту зиндагонии мардум робитаи зич доранд ва, маъмулан, дар забонҳои дигар назир надоранд. Моҳияти тарҷумаи тасвирӣ аз маънидод кардани вожаи забони А бо калимаҳои забони Б мебошад.

Бояд тазаққур дод, ки интиҳоби роҳу воситаҳои тарҷума дар мавриди мушаххас ба як қатор омилҳои забонӣ ва фарозабонӣ вобаста аст, ки дар миёни онҳо сермаъноӣ ё якмаъноӣ будани вожа, робитаи он бо хусусияти миллий ва фарҳангии соҳибзабонон ва ғайраро метавон номбар кард, ки тарҷумон вобаста ба хусусияти матн вазъи гуфтор қарор мекунад

Хулоса, таҳвилҳои луғавӣ дар раванди тарҷума хеле пурмаҳсул буда, ба тарҷумаи матнҳои сиёсӣ низ мусоидат менамоянд, ки мисолҳои мушаххаси онҳоро дар бобҳои минбаъдаи диссертатсияи мазкур таҳлил хоҳем кард.

2.2. Таҳлили сохторӣ ва маъноии воҳидҳои фразеологии дискурси сиёсии забони тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Фразеологизмҳо дар забони халқ зиёд мавриди истифода қарор мегиранд ва гуфтан мумкин аст, ки фразеологизмҳо қариб ҳар рӯз дар ҳаёти рӯзмара ба сифати воситаи осон ва муассири баёни фикр истифода мегарданд. Воҳидҳои фразеологӣ (ВФ) бо тарзи тафаккури одамон робитаи зич дошта, аз мероси аҷдодӣ ё худ мероси миллии халқ шаҳодат медиҳанд. Аз ин лиҳоз, фразеологизмҳо хазинаи миллии халқ, мероси тамомнашавандаи миллий ба шумор рафта, дар радифи жанрҳои эҷодиёти даҳонакии халқ - афсона, ҳикоёт, мақол, зарбулмасал ва ҳоказо байни одамон мавқеи хос доранд.

Инак, фразеология яке аз қисмҳои муҳимми лексикология маҳсуб ёфта, нисбат ба соҳаҳои дигари забоншиносӣ соҳаи ҷавонтарин ба шумор меравад. Ҳамаҷониба омӯхтани фразеология дар умум, агар баъзе кайдҳои ба идиома, ибораҳои маъмули вирди забонгашта, зарбулмасал ва мақолҳои дар китобҳои дарсӣ, мақола ва фарҳангҳо ҷопшударо ба ҳисоб нагирем, ҳамано мубрам боқӣ мемонад [120, с. 88]. Дар бораи фразеология таҳқиқоти солҳои охир собит месозанд, ки соҳаи мазкури

забоншиносӣ ба илми мустақил табдил ёфтааст. Инчунин, воқеияти пурғановат будани захираи фразеологии забон, алалхусус, забони тоҷикӣ, гуногунӣ ва қонуниятҳои хоси инкишофи он торафт соҳаи махсуси забоншиносӣ қарор гирифтани фразеологияро тақозо менамоянд.

Фразеологизмҳои ҳар забон чараёни ташаккули онҳо ба таърихи ҳамон забон, бо таърихи халқе, ки бо ин забон гуфтугузор мекунад, вобаста буда, ба фаъолияти маърифатҳосилкунии одамон бевосита алоқаманд мебошанд. Чӣ тавре ки Б. Камолиддинов таъкид мекунад, “фразеологизмҳо дар шакли тасдиқӣ, инкорӣ ва озод мушоҳида шуда, ба мисли ҷумлаҳои сода, ибораҳои феълӣ ва ҷумлаҳо сохтори грамматикӣ дошта, таркиби онҳо дигарношуданист” [59, с. 88].

Забоншинос Б. А. Ларин чунин қайд мекунад: “Фразеология чун соҳаи забоншиносӣ дар инкишофи ниҳонӣ буда..., ҳоло чун самари расида қайд нашудааст... Азбаски ба ҳамагон бемахоратии ҳаваскорӣ ихтилоф ва бенатичавии таҳлили ногаҳонии маводди мазкур дар лексикография, услубшиносӣ ва синтаксис равшан аст, алоҳида намудани чунин соҳа ба мо лозим мебошад” [83, с. 36].

Бинобар ин, олимони В.Л. Архангелский, О.С.Ахманова, А.М.Бабкин, С.Г.Гаврин, С.И.Ожегов ва дигарон фразеологизмҳои як гурӯҳ забонҳоро мавриди тадқиқ қарор додаанд.

Дар ҳақиқат, донишмандони воҳидҳои фразеологӣ далели ғановати забонии офарандаи матн мебошад.

Дар ҳама давру замон фаъолияти сиёсӣ дар ҳаёти ҷамеа нақши муҳим мебозад ва аз мавқеи муайяни сиёсии давлат, ҷойи он дар арсаи байналмиллалӣ вобастагӣ дорад. Вақте ки давлат сиёсати дурустро пеша менамояд, муносибатҳо бо дигар кишварҳо густариш меёбанд ва мавқеи худро дар байни давлатҳои пайдо менамояд. Дискурси сиёсӣ (ДС) дар забоншиносӣ ҳамчун як падидаи бисёрҷанба ва муҳим қайд гардидааст. Дар бораи дискурси сиёсӣ А.Н. Баранов чунин қайд намудааст: “Ҳамаи он

ходисаҳои нутқ ва қоидаи оммавии сиёсӣ, ки дар мубоҳисаҳои сиёсӣ истифода бурда мешаванд, аз таҷрибаҳои озмуда ва анъанаҳои сиёсӣ гирифта шудаанд” [13, с. 13].

Мақсади суҳанвар дар дискурси сиёсӣ ба даст овардан, муҳофизат ва ба амал овардани қудрати сиёсӣ ва инчунин таъсиррасонӣ ба аҳли ҷомеа мебошад. Бо мақсади муайян намудани хусусиятҳои фразеологӣи дискурси сиёсӣ ва хусусияти тарҷумаи онҳо мо ба сарчашмаи мисолҳои ишорашуда ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ таҷма менамоем.

Баррасии ибораҳои устувори ДС дар заминаи мисолҳои ҷамъовардаи мо аз рӯйи сохтор ва мансубияти калимаҳои калидии онҳо ба ҳиссаҳои нутқ ба мақсад мувофиқ аст. Масалан, миёни мисолҳо намунаҳои ба назар мерасанд, ки калимаҳои калидии онҳоро феъл ва исмҳо ташкил медиҳанд. Ва аз рӯйи мисолҳо мо онҳоро ба ду гуруҳ: фразеологияҳои феълӣ ва исмӣ тасниф намудем. Аз рӯйи таснифоти мазкур мисолҳоро баррасӣ менамоем.

Инак, дар байни мисолҳои мо воҳидҳои устуворе ба назар мерасанд, ки калимаҳои калидии онҳоро феълҳо ташкил медиҳанд:

1. *“Дар робита ба ин қабл аз ҳама зарур аст, ки аз истифодаи “меъёрҳои дугона” дар мавқеъгирӣ нисбат ба созмону гурӯҳҳои террористӣ ва ифротгаро даст кашида шавад”* (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“It is first and foremost important to refrain from the application of ‘double-standard policies’ with regard to positions towards terrorist and extremist groups and organizations”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

2. *Тибқи қонунгузори амалкунандаи кишвар шахсоне, ки ихтиёрӣ аз иштироки ғайриқонунӣ дар задухӯрдҳои мусаллаҳона ё амалиёти ҷангӣ дар ҳудуди дигар давлатҳо даст кашида, ба Ватан бармегарданд, агар дар қирдори онҳо аломатҳои таркиби ҷинояти дигар мавҷуд набошанд, аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод карда мешаванд.* – *In accordance with the acting legislation, individuals, who voluntarily turn away from illegal participation in armed fightings or war operations in the territory of other states and return to*

their Motherland, and if there is no element of crime in their actions, are released from criminal liability (17.05.2019).

Дар мисоли якум диққати моро воҳиди **даст кашидан** ба худ чалб менамояд, ки калимаи калидии он мансуб ба феъл буда, амалро мефаҳмонад. Маънои калимаи мавриди назар аз коре ва ё чизе худдорӣ намудан, бетараф мондан ва иштирок накардан мебошад. Дар матни англисӣ калимаи мазкур дар шакли таркиби феълии **refrain from** тарҷума шудааст, ки маънои он низ ба забони тоҷикӣ *аз коре ва ё чизе худдорӣ намудан, бетараф мондан ва иштирок накардан* буда, воҳидҳои забон аз ҷиҳати маъно ба ҳамдигар мувофиқанд. Дар мисоли дуюм низ дар матни аслии воҳиди **даст кашидан** корбаст шудааст, вале дар матни англисӣ тарҷумон онро **turn away from** тарҷума намудааст, ки маънои ин таркиби феълӣ низ *аз касе (чизе) рӯй гардондан*, ки муродифи таркиби феълии ҷумлаи якум ва ҳамзамон воҳиди ҳаммаънои забони тоҷикӣ мебошад. Фарқ дар он аст, ки варианти тоҷикӣ *аз чизе даст кашидан* воҳиди фразеологӣ буда, маъноро ба таври маҷоз ва образнок ифода менамояд ва аз нигоҳи тарҷума ба тарҷумаи маъноӣ рост меояд.

Мисоли дигар оид ба феъл: *Тоҷикистон, ки дар таърихи навини худ оқибатҳои фочеабори зуҳуроти даҳшатовари терроризму ифротгароиро пушти сар кардааст, бо чунин ҳадафҳои пасинардагии онҳо аз наздик шинос аст. – Tajikistan, which has experienced devastating consequences of terrorism and extremism in its new history, is very well familiar with such undercover objectives of them (17.05.2019).*

Чунонки мебинем, дар ин мисол як воҳиди фразеологияи феълӣ истифода шудааст, ки он **пушти сар кардан** мебошад. Воҳиди мазкур маънои маҷозӣ дошта, барои ифодаи ин ё он кори таҷрибашуда истифода мешавад. Дар тарҷумаи забони англисӣ он ҳамчун **has experienced** тарҷума шуда, маънояш санҷидашуда, озмудашуда ва таҷрибакардашуда мебошад. Тавре ки мебинем, варианти англисӣ маънои фразеологияи феълии забони тоҷикиро дар шакли тарҷумаи тасвирӣ пурра баён менамояд.

Мисоли дигар: *Тавсеаи майдони фаъолияти гурӯҳҳои террористӣ ба сатҳи маблағгузорӣ ва дастгирии моддӣву молиявӣ онҳо алоқамандии зич дошта, барои муқовимат нишон додан ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳо ва **ниёда намудани** ҳамлаҳои гуногуни ҷиноӣ заминаи кофии моддӣ фароҳам меорад. – Expansion of the area of operation of terrorist groups is closely connected to the amount of financing and pecuniary support they receive, which creates a sufficient ground for them to counteract to law enforcement agencies of various countries and **commit** different criminal acts (17.05.2019).*

Дар мисоли мазкур ибораи фразеологияи феълии **ниёда намудан** истифода шудааст, ки маънои маҷозӣ дошта, маънои аслиаш *ичро намудан, ба амал овардан* мебошад. Дар матни англисӣ калимаи мавриди назар **commit** тарҷума шудааст, ки он маъноҳои *кардан, намудан, иҷро кардан, ба ҷо (ба амал) овардан*-ро дорад. Аз таҳлили мисоли мазкур бармеояд, ки тарҷумаи англисӣ маънои фразеологияи феълии забони тоҷикиро дар шакли тарҷумаи тасвирӣ пурра баён менамояд.

Тарҷумаи ВФ мушкилиҳои худро дорад, зеро ин гурӯҳи воҳидҳои забон бо махсусиятҳои фарҳангӣ ва тарзи тафаккури соҳибзабонон дар робитаи мустақим қарор доранд. Масъалаҳои марбут ба фразеология ва мушкилоти ҳамнишинии калимаҳо дар забонҳои мухталиф, чӣ барои амалия ва чӣ барои назарияи тарҷума, дорои аҳамияти хос мебошанд. Тарҷумонро зарур аст, ки воҳиди фразеологиро сараввал дар матни асли ба таври саҳеҳ ташхис дода ва шинохта тавонад. Дар акси ҳол, хавфи тарҷумаи носаҳеҳ ва таҳтуллафзии ВФ ба вучуд меояд, ки ба коҳиши маъно ва ё тамоман аз байн рафтани он дар тарҷума оварда мерасонад. Дар ин маврид фарҳангномаҳои фразеологии махсус, ҳамчунин, пурдонӣ ва “ҳисси забонӣ” ба кумаки тарҷумон меоянд.

Вобаста ба вазифаи (ё маҷмуи вазифаҳои) тарҷумон – интиқоли мазмун, услуб ё ҷанбаи эмотсионалии матн ва ғ. ва вобаста ба моҳияти ҳуди ВФ роҳу усулҳои гуногуни тарҷума ба кор мераванд.

Инак, мисолеро таҳлил менамоем, ки дар он тарҷумон ҳангоми

баргардон кардани матни асли, яъне тоҷикӣ, тарҷумаи таҳтуллафзиро истифода бурдааст:

*Қабули Конститутсияи Тоҷикистон дар таърихи давлатдорӣ мо саҳифаи навро оғоз намуда, асосу пойдевори давлати соҳибистиқлоли Тоҷикистон гардид. – The adoption of the Constitution of our country has **opened a new page** in the history of our state and it served as the foundation of independent Tajikistan (07.09.2013).*

Дар ҷумлаи мавриди таҳлил воҳиди фразеологӣи феълии **саҳифаи навро оғоз намудан** қайд гардидааст, ки бевосита калимаи калидии он феъл, яъне **оғоз намудан** мебошад. Тавре ки ба назар мерасад, дар матни забони англисӣ он ҳамчун **opened a new page** тарҷума шудааст. Аз таҳлили мисоли мазкур бармеояд, ки ин воҳиди фразеологӣи феълӣ ба забони англисӣ ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол гардидааст. Бояд тазаққур дод, ки воҳидҳои фразеологӣ дар забонҳои мавриди назар вобаста ба шарту шароит ва қоидаву қонунҳои он забонҳо ташаккул меёбанд ва амал мекунанд. Аз нигоҳи образнокӣ ва таркиби лексикӣ миёни онҳо як қатор умумиятро мушоҳида кардан мумкин аст, ки ба ғайр афзудани забонҳо аз ҳисоби воҳидҳои фразеологӣ ва раванди иқтибоси онҳо роҳ мекушояд [88, с. 20].

“Тайи чанд даҳсолаи охир аз 13 ҳазор пиряхи мо як ҳазораи пурра аз байн рафтааст” (<http://www.president.tj>, 07.11.2022). – “Over the past few decades, out of thirteen (13) thousand of our glaciers one thousand are completely vanished (<http://www.president.tj/en>, 07.11.2022).

Воҳиди фразеологӣи феълии **аз байн рафтан** маънои нест (несту нобуд) шуда рафтан, гум шудан, барҳам хӯрдан, нонамоён шудан, аз чашм (аз назар) ғойб шудан, нопадид (ноаён) шудан ва ғайраро дорад. Тарҷумон онро ба забони англисӣ **vanished** тарҷума намудааст, ки феъли мавриди назар дар замони гузашта қайд гардидааст. Шакли масдари ин феъл то **vanish** буда, дар забони англисӣ низ маъноҳои **гум шудан, барҳам хӯрдан, нонамоён шудан** ва ғайраро дорост. Таҳлил нишон медиҳад, ки фразеологӣи феълии мавриди назар дар забони тоҷикӣ ба маънои маҷозӣ истифода шуда, вале дар

матни забони англисӣ маъноӣ аслии он шарҳ дода шудааст. Дар ин мисол танҳо фарқи луғавӣ ва грамматикӣ ба назар мерасад. Вале воҳидҳо аз ҷиҳати маъноӣ баробаранд. Аз ин лиҳоз, мо онро муодили нопурра номида метавонем. Тавре ки Райхштейн қайд менамояд, “муодилҳои нопурра маъноӣ нопуррагии интиқоли мазмунро надоранд, танҳо сухан дар бораи фарқи луғавӣ, грамматикӣ ё лексикӣ грамматикӣ рафта, воҳидҳо маъноӣ ва хусусияти услубии ягона доранд. Бинобар ин муодили нопурраро аз рӯи дараҷаи мукаммалии тарҷума ба муодили пурра баробар доништан дуруст аст” [114]. Мисоли дигар: “*Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ кишвари мо бо ҳодисаҳои ғоҷабори ҷанги таҳмилиӣ шаҳрвандӣ рӯ ба рӯ гардида, рӯзҳои сангинро **nasi car kard***” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021) – “*In the initial years of our independence, our country was plunged into the tragic events of the imposed civil war, and **went** through difficult days*” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар ин ҷумла фразеологизми феълии **nasi car kardan** истифода шудааст, ки он маъноӣ маҷозӣ дорад. Ин ё он раванд, воқеа ва рӯзҳои гузаштаре бо ин воҳид баён менамоянд. Дар матни забони англисӣ ин воҳиди забони тоҷикӣ бо таркиби феълии **went through** тарҷума шудааст, ки он феъли **go through** буда, дар ҷумлаи мазкур дар шакли замони гузашта омадааст. Тарҷумаи худӣ вожаи **went through difficult days** – аз рӯзҳои душвор ва ё вазнин гузаштан мебошад. Таҳлил нишон медиҳад, ки тарҷумон ҳангоми тарҷумаи вожаи мазкур дар забони англисӣ воҳиди ҳаммаъноӣ ба кор бурдааст, ки онро метавон муродиф номид. Аз ин мисол маълум мешавад, ки муродифоти фразеологӣ танҳо мувофиқати маъноӣ дошта, аз ҷиҳати таркиби луғавӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд.

Бояд тазаккур дод, ки интиҳоб ва истифодаи муродифоти фразеологӣ ҳамчун усули тарҷума ҷиҳатҳои мусбат ва манфии худро дорад. Ҷиҳатҳои мусбат дар он зоҳир мегардад, ки на ҳамаи фразеологизмҳои матни аслии қобили тарҷума мебошанд ва, бинобар ин, истифодаи муродиф ба матн обураниги фразеологӣ медиҳад. Муродифҳоро дар доираи як матн, алалхусус, матни бадеӣ, аз ҳад зиёд истифода кардан мувофиқ нест, зеро обураниги

миллии матни асли кохиш ёфта, ба падидаи манфӣ табдил меёбад. Аз ин лиҳоз тарҷумон дар чараёни тарҷумаи воҳидҳои фразеологӣ бояд дар қорбандии муродифоти фразеологӣ ҳадди тавозунро риоя намояд. Мисоли дигарро баррасӣ менамоем: *“Бо истифода аз фурсат, ба роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии пойтахт, меъморону мутахассисон, сохтмончиён ва ҳамаи онҳое, ки барои қомат афрохтани муҷассамаи пуршукӯҳи «Истиқлол» ва бунёди майдони зебои он саҳми ватандӯстона гузоштаанд, миннатдории самими худро изҳор менамоем”* (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – *“Taking this opportunity, I would like to express my sincere gratitude to the management of the Executive Body of the City Government, architects, specialists, builders and all those who made a patriotic contribution to the **formation** of the splendid “Istiqlol” monument and creation of such an attractive square”* (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Дар ҷумлаи мазкур феъли таркибии номӣ, яъне **қомат афрохтани муҷассама**, қайд гардидааст ки дар забони тоҷикӣ ба маъноҳои **сохтан, бунёд кардан** меояд. Барои ҷолибияти сухани гӯянда ягон иншоот ва биноҳои сохташударо метавон бо ин феъли таркибии номӣ баён кард. Масалан, сохташудани муҷассамаҳои пуршукӯҳ, бунёд намудани иншооти замонавӣ ва ғайра. Ба матни англисӣ назар афканем аз тарафи тарҷумон он ҳамчун **formation** тарҷума шудааст. Калимаи мавриди назар маъноҳои ба **вучуд овардан, сохтан, ташкил намудан, таъсис додан** ва ғайраро дорад. Аз таҳлили мисоли мазкур бармеояд, ки вожаи мавриди таҳлил дар забони тоҷикӣ маънои маҷозӣ дошта, дар забони англисӣ маънои аслии он шарҳ дода шудааст.

Дар ҷумлаи болозикр як мисоли ҷолиби дигар низ ба назар мерасад, ки ба дискурси сиёсӣ, суханрониҳо ва вазъиятҳои расмӣ хос аст. Ин ибораи **бо истифода аз фурсат** мебошад, ки дар ин ҷо ба ҳайси воҳиди туфайлӣ омадааст ва маънои амалро дорад. Барои тарҷумаи он дар забони англисӣ ибораи хеле муносиб ва муродифи он истифода шудааст, ки ба яке аз

шаклҳои феълии забони англисӣ мансуб аст – taking this opportunity. Дарвоқеъ, шакли англисӣ ҳам ибораи туфайлӣ аст.

Мисоли дигари ин гуруҳ: *“Дар натиҷаи тағйирёбии иқлим ва гармиавии бесобиқаи ҳаво аз 13 ҳазор пирахи дар қӯҳсори Тоҷикистон мавҷуда то имрӯз беш аз 1 ҳазори он нурра аз байн рафтааст”* (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – *“As a result of climate change and unprecedented warming, more than 1,000 of the 13,000 glaciers in Tajikistan's mountains have completely melted”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021). Дар мисоли мазкур фразеологияи феълии *аз байн рафтан* дарҷ гардидааст. Ин вожа маъноҳои *нест шудан, гум шудан, барҳам хӯрдан*-ро дорад. Дар матни мазкур ба маънои *об шудан* омадааст. Ба забони англисӣ он *melted* ифода ёфтааст, ки тарҷумаи баръакси он ба забони тоҷикӣ *об шудан* мебошад. Таҳлили мисоли мазкур нишон медиҳад, ки вожаи дар матни забони тоҷикӣ истифодашуда маънои маҷозӣ дошта, ҳангоми тарҷума намудан ба забони англисӣ маънои асли баён шудааст. Интихоби калимаи англисӣ аз нигоҳи маъноӣ конекстуалии воҳиди тоҷикӣ хеле мувофиқ аст. Аз ин мисолҳо маълум мешавад, ки муродифоти фразеологӣ танҳо мувофиқати маъноӣ дошта, аз ҷиҳати таркиби луғавӣ аз ҳамдигар фарқ мекунад.

Лозим ба ёдоварист, ки зери мафҳуми муродиф ВФ дар назар дошта мешаванд, ки аз рӯйи маъно ва услуб ба ҳамдигар наздик ва ё якхела буда, аз нигоҳи образнокӣ (бо мувофиқат кардан ё накардани сохтори грамматикӣ) аз ҳамдигар фарқ мекунад.

Аз гуфтаҳои боло ба хулосае омадан мумкин аст, ки дар дискурси сиёсӣ ибораҳои устувор ва ё фразеологияҳо бо калимаҳои калидии феъл ва исм фаровонанд. Ин ҳам табиист, зеро ин ду ҳиссаи нутқ аз ҳиссаҳои нутқи пурмаҳсул ва муҳимми забон маҳсуб меёбанд. Тавре ки ба ҳамагон маълум аст, одатан, дар фразеология маъноӣ маҷозӣ мушоҳида карда мешавад. Вале дар мисолҳои зикрнамудаи мо маъноӣ маҷозӣ кам ба назар мерасанд, ки ин ҳам аз хусусиятҳои корбурди гурӯҳи муайяни воҳидҳои фразеологӣ дар дискурси сиёсӣ мебошад, яъне аксари кулли ин гурӯҳи мисолҳои ибораҳои

устувор бештар дар дискурси сиёсӣ истифода мегарданд ва мафҳумҳои сиёсиро ифода менамоянд. Чунонки дар боло ишора рафт, миёни мисолҳои намунаҳои ба назар мерасанд, ки калимаҳои калидии онҳоро исмиҳои ташкил медиҳанд. Бояд қайд намуд, ки оид ба воҳидҳои фразеологӣ исми (ВФИ) таҳқиқоти махсус анҷом дода шудаанд. Масалан, Г.Н. Аслонова қайд менамояд, ки “ВФИ мисли ҳамаи ВФ ва таркибҳои рехтаву устувори забон дорои ду паҳлу - шакл ва мазмунанд ва дар баробари ифодаи мафҳумҳои мухталиф, инчунин дорои шакл ва қолабҳои гуногун мебошанд” [8, с. 42].

Ҳоло мисолҳои воҳидҳои фразеологиро баррасӣ хоҳем кард, ки калимаҳои калидии онҳоро исми ташкил додааст:

*Дар нимаи дуюми соли 2000-ум рӯйдоди хеле муҳим, ки дар даври истиқлолият ба вуқӯъ пайваست, ба муомилот баровардани яке аз нишонаҳои давлати соҳибистиқлол - пули миллӣ, яъне сомонӣ буд, ки он ба болоравии нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар тамоми соҳаҳои иқтисодиёти мамлакат ва раҳиши кишвар аз **буҳрони иқтисодӣ**, инчунин беҳдошти ҳолати молиявӣ, муътадил гардидани буҷети давлатӣ ва вазъи иқтисодиву иҷтимоии кишвар мусоидат намуд. – In the second half of 2000 very important development of independence has occurred, which was associated with the issuance of one of the symbols of an independent state – the national currency somoni. This development has contributed to greater macroeconomic indicators in all sectors of the economy, pulled the country out of the **economic crisis**, helped to strengthen financial situation, normalize the public budget and improve socio-economic situation of the country (07.09.2013).*

Дар ин мисол ибораи **буҳрони иқтисодӣ** истифода шудааст, ки калимаи калидии он исми **буҳрон** аст, зеро гунаҳои дигари воҳидҳои монанд маҳз бо ҳамин калима таркиб меёбанд – буҳрони равонӣ, буҳрони муносибатҳо, буҳрони экологӣ ва ғ.. Дар тарҷумаи забони англисӣ ибораи қайдгардида **economic crisis** тарҷума шудааст, ки воҳидҳои забон аз ҷиҳати сохтор ва маъно ба ҳамдигар мувофиқанд.

Бояд тазакур дод, ки “забоншиносон ба қатори ВФИ таркибҳоеро дохил менамоянд, ки аз рӯйи вазифа ба ибораҳои исмии номӣ монандӣ доранд. Исм дар ВФИ ҳамчун унсури асосӣ дар меҳвари сохтор ва маъно қарор дорад”.

Мисоли дигари мо низ гуфтаҳои забоншиносонро тасдиқ менамояд:

*“Гузашти вақт беш аз пеш собит менамояд, ки ҳастии ҳар давлату ҷома, рушди озодона ва **сарбаландии** ҳар як фарди он маҳз ба истиқлолияти озодӣ ҳамчун кафолати асосии бақои миллатҳо вобастагии мустақим дорад (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “The passage of time undeniably proves that the existence of any state, society and the free development and **pride** of every member are inseparably linked with independence and freedom as a basic guarantee of eternity of nations” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).*

Дар мисоли мазкур як фразеологияи дучузъаи бепешоянди навъи исму сифатӣ ба ҳамдигар васл гардида, омадааст, ки дар натиҷа як калимаи мураккаби идиоматикиро ташкил додаанд, **яъне сари баланд - сарбаландӣ**. Дар тарҷумаи забони англисӣ калимаи мавриди назар **pride**- тарҷума шудааст, ки маънои **ифтихор, шаъну шараф, гурур**-ро дорад. Тавре ки мушоҳида мешавад, калимаи истифодашуда муодили пурраи забони тоҷикӣ шуда метавонад.

Мисоли дигар оид ба фразеологияи исмӣ:

*“Ба Шумо сиҳатмандии комилу **комёбиҳои рӯзафзун** ва ба мардуми бародари Покистон сулҳу субот ва рифоҳу шукуфои орзумандам” (<http://www.president.tj>, 12.04.2022). – “I wish you good health and **great success, and peace, stability, well-being and prosperity to the fraternal people of Pakistan**” (<http://www.president.tj/en>, 12.04.2022).*

Тавре мушоҳида мешавад, дар ин мисол низ меҳвари асосии калима исм, яъне **комёбӣ** буда, дар якҷоягӣ бо калимаи **рӯзафзун** фразеологияи исмиро ташкил додаанд. Ин калима ба забони англисӣ **great success** тарҷума шудааст, ки онро ба забони тоҷикӣ комёбиҳои беназир, дастовардҳои бузург тарҷума намудан мумкин аст.

Мисоли дигар:

“Мардуми Тоҷикистон Рӯзи истиқлолияти давлатии кишварро чун нишонаи қадриносиву арҷгузорӣ ба ин санаи тақдирсози миллӣ ҳар сол ҳамчун ҷашни бузурги умумимиллӣ дар **фазои бошукӯҳи** идона таҷлил менамоянд” (<http://www.president.tj>, 07.06.2013). – “The people in Tajikistan annually celebrate this joyful occasion of the state independence in **a festive atmosphere** as a sign of reverence to that landmark date” (<http://www.president.tj/en>, 07.06.2013).

Тавре ки дида мешавад, дар ҷумлаи мазкур низ бо бандаки изофии – **и** иборайи **фазои бошукӯҳ** шакл гирифтааст ва бевосита калимаи калидии он исм мебошад. Иборайи мавриди назар ба забони англисӣ **festive atmosphere** тарҷума шудааст, ки онро ба таври тахтуллафзӣ *муҳит ва ё фазои идона* тарҷума намудан мумкин аст, ки он ба тарҷумаи забони тоҷикӣ хеле наздик мебошад.

Мисоли дигар: “... ба даст овардани соҳибистиқлолӣ ва барпо намудани **давлати соҳибхтиёр** гайр аз ин, ки бо имконияти таърихӣ ҳар халқу миллат иртибот дорад, инчунин аз ҳар фарди миллат бедориву ҳушёрӣ... ва саъю кӯшиши доимиро талаб мекунад” (<http://www.president.tj>, 07.06.2013). – “...independence and the establishment of a **sovereign state**, in addition to being associated with the historic opportunity of every people and nation, also requires from every member of society vigilance... and continued efforts and commitment” (<http://www.president.tj/en>, 07.06.2013).

Дар ин мисол иборайи устувори исми **давлати соҳибхтиёр** қайд гардидааст, ки меҳвари асосии онро исм ташкил медиҳад. Ба забони англисӣ он **sovereign state** тарҷума шудааст, ки муодили тарҷумаи забони тоҷикӣ шуда метавонад. Бевосита аксари ибораҳои зикргардида хоси дискурси сиёсӣ мебошанд.

Чунонки дар мисоли боло суҳан дар бораи бандаки изофӣ рафт, мисоли мавриди назар низ ба он шабоҳат дорад. Лозим ба ёдоварист, ки бандаки изофӣ як калимаро ба калимаи дигар тобеъ гардонида ба ташкили ибора

мусоидат менамояд. Бандаки изофӣ ҳамчун як унсури морфологӣ дар интиҳои ҷузъи асосии ибора илова мешавад. Бандаки изофӣ на танҳо дар созмони ибораҳои озод, инчунин, дар ташкили ВФ нақши назаррас дорад ва ин хусусияти грамматикӣ забони тоҷикӣ мебошад. Мисоли дигареро баррасӣ мекунем:

“...кишвари мо мақому манзалати шоистаи худро дар **ҷомеаи башарӣ** пайдо кард, ки ин бузургтарин дастоварди мо дар интиҳои асри XX ва ибтидои садаи XXI маҳсуб мешавад” (<http://www.president.tj>, 07.06.2013).

– “... our country has found its deserved place in the **human community**, which is our outstanding achievement at the end of the XX and the beginning of the XXI centuries” (<http://www.president.tj/en>, 07.06.2013).

Дар ҷумлаи мазкур фразеологияи исми **ҷомеаи башарӣ** истифода шудааст, ки калимаи калидии он исм яъне, **ҷомеа** буда, шаклан иборати устувор аст, ҳарчанд маънои маҷозиро ифода намекунад. Дар матни англисӣ он **human community** тарҷума шудааст, ки он муодили пурраи забони тоҷикӣ шуда метавонад.

Бояд таъкид дод, ки дар дискурси сиёсӣ низ барои расидан ба мақсадҳои худ аз ҷониби суҳанварон воҳидҳои фразеологӣ, ибораҳои устувор, истилоҳот ва ғайра фаровон истифода мегарданд.

Дар мисолҳои мо намунаҳои ба назар мерасанд, ки фразеологияи исми бо қолабҳои исм+исм ва исм+сифат (**N+ N** ва **N+ Adj**) сохта шудаанд.

Қолабҳои мазкур дар мисолҳои мо аз ҳама намуди сершумор, паҳншуда маҳсуб меёбад, хусусан қолаби **N+ N**. Калимаи меҳварии ВФИ-и ин қолаби забони тоҷикӣ – исм исмро ва ё исм сифатро ба худ ба воситаи бандаки изофӣ васл мекунад, ки ин гуна мисолҳоро мо дар боло зикр намудем.

Дар забонҳои муқоисашаванда ин қолаби ВФИ аз исмҳои аз рӯи маъно баробарвазн таркиб ёфтаанд. Дар забони тоҷикӣ ВФИ-и дучузъаи бепешоянди мазкур ба воситаи пайвандаки энклетикии -у (-ю) сохта шудаанд: *феълӯ хӯӣ, хешӯ табор, бахтӯ тахт ва ғ.*

Агар чузъи якум бо садонок ба охир расид, пас, ба он пайвандаки **-ю** хамроҳ карда мешавад: *кинаю адоват, пирию хартозӣ, балою батар*. Ин навъ ВФИ дар забони тоҷикӣ хеле инкишофёфта ва паҳншуда мебошад. Яке аз хусусиятҳои хоси онҳо дар ин аст, ки таркибан бо пайвандаки **-у** васл мешаванд. Забоншинос Н. Маъсумӣ ин навъи ВФ-ро «таркибҳои чуфти чида» номида, онҳоро аз рӯйи таркиб, муносибати ҳиссаҳои чида ва моҳияти мундариҷавиашон ба ду гурӯҳ: а) ибораҳои синонимӣ ва б) таркибан гуногунмаъно тақсим намуд [93, с.154].

Барои тақвияти гуфтаҳои ҷавуззикр якчанд мисолҳоро баррасӣ менамоем:

“Истиқлолу озодӣ мояи ифтихору сарфарозӣ ва **нангу номуси** халқи мост, ки ба шарофати он беш аз се даҳсола инҷониб мо барои ободии Ватани азизамон ҷаҳду талош меварзем” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “Independence and freedom are the source of **glory and privilege** of our people, thanks to which we have been striving tirelessly for the sake of prosperity of our beloved Motherland for more than three decades” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022.). Ё ки: “... истиқлоли миллиро чузъи муҳимтарину ҷудоинопазири ҳаёт ва ҳастии худ, меҳвари **нангу номус** ва ҳувияту гурури миллӣ шуморида, ба хотири таҳкими ҳарчи бештари он **саъю талош** намоянд” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “...national independence as an important and integral part of their life and existence, **pride and honor**, a national mentality, and make **efforts** to strengthen it” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022.).

Дар ин ду ҷумла фразеологияҳои исмии **нангу номус ва саъю талош** зикр гардидааст, ки он бевосита бо пайвандаки **у** ва **ю** сохта шудаанд. Тавре дида мешавад, дар мисоли якум вожаи **нангу номус** дар матни забони англисӣ **glory and privilege** тарҷума шудааст, ки маънои он ба забони тоҷикӣ **шаъну шараф ва бартарӣ** мебошад. Дар ҷумлаи дуюм вожаи мавриди назар **pride and honor** тарҷума шудааст, ки он ҳам аз рӯйи сохт ва маъно баробар буда, муодили пурраи забони тоҷикӣ мебошад. Вожаи дигаре, ки дар ҷумлаи

дуюм қайд шудааст *саю талош* буда, он ба забони англисӣ ҳамчун *efforts* тарҷума шудааст. Ин ду вожаҳо аз ҷиҳати сохтору таркиб тафовут дошта, вале аз ҷиҳати маъно баробар мебошанд.

Лозим ба ёдоварист, ки маънои пайвандакҳои *у ва ю* дар забони англисӣ ба воситаи ҳамтои худ “and” ифода мегардад, ки инро мисолҳои мо низ собит месозанд.

Мисоли дигар:

“*Мо бояд ба тарғибу ташвиқи моҳияти давлату давлатдорӣ муносири миллӣ, эҳтироми волоияти қонун, қадру қимати сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллӣ, яъне дастовардҳои истиқлоли давлатӣ эътибори доимӣ ва аввалиндарача диҳем*” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “*We must pay constant and priority attention to promoting the essence of modern national statehood, respect for the rule of law, the values of peace and tranquility, political stability and national unity, that is, the achievements of State independence*” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022.).

Дар бобати таҳлили воҳидҳо дар мисоли мазкур - *тарғибу ташвиқ ва қадру қимат* як нуқтаеро бояд ёдовар шуд. Такрори синонимҳо ба воситаи пайвандакҳо ҳоси забони тоҷикӣ аст ва дохил намудани ин падидаи забонӣ ба гуруҳи воҳидҳои фразеологӣ баҳсангез аст ва дар аксари мавридҳо дар тарҷума баробари калимаанд. Азбаски ин воҳидҳо аз исмҳо таркиб ёфта, шаклан устуворанд ва ҳоси дискурси сиёсиянд, баррасии онҳо дар ин гурӯҳ аз аҳамият холи нест. Инак, вожаи *тарғибу ташвиқ* дар матни англисӣ *promoting* тарҷума шуда, маънои *пеиравӣ ва пеиравтро* дорад. Дида мешавад, ки он аз рӯи сохтор гуногун буда, вале аз рӯи маънӣ баробар мебошад. Ибораи *қадру қиматро* тарҷумон ҳамчун *values* интиқол намудааст. Он низ ҳаммаънои варианти забони тоҷикӣ буда, танҳо аз ҷиҳати сохтор фарқ дорад.

Аз мисолҳои болозикр мушоҳида намудан мумкин аст, ки аксари воҳидҳои фразеологӣ исмии забони тоҷикӣ, маъмулан, ба воситаи бандаки изофӣ ва пайвандак таркиб меёбанд, ки ин яке аз хусусиятҳои ҳоси забони

точикӣ мебошад. Мисоли дигар низ аз ҳамин қабил аст: “*Бо вучуди мушкилоту монеаҳои зиёд, дар байни аҷдоди мо маданияти китобдорӣ ва пешбурди **илму фарҳанг** ривож доштааст, ки осори ҷовидонаи илмӣ ва хусусан, мероси адабиву фарҳангии, ки аз замони қабл аз мелод то ба имрӯз боқӣ мондааст, далели бебаҳси ин гуфтаҳо мебошад*” (<http://www.president.tj>, 14.10.2021). – “*Despite many difficulties and obstacles, the culture of librarianship and the promotion of **science and culture** has developed among our ancestors, which is an indisputable proof of this statement*” (<http://www.president.tj/en>, 14.10.2021).

Дар ҷумлаи мавриди назар фразеологияи исмии **илму фарҳанг** корбаст шудааст, ки он бевосита бо пайвандаки тобеъкунандаи **у** ва **ду** исм сохта шудааст. Дар матни англисӣ он **science and culture** тарҷума шудааст, ки он низ аз **ду** исм ва пайвандаки **and** сохта шудааст. Фразеологияи мазкур дар забонҳои муқоисашаванда танҳо аз рӯйи шакл (пайвандаки «and» (ва)) тафовут доранд.

Новобаста ба миқдори на он қадар зиёдашон дар нутқ, хусусан, дар дискурси сиёсӣ, ин гуна таркибҳо фаровон истифода мешаванд.

Мисоли дигар:

“*Бо дарназардошти ин ҳолат, роҳандозии муколамаи фарогир бо шишироки намоёндагони ҳама қишрҳои ҷомеаи Афғонистон аз шартҳои асосии барқарорӣ **сулҳу суботи** пайдор дар он кишвар доништа мшавад*” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “*In view of this, the establishment of a comprehensive dialogue with the participation of all segments of Afghan society is one of the main preconditions for the establishment of lasting **peace and stability** in that country*” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар матни аслий, яъне, фразеологияи исмии **сулҳу субот** истифода шудааст, ки он низ аз рӯйи қолаби исм+исм (**N+ N**) сохта шудааст. Тарҷумон вожаи мавриди таҳлилро ба забони англисӣ ҳамчун **peace and stability** интиқол додааст, ки он низ бевосита бо қолаби варианти тоҷикӣ сохта шудааст.

Хулоса, дар чараёни таҳлилу баррасии мисолҳо муайян гардид, ки ВФ захираи бузург ва гаронбаҳои ҳар як забон ба ҳисоб мераванд ва дар дискурси сиёсӣ хеле маъмуланд. Хусусияти хоси фразеологизмҳои дискурси сиёсӣ дар он аст, ки дар шакли устувор, маъмулан, барои ҳадафҳои ҳамин соҳа хидмат мекунанд.

Бобати тарҷумаи воҳидҳои баррасишуда ба забони англисӣ метавон хулоса кард, ки аз ҳисоби хусусияти умумӣ ва паҳншуда доштани дискурси сиёсӣ воҳидҳои забонаии мавриди назари мо муодилҳои худро пайдо кардаанд, ки вирди забон гашта, дар ҳар ду забон мустақилона корбурд доранд.

Забони тоҷикӣ аз лиҳози услуб ва дискурси сиёсӣ воситаҳои гуногуни забонии худро дошта, дар қатори забонҳои дигари барҷастаи дунё қодир аст, ки паҳлуҳои гуногуни мафҳумҳои сиёсиро бо кучактарин нозуқиҳои ифода намояд.

2.3. Хусусияти корбурди истилоҳот дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Истилоҳот дар ҳама соҳаҳо, хусусан, дар забоншиносӣ, ҷойи намоёнро ишғол менамоянд. Аз қадим то имрӯз аз тарафи намоёндагони гуногуни илм, аз қабилҳои лексикология, забоншиносии муқоисавӣ, тарҷумашиносӣ ва ғайра ҷанбаҳои гуногуни истилоҳот таҳқиқу тарғиб шудааст. Инчунин, вобаста ба мушкилиҳои терминологияи забонҳои гуногун олимону муҳаққиқони ҳозира низ таҳқиқоти назаррасеро анҷом медиҳанд. Дар ин зербоб кӯшиш ба харҷ додаем, ки барои возеҳтар гаштани мафҳуми истилоҳот фикру андешаҳои олимони соҳаро пешниҳод намуда, истилоҳҳоеро таҳлил ва баррасӣ намоем, ки дар дискурси сиёсӣ фаровон истифода мегарданд. Инчунин, барои муайян намудани роҳи усулҳои тарҷумаи истилоҳот дар дискурси сиёсӣ ва хусусиятҳои тарҷумавии он дар забонҳои муқоисашаванда мисолҳоро аз матни баромадҳо ва суханронӣҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ -

Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон чамъоварӣ намудем.

Истилоҳшиносӣ ё худ терминология яке аз қишрҳои мушаххаси луғат мебошад, ки тавассути ташкили махсуси сохтори ҷузъҳо, рабти наздики дохили қисмҳо, хусусиятҳои ташаккул ва тақомули семантика, робита дар дохили истилоҳот ва алоқаи он бо дигар категорияҳои луғат, фаъолият, иртибот бо объекти номинатсия аз калимаҳои маъмул ва фарқкунанда ба вучуд омадааст.

Роҷеъ ба масъалаи истилоҳот донишмандон фикру андешаҳои худро баён кардаанд. Мирзо Ҳасани Султон дар бораи истилоҳот чунин ибрози андеша намудааст: «Истилоҳ калимаи хос аст, саҳеҳтараш калимаи ба вазифаи хос аст. Вай калима ва ё ибораест, ки дар ҳавзаи амалкардаи як илми махсус маъноӣ ба худ хосе дошта, мафҳуми муайянеро ба шакли дақиқ ифода мекунад. Истилоҳ метавонад гоҳе дар матн маънии истилоҳии худро аз даст бидиҳад ва ба сифати калимаи маъмули забон истифода гардад» [96, с.67].

Хусусияти асосии забоншиносии истилоҳот ва системаи истилоҳӣ дар бахши махсуси лексикология, ки истилоҳот номида шудааст, ба таври комил инъикос шудаанд. Тадқиқотҳои мавҷуда оид ба мушкилиҳои истилоҳот сершумор ва бисёрҷанба мебошанд. Ҳамзамон, баъзе масъалаҳои марбут ба хусусиятҳои умумии забоншиносӣ, вежагиҳои семантикии ташаккули истилоҳот дар лексикологияи муосир ҳалли муносиби худро наёфтаанд. Ҳамчунин, масъалаи роҳҳои рушди семантикии калима дар истилоҳот, иртиботи он бо мафҳум ва ҷигунагии ба истилоҳ табдил ёфтани вожа, таъсири падидаҳои лексикӣ ва семантикӣ дар истилоҳот ва робита бо чунин категорияҳои семантикӣ ба монанди сонономия, омонимия ва монанди инҳо низ то ба имрӯз аз масъалаҳои ҳалталиби илмии забоншиносии тоҷикианд. Дар доираи талаботи забоншиносӣ ба истилоҳҳо дар асарҳои гуногун, асосҳои мухталиф оварда шудаанд, гарчанде ки ба тақсимбандии онҳо нигоҳ накарда, ин талабот дар адабиёти забонӣ низ ба таври кофӣ муайян шудаанд. Ин ба фаъолияти забон ва забонҳои муосир ва истилоҳот вобаста аст. Бо

зарурияти иҷтимоии маҳсулоти илмӣ ҳам дар дохили давлат ва ҳам дар миқёси байналмилалӣ муайян карда мешавад, ки ин ҳам дар робита бо ҳамкориҳои байни миллатҳо дар рушди илм ва технология муҳим аст. Аз тарафи дигар, яке аз масъалаҳои муҳим таъсири аз ҳад зиёди забонҳои пурқудрат мебошад.

Инак, мо мисолҳои ҷамънамударо аз рӯйи роҳу воситаҳои тарҷумаи онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ таҳлил менамоем. Мисолҳоро мо аз рӯйи ду таснифот, яъне, муодили пурра ва тарҷумаи тахтуллафзӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳем.

Сараввал, мисолҳоеро таҳлил менамоем, ки онҳо дар забони тарҷума муодили пурраи худро ёфтаанд:

*“Мардуми Тоҷикистон Рӯзи **истиқлолияти давлатии** кишварро чун нишонаи қадриносиву арҷгузорӣ ба ин санаи тақдирсози миллӣ ҳар сол ҳамчун ҷашни бузурги умумимиллӣ дар фазои бошукӯҳи идона таҷлил менамоенд ва шукрона мекунанд, ки давлати соҳибистиқлолу Ватани соҳибихтиёр доранд”* (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – *“The people in Tajikistan annually celebrate this joyful occasion of the **state independence** in a festive atmosphere as a sign of reverence to that landmark date, and glorify and value their own independent and sovereign homeland”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ҷумлаи мавриди назар истилоҳи **истиқлолияти давлатӣ** дарҷ гардидааст, ки хоси дискурси сиёсӣ мебошад. Ин ибора ба забони англисӣ **state independence** тарҷума шудааст, ки дар ин забон истилоҳи мазкур муодили пурраи худро дарёфт намудааст.

Мисоли дигар: *“Ғояи истиқлолият ҳамчун яке аз рӯкнҳои бунёдии озодии инсон дар тамоми даври замонҳо ҷузъи таркибии андеша ва **хувияти миллии** мо будааст”* (<http://www.president.tj>, 07.09.2013) – *“The idea of independence as one of the pillars of human freedom has at all times been an integral part of our thinking and the **national identity**”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин мисол як истилоҳ - *хувияти миллӣ* ба назар мерасад. Ибораи мазкур ба забони англисӣ *national identity* тарҷума шудааст, ки он муодили пурраи варианти забони тоҷикӣ мебошад. Истилоҳи *хувияти миллӣ-ро* мо дар забони англисӣ бо ибораи *national self-consciousness* низ байён карда метавонем.

Тавре дар боло зикр намудем, оид ба истилоҳот ва ё термин аз тарафи олимони фикру андешаҳои зиёд байён карда шудааст. И. Арнолд оид ба истилоҳот чунин ибрози андеша намудааст: “Терминҳо аз калимаҳои умумистеъмол аз он фарқ доранд, ки тафсири аломатҳои аслии мафҳумҳои махсусро доранд” [6, с.140]. Бевосита, истилоҳ аз калимаҳои умумистеъмол тафовут дошта, ба сифати ифодаҳои хоси характернок барои тасвири мавзӯи соҳаи муайян, зухурот, хосият ва муносибати он хидмат мекунад.

Мисоли дигарро баррасӣ менамоем: “*Чунонки аз сарнавишти бисёр қавму миллатҳои сайёра бармеояд, соҳибистиқлолӣ насиби ҳар халқ намегардад. Зеро ба даст овардани соҳибистиқлолӣ ва барпо намудани давлати соҳибистиқлолӣ, гайр аз ин ки бо имконияти таърихии ҳар халқу миллат иртибот дорад*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “*As it comes clear from the fate of many peoples and generations of the planet, independence befalls not every nation. Since independence and the establishment of a sovereign state, in addition to being associated with the historic opportunity of every people and nation....*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Истилоҳи ин ҷумла *давлати соҳибистиқлолӣ* буда, ба забони англисӣ *sovereign state* тарҷума шудааст, ки муодили пурраи худро пайдо кардааст. Инчунин, дар забони англисӣ бо ибораҳои *independent statehood* ва *independent state* низ истилоҳи мазкурро ифода намудан мумкин аст.

Мисоли дигар: *Ин марҳала, дарвоқеъ, як дарси фаромӯшнопазири ҳаётӣ ва мактаби бузурги ҳудогоҳии миллӣ буда, моро водор месозад, ки сабақҳои талхи низои дохилӣ ва ҷанги таҳмилиии шахрвандиро ҳаргиз аз хотир набарорем.* – *That period was indeed an unforgettable life lesson and a*

great school of national self-awareness which encourages all of us to never forget the bitter lessons of the internal conflict and imposed civil war (07.09.2013).

Дар чумлаи мазкур се истилоҳ, яъне, **худогоҳии миллӣ, низои дохилӣ ва ҷанги таҳмилии шахравандӣ** истифода шудааст. Истилоҳҳои қайдшуда ҳоси дискурси сиёсӣ буда, дар баромад ва суҳанрониҳои сиёсӣ аз тарафи суҳанварон фаровон истифода мегардад. Тарҷумаи онҳо дар забони англисӣ чунин аст: **national self-awareness, internal conflict ва imposed civil war**. Мо барои ҳосил намудани боварии комил ба муодили пурра будани он якҷанд луғатҳои дузабона ва маводди интернетиро аз назар гузаронидем. Таҳқиқи мо нишон дод, ки ибораҳои варианти англисӣ бо истилоҳҳои забони тоҷикӣ пурра мувофиқат карда, дар забони англисӣ низ чунин истилоҳот вучуд доранд. Истилоҳоти сиёсӣ маънои сахтеҷ ва мухтасар доранд ва онҳоро бо ҳар гуна калимаҳои умумистеъмол байён намудан ғайриимкон аст.

Барои тақвияти ин гуфтаҳо ба мисолҳо рӯ меоварем: “...*амалан дар ҷои ҳолӣ Артиши миллиро таъсис диҳем ва ба ташикли шохаҳои нави ҳокимият ва дигар сохторҳои низомиву мақомоти ҳифзи ҳуқуқ оғоз намоем*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). - “... *to establish the National Army from scratch and start building new branches of the government and other military and law enforcement agencies*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин чумла истилоҳи **мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** дарҷ гардидааст, ки бевосита гуфтаҳои олимнро, яъне сахтеҷӣ, мухтасарӣ ва якмаъногиро мушоҳида намудан мумкин аст. Дар матни забони англисӣ он **law enforcement agencies** тарҷума шудааст. Дар забони англисӣ бо ибораҳои **law enforcement authority, law enforcement community** ва **law enforcement force** низ ибораи мазкурро ифода намудан мумкин аст. Таҳлил нишон медиҳад, ки истилоҳи мазкур дар забони англисӣ муодили пурраи варианти тоҷикии он аст. Истилоҳҳои, ки дар муносибатҳои байналмилалӣ ва дискурси сиёсӣ истифода мешаванд, аксари онҳо дорои муодили пурра мебошанд. Инак, мисолеро қайд менамоем, ки ҳоси дискурси сиёсӣ мебошад:

“*Қобили зикр аст, ки он солҳо Тоҷикистон миёни ҷумҳуриҳои собиқ*

шӯравӣ ду юмин давлате буд, ки ба тариқи *раъйнурсии умумихалқӣ* Конститутсияи кишвар ва баъдан, таъсиси *парламенти касбии дуналамагиро* бо роҳи интихоботи озод ва бо майлу иродаи мардум қабул намуд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013) – “It should be noted that, those years, Tajikistan among the former **Soviet republics** was the second country which by **nation-wide referendum** adopted its Constitution and then through free elections and the will of the people has set up a **bicameral professional parliament**” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013). Дар ин матни сиёсӣ се истилоҳ истифода гардидааст: *ҷумҳуриҳои собиқ шӯравӣ, раъйнурсии умумихалқӣ ва парламенти касбии дуналамагӣ*. Ин истилоҳот ба забони англисӣ *Soviet republics, nation-wide referendum ва bicameral professional parliament* тарҷума шудаанд, ки онҳо муодили пурраи истилоҳҳои забони тоҷикӣ мебошанд. Инчунин, истилоҳоти мазкурро ба забони англисӣ *Soviet republics ва nation-wide referendum*-ро *Soviet Union ва nation-wide vote* низ тарҷума намудан мумкин аст. Одатан, ба сифати истилоҳ ҳамаи он калимаҳое, ки мафҳуми илмӣ доранд, дохил намудан мумкин аст.

Мисолҳои дигар:

1. “Ба эътидол омадани *вазъи сиёсӣ* ва суръат гирифтани *ислоҳоти иқтисодӣ* дар ҳамаи соҳаҳои иқтисоди миллӣ имконият дод, ки *коҳишёбии маҷмуи маҳсулоти дохилӣ* нигоҳ дошта шавад ва соли 1997 аввалин маротиба аз оғози истиқлолият болоравии маҷмуи маҳсулоти дохилӣ нисбат ба соли 1996 ба андозаи 1,7 фоиз мушоҳида гардид” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013) – “The normalization of the **political situation** and acceleration of **economic reforms** in all sectors of the national economy remarkably helped to cease a decline in **Gross Domestic Product** and for the first time since independence in 1997 GDP increase was recorded by 1,7 % compared to 1996” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013). Дар раванди таҳлили истилоҳот нуктаеро бояд зикр намуд, ки аксари истилоҳот муодилҳои умумикабулшударо доранд. Ва дар ин мисол низ се истилоҳот дарҷ гардидааст: *вазъи сиёсӣ, ислоҳоти иқтисодӣ ва маҷмуи маҳсулоти*

дохилӣ, ки онҳоро истилоҳҳои умумиқабулшуда гуфтан мумкин аст. Дар забони англисӣ низ чунин истилоҳот мавҷуданд, ки онҳо дар матни забони англисӣ истифода шудаанд: *political situation, economic reforms, Gross Domestic Product*. Аз сабаби умумиқабулшуда буданашон низ онҳо муодили пурра мебошанд.

2. “Дар нимаи дуюми соли 2000-ум рӯйдоди хеле муҳим, ки дар даврони истиқлолият ба вуқӯъ пайваст, ба муомилот баровардани яке аз нишонаҳои давлати соҳибистиқлол - *пули миллӣ*, яъне сомони буд, ки он ба болоравии нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар тамоми соҳаҳои иқтисодиёти мамлакат ва раҳиҳои кишвар аз *буҳрони иқтисодӣ*, инчунин беҳдошти ҳолати молиявӣ, муътадил гардидани *буҷети давлатӣ* ва *вазъи иқтисодиву иҷтимоӣ* кишвар мусоидат намуд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “In the second half of 2000 very important development of independence has occurred, which was associated with the issuance of one of the symbols of an independent state – the *national currency somoni*. This development has contributed to greater macroeconomic indicators in all sectors of the economy, pulled the country out of the *economic crisis*, helped to strengthen financial situation, normalize the *public budget* and improve *socio-economic situation* of the country” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин ҷумла чор истилоҳ: *пули миллӣ, буҳрони иқтисодӣ, буҷети давлатӣ* ва *вазъи иқтисодиву иҷтимоӣ* истифода шудааст. Мушоҳида намудан мумкин аст, ки дар забони тарҷума муодилҳои пурраи истилоҳоти мазкур истифода шудааст: *national currency, economic crisis, public budget, socio-economic situation*. Дар забони англисӣ истилоҳи *national currency* ва *public budget-po* бо таркиботи зерин низ ифода кардан мумкин аст: *state budget* ва *native currency*. Ташаккулёбии истилоҳ бевосита бо тараққиёти ҷамъиятӣ ва илми-техникӣ вобастагии зич дорад. Ҳар як мафҳуми наво, ки дар ин ё он соҳаи махсус пайдо мешавад, бояд ҳамчун истилоҳ ишора карда шавад. Истилоҳот таърихан тағйирёбандаанд ва бо мурури замон ва тараққиёти ҷаҳони муосир ташаккул ва тақомул меёбад.

3. “Амалӣ намудани **ҳадафҳои стратегӣ** ва афзалиятҳои миллӣ, гузариши **ислоҳоти иқтисодӣ**, андешидани тадбирҳо оид ба **таъмини суботи иқтисодӣ** дар кишвар боиси **рушди иқтисодиёт** ва наист шудани камбизоатӣ гардид” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013).—“*The implementation of **strategic objectives** and national priorities, the expansion of **economic reforms** and the adoption of measures to ensure **economic stability** in the country have noticeably contributed to the **economic development** and poverty reduction*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин ҷумла чор истилоҳи сиёсӣ: **ҳадафҳои стратегӣ**, **ислоҳоти иқтисодӣ**, **таъмини суботи иқтисодӣ** ва **рушди иқтисодиёт** ба назар мерасад. Ин гуна истилоҳот дар дискурси сиёсӣ хеле зиёд буда, аз тарафи нотикон барои саҳеҳӣ ва мухтасарии андешаҳои худ фаровон истифода мегарданд.

Чунонки дар боло зикр шуд, дар забоншиносӣ оид ба мафҳуми истилоҳот ақидаҳои гуногун вучуд дошта, инчунин О. Ахманова низ дар ин бобат чунин қайд менамояд: “Термин калима ва ибораҳои забони махсус буда, барои дақиқ муайян намудани мафҳумҳои махсус ва ишора намудани предметҳои хос ташкил ва ё иқтибос карда шудааст” [10, с.157].

Ҷумлаҳои дигарро аз назар мегузаронем:

1. “*Имрӯз Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиқлол ҷойгоҳи хоси худро дар **арсаи байналмилалӣ** пайдо кардааст. Ҳоло давлати мо дар **сиёсати хориҷии** худ соҳибташаббус мебошад, ки аз ҷониби **ҷомеаи ҷаҳонӣ** пазируфта шудани чандин пешниҳодҳои глобалии он далели возеҳи ин **гуфтаҷос**”* (<http://www.president.tj>, 07.09.2013).—“*Nowadays our government leads the way in **foreign policy**, and the recognition of several global initiatives and proposals by the **international community** is a prime example of the international acknowledgement of Tajikistan on the **global scene**”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013). Дар ин мисол истилоҳҳои сиёсии забони тоҷикии **арсаи байналмилалӣ**, **сиёсати хориҷӣ**, ва **ҷомеаи ҷаҳонӣ** дарҷ гардидааст, ки ин онҳо ба забони англисӣ **global scene**, **foreign policy** ва

international community тарчума шудааст. Дар забони тарчума муодили пурраи воҳидҳо истифода гардидааст ва тарчумон ба ҳадафи худ ноил шудааст. Вале бояд ишора намуд, ки, ба назари мо, агар тарчумон ба ҷойи ибораи *global scene* вожаи *international arena-po* истифода мебуд, ба мақсад мувофиқтар мешуд.

2. Ҳангоме ки ин ё он вожа аз нигоҳи маъно, калима, услуб ва ё сохтори грамматикӣ бо ҳам баробаранд, муодили пурра номида мешавад. Тарҷумаи воҳиди зерин низ намунаи муодили пурра аст: “*Акнун ҳар шаҳрванди Тоҷикистони соҳибистиқлол метавонад бо сарфарозӣ худро фарзанди миллати куҳанбунёду фарҳангсолор ва соҳибдавлати тоҷик муаррифӣ карда, аз ватану ватандорӣ ва аз рамзу муқаддасоти миллии хеш - Парчаму Нишон ва Суруди миллӣ ифтихор намояд*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “*From now on, every citizen of independent Tajikistan is proud to call himself the son of ancient, civilized and sovereign Tajik people, be proud of his native land, statehood, symbols, and national values – Flag, Coat of Arms and National Anthem*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар мисоли мавриди назар истилоҳи *Суруди миллӣ* дарҷ гардидааст, ки он базабони англисӣ *National Anthem* тарчума шудааст, ки бевосита муодили пурра мебошад. Зеро Суруди миллӣ дар ҳар як давлати мустақил вучуд дошта, он яке аз рамзҳои асосии давлат ба ҳисоб меравад.

Мисоли дигар:

“*Воситаи дигари таҳкими давлатдории миллӣ бо роҳи сафарбар намудани ҳамаи захираву имкониятҳо пайгирона тақвият бахшидани неруи иқтисодии кишвар дар шароити афзоиши босуръати аҳоли ва шиддати бесобиқаи рақобат дар низоми иқтисодии ҷаҳони муосир мебошад*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). - *Another way to strengthen the national state by mobilizing all the resources and capabilities is consistent strengthening of the economic might of the country in the context of the rapid population growth and unprecedented increase of the competition in the economic system of the contemporary world*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин мисол ду истилоҳ корбаст шудааст, **давлатдорию миллӣ ва ҷаҳони муосир**. Истилоҳи якум **national state** тарҷума шудааст. Дар тарҷумаи ин истилоҳ кӯшиши ёфтани муодили пурраи ноком ба мушоҳида мерасад. Ҳар як калима бояд дар алоҳидагӣ баррасӣ ва таҳхис карда шавад ва вобаста ба маънои умумӣ ва нақшу мавқеи он дар матн, вазъияти муошират, усули тарҷума бояд интиҳоб карда шавад. Ба назари мо, интиҳоби воҳиди **national state - давлатдорию миллӣ** чандон саҳеҳ нест. Зеро тарҷумаи **national state- давлати миллӣ** буда, муодили дурусти **давлатдорию миллӣ - national statehood** мебошад. Истилоҳи дуюм, яъне **ҷаҳони муосир** ҳамчун **contemporary world** тарҷума шудааст, ки ин муодили пурра мебошад. Инчунин, барои ифодаи вожаи мавриди таҳлил дар забони англисӣ иборати **modern world** низ истифода мешавад. Мақсади тарҷумон аз он иборат аст, ки назокати образнокии воҳидро ба хонанда расонад, зеро воҳидҳое мавҷуданд, ки маънои онҳо ба маъноҳои калимаҳо-чӯзъҳои таркибии онҳо вобаста аст.

Мисоли дигар:

“Итминон дорам, ки интиҳоботи навбатӣ намунаи беҳтарини амалисозии ҳуқуқҳои конституционии шаҳрвандон мегардад ва мардум роҳбари худро озодона, бо майлу иродаи хеш интиҳоб мекунад ва ин чорабиниҳои муҳимми сиёсӣ низ ба сарҷамъии миллат, таҳкими ваҳдати миллии мардуми кишвар ва болоравии обрӯи халқи тоҷик ва давлати соҳибистиқлоли Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ мусоидат менамояд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013).—*“I am convinced that forthcoming election will be the best example of the exercise of constitutional rights of citizens and, the people will choose their leader freely, in their complete discretion and consent, and this important political event will also promote cohesion of the nation, strengthen the national unity of the people throughout the country, and facilitate the improvement of the image of the Tajik people and independent Tajikistan on the international arena”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин ҷумла чор истилоҳ: **ҳуқуқҳои конституционӣ, ваҳдати миллӣ, давлати соҳибистиқлол ва арсаи байналмилалӣ** дарч гардида, истилоҳҳои мазкур хоси дискурси сиёсӣ мебошанд. Дар забони тарҷума низ муодилҳои пурраи ин вожаҳо истифода шудааст. Муодили пурраи вожаи **давлати соҳибистиқлол - independent state** мебошад, ки онро низ метавон муодили пурра номид.

Мисоли дигарро баррасӣ менамоем:

“*Кишвари мо аз рӯйи партовҳои қиёсии диоксиди карбон дар ҷаҳон ҷойи 135-умро ишғол менамояд ва 96 фоизи қувваи барқи худро дар неругоҳҳои барқи обӣ истеҳсол мекунад*” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021) – “*Our country ranks 135th in the world in terms of carbon dioxide emissions and produces 96% of its electricity in **hydropower plants***” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Вожаи **неругоҳҳои барқи обӣ** низ истилоҳ буда, ба соҳаи энергетика тааллуқ дорад. Дар матни тарҷума он ҳамчун **hydropower plants** интиқол шудааст, ки он муодили пурраи варианти забони тоҷикӣ маҳсуб меёбад. Инчунин, мо дар раванди баррасии вожаи англисӣ як қатор калимаҳои ҳаммаъноӣ онро дарёфт намудем: **hydropower station, hydropower unit, hydroelectric power station** ва **hydrostation**. Ин аз бой будани фонди луғавии забони англисӣ далолат медиҳад. Воҳидҳои байналмилалӣ аввал дар як забон ташаккул ёфта ва дар натиҷаи ҳамкориҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва фарҳангиву технологӣ тадричан бо роҳи тарҷумаи тахтуллафзӣ ба забонҳои дигар ворид мешаванд ва ин раванд маъмулан аз забонҳои барҷастаи ҷаҳонӣ, аз ҷумла забони англисӣ, ба забонҳои нисбатан камнуфуз сурат мегирад.

“*Қобили зикр аст, ки ҳиссаи Тоҷикистон дар ҳаҷми партовҳои газҳои гулхонаӣ хеле ночиз аст ва дар ин радабандӣ кишвари мо дар ҷойи 130-ум қарор дорад, яъне аз рӯйи андозаи насти чунин партовҳо мавқеи нешсаффо ишғол менамояд*” (<http://www.president.tj>, 07.11.2022). – “*It should be pointed out, that the share of Tajikistan in the volume of **greenhouse gas emissions** is very*

small and our country is ranked the 130th in global index” (<http://www.president.tj/en>, 07.11.2022).

Дар ҷумлаи мазкур истилоҳи *партовҳои газҳои гулхонаӣ* қорбаст шудааст. Ба забони англисӣ *greenhouse gas emissions* тарҷума шудааст. Дар луғатҳои тоҷикӣ-англисӣ низ чунин ибора ба назар мерасад. Ин аз он далолат медиҳад, ки тарҷумон муодили пурраи варианти тоҷикиро истифода бурдааст. “*Бо вуҷуди душвориҳои мавҷуда, маҳз ба шарофати сиёсати “дарҳои кушода” ва сулҳҷӯёна, ба мо муяссар шуд, ки дар арсаи ҷаҳонӣ ҷойгоҳи сазовори худро пайдо ва рушди устувори кишварро таъмин намоем”* (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “*Despite the existing difficulties, thanks to the policy of "open doors" and peace, we have managed to take a deserved position on the world stage and ensure the sustainable development of our country”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар матни забони англисӣ истилоҳи *сиёсати “дарҳои кушод” - policy of "open doors"* тарҷума шудааст, ки он муодили пурра ба ҳисоб меравад. Яъне, дар забони англисӣ низ чунин истилоҳе мавҷуд аст, ки ҷавобгӯи пурраи варианти тоҷикӣ мебошад. Роҳи усулҳои баррасишудаи тарҷумаи истилоҳот дар назария ва амалияи тарҷума инъикос ёфтаанд ва истифодаи онҳо нисбат ба забонҳои гуногун муҳим аст. Аз таҳқиқи истилоҳҳои, ки аз суҳанрониҳо ва баромадҳои сиёсии дар ин зербоб баррасишуда бармеояд, ки тарҷумаи онҳо маънои луғавии истилоҳоти мазкурро пурра ифода кардаанд. Ҳарчанд дар ҳолатҳои ҷудогона тарҷумаҳо аз камбудии ҳоли нестанд, ки дар боло ба онҳо ишора карда рафт. Инак, аз рӯи таснифоти болозикр мо истилоҳҳои таҳлил ва баррасӣ менамоем, ки бо усули тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудаанд.

Ҳамаи усулҳои тарҷума, хусусан, тарҷумаи таҳтуллафзӣ мавриди тавачҷуҳи хоси тарҷумонҳо қарор доранд. Тарҷумаи таҳтуллафзиро тарҷумонҳо дар ҳолатҳои истифода мебаранд, ки усулҳои дигари тарҷума маънои ин ё он воҳидро ба таври дақиқ ва пурра баён карда наметавонанд. Дар ин гуна мавридҳо вазифаи тарҷумон аз он иборат аст, ки моҳияти бадеии

воҳиди мазкурро ба хонанда расонад. Тарҷумаи тахтуллафзӣ дар ҳолатҳое имконпазир аст, ки маънои маънои калимаҳои ҷудогонаи он, балки маънои умумии воҳид ба зехни хонанда дастрас гардад.

Барои тақвияти ин гуфтаҳо ба мисолҳо рӯ меорем:

1. “Имрӯз Тоҷикистон дар шоҳроҳи рушди устувор ва **таҳкими** **нояҳои истиқлолияти давлатӣ** ва аркони давлатдорӣ миллӣ қарор дорад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “Tajikistan today is moving towards sustainable development and **strengthening the foundations of the national independence and cementing the pillars of statehood**” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар мисоли мазкур низ истилоҳи хоси забони тоҷикии дискурси сиёсӣ, яъне, **таҳкими** **нояҳои истиқлолияти давлатӣ** дарҷ гардидааст. Истилоҳи мазкур ба забони англисӣ **strengthening the foundations of the national independence** тарҷума шудааст. Аз сабаби набудани муодили калимаҳои мазкур тарҷумон онҳоро бо роҳи тарҷумаи тахтуллафзӣ тарҷума намудааст.

2. “Тавре борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдорӣ миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ, аз ҷумла ба эътидол овардани вазъияти кишвар, баргардонидани гурезаҳо, бо хонаву ҷой таъмин кардани онҳо, **бесилоҳ гардонидани гурӯҳҳои мусаллаҳи ғайриқонунӣ**, ҳалли масъалаҳои дар Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ муайянишуда сарф гардида, танҳо пас аз соли 2000-ум ба давлату Ҳукумат муяссар гардид, ки ба таври ҷиддӣ ҳалли масъалаҳои иқтисодиву иҷтимоиро роҳандозӣ намояд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems, including the normalization of the situation in the country, return of refugees, providing them with housing, **disarmament of illegal armed groups**, the issues identified in the General Agreement on the Establishment of Peace and National Reconciliation, and only after 2000 the State and the Government began to seriously address the socio-economic challenges” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Истилоҳи мазкур ба забони англисӣ *disarmament of illegal armed groups* тарҷума шудааст. Яъне, ин истилоҳ калима ба калима, бо усули тарҷумаи тахтуллафзӣ тарҷума шудааст. Чунончи, *disarmament- бесилоҳгардонӣ; illegal-зайриқонунӣ ва armed groups- зурӯҳҳои мусаллаҳ*.

Мисоли дигар:

“Дар ин зимн мо аз амалӣ намудани лоиҳаҳои, ки дар рушди маорифу илм, ҳифзи *мероси фарҳанги моддӣ ва зайримоддӣ* кишвар барои наслҳои оянда саҳми назаррас доранд, ҳамаҷониба пуштибонӣ менамоем” (<http://www.president.tj>, 14.10.2021). – “At the same time, we fully support the implementation of projects that make a significant contribution to the development of education and science, safeguarding of the country's *tangible and intangible cultural heritage* for future generations” (<http://www.president.tj/en>, 14.10.2021).

Дар ҷумлаи мавриди таҳлил истилоҳи тоҷикии *мероси фарҳанги моддӣ ва зайримоддӣ* корбаст шудааст. Дар матни забони англисӣ он *tangible and intangible cultural heritage* тарҷума шудааст. Маънои вожаи *cultural heritage- мероси фарҳангӣ* буда, *tangible and intangible* маънои *моддӣ ва зайримоддӣ-ро* дорад. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки тарҷумон усули тарҷумаи тахтуллафзиро истифода бурдааст. Тавре дида мешавад, дар забони англисӣ низ ин гуна калима ё ибораҳо мавҷуданд, вале ба мисли қолаби забони тоҷикӣ ба назар намерасад.

Бобати қобили истифода будани тарҷумаи тахтуллафзӣ бояд нуктаи дигарро ба эътибор гирифт, ки ба тӯфайли он дар тасаввури хонандаи матни тарҷума тарзи тафаккур, зарофат, тарзи гуфтори мардуми соҳибзабони матни асли таҷассум меёбад. Тарҷумаи зерин низ намунаи тарҷумаи тахтуллафзӣ аст:

“Бо густариши ин раванду тамоюлҳо, ки тибқи таҳлилу пешгӯиҳо дарозмуддат хоҳанд буд, таҳдиду хатарҳои ҷиддӣ ба *амнияти минтақа ва ҷаҳон боқӣ мемонанд*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “With the extension of these processes and trends that due to analyze and forecast will likely be protracted, there is still a danger and a threat to *the security of the region* and

the world” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013). Дар чумлаи мазкур истилоҳи **амнияти минтақа** ба забони англисӣ ***the security of the region*** тарҷума шудааст. Инчунин, дар забони англисӣ муодили калимаи ***security - safety*** мебошад. Таҳлил нишон медиҳад, ки истилоҳи варианти тоҷикӣ ба забони англисӣ ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ сурат гирифтааст.

Агар тарҷумаи тархтулафзӣ саҳеҳ ва бо сифати хуб анҷом ёфта бошад, он забони тарҷумаро бо воҳидҳои иқтибосии нав ғанӣ мегардонад. Ҳамчунин, бартари тарҷумаи таҳтуллафзӣ дар он аст, ки он яке аз омилҳои асосии ташаккули муодилҳои пурра ва воҳидҳои байналмилалӣ мебошад.

“*Ҳадафҳои бузургу стратегии мо – таъмини истиқлолияти энергетикӣ, аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой бахшидани кишвар ва ҳифзи амнияти озуқаворӣ мамлакат танҳо ба хотири таъмини зиндагии шоиста барои ҳар як шаҳрванди Тоҷикистон нигаронида шудаанд*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013) – “*Our great and strategic goal – is to ensure energy independence, to pull the country out of communication isolation and protect the country's food security focused exclusively on providing a decent life for every citizen of Tajikistan*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин чумла се истилоҳ қорбаст шудааст, ки дар матни тарҷума дутои он яъне, ***истиқлолияти энергетикӣ- energy independence*** ва ***ҳифзи амнияти озуқаворӣ- food security*** муодилҳои пурраи худро ёфтаанд. Вале аз сабаби вучуд надоштани муодили пурра, нопурра ва ё муродиф вожаи ***аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой бахшидани кишвар*** ба забони англисӣ ба усули таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст. Чунончи, ***to pull the country out of communication isolation***. Новобаста ба мавҷудияти муодили пурра ё нопурра баъзан тарҷумаи таҳтуллафзӣ таркибҳои устувор лозим меояд. Ҳолатҳои бояд ба эътибор гирифт, ки тарҷумаи таҳтуллафзӣ ин ё он воҳид натиҷаи дилхоҳ намедиҳад. Ҳар як воҳид бояд дар алоҳидагӣ баррасӣ ва таҳқиқ карда шавад ва вобаста ба маънои умумӣ ва нақшу мавқеи он дар матн, вазъияти муошират усули тарҷума бояд интихоб карда шавад.

Мисоли дигар:

“Тамоми мардуми шарифи Тоҷикистон ва кулли **ҳамватанони бурунмарзиамонро** ба ин муносибат самимона табрик гуфта, орзумандам, ки ин ҷашни фархунда ба хонадони ҳар як сокини Ватани маҳбубамон файзу сурури идона ва бахту саодати поянда оварад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “All the people of Tajikistan and all our dear **nationals living abroad**, and I wish this happy holiday bring continued prosperity and lasting happiness to every family of our beloved homeland” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Истилоҳи **ҳамватанони бурунмарзӣ** ба забони англисӣ **nationals living abroad** тарҷума шудааст, ки усули тарҷумашуда бевосита ба тарҷумаи таҳтуллафзӣ тааллуқ дорад. Инчунин, истилоҳи мавриди назарро ба забони англисӣ **Compatriots which living abroad** низ тарҷума намудан мумкин аст. Худи калимаи **ҳамватан** дар забони англисӣ синоними **a fellow countryman** –ро низ дорад.

Тарҷумаи таҳтуллафзӣ на ҳамеша натиҷаи дилхоҳ медиҳанд. Ин усули тарҷума бештар нисбат ба воҳидҳое истифода мегарданд, ки тасвир образ ва истиора надоранд. Ҳангоми истифодаи ин усул тарҷумон бояд дар тарҷумаи ҳарфохарф эҳтиёткор бошад, то ки маънои калимаҳои чудоғона ва маънои умумии воҳид ғалат маънидод нагардад.

“Ҳамон тавре ки ёд доред, баробари ба даст овардани истиқлолият мардуми мо ба гирдоби муҳолифату **низоъҳои дохилӣ** ва оқибат ба **ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ** гирифторм гардид ва кор ба ҷое расид, ки масъалаи ҳастии миллату давлати тоҷикон зери хатар қарор гирифт” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “As you remember, along with achieving independence our nation was drawn into the vortex of **domestic confrontations** and subsequently into **an imposed civil war**, and in the upshot there was a real threat to the existence of the Tajik people and the state” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар матни асли ду истилоҳ: **низоъҳои дохилӣ** ва **ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ** корбаст шудааст. Ба тарҷумаи матни англисӣ назар афканем

истилоҳи якум ба забони англисӣ *domestic confrontations* тарҷума шудааст, ки дар усули тарҷумаи таҳтуллафзӣ ба кор рафтааст. Муодили пурраи вожаи мазкур дар забони англисӣ *domestic concern* мебошад. Истилоҳи дуюм *an imposed civil war* тарҷума шудааст, ки он низ ба усули тарҷумаи таҳтуллафзӣ иртибот дорад.

“Дар ин давра Ҳукумати кишвар тавонист, ки муҳимтарин заминаҳои *рушди устувори иқтисодиётро* гузошта, ба хотири *таҳкими давлатдориҳои миллӣ* дурнамо ва барномаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ва илмиву фарҳангиро таҳияву амалӣ созад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “During this period, the Government of the country has managed to establish a solid ground for *sustainable economic development*, and has adopted and implemented socio-economic, scientific and cultural programs with the view to *strengthening national statehood*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре ба назар мерасад, дар ҷумлаи мазкур низ ду истилоҳи хоси дискурси сиёсӣ истифода шудааст. Тарҷумаи англисии истилоҳи якум таҳтуллафзӣ буда, муваффақона нест. Зеро дар забони англисӣ барои ифодаи истилоҳи *рушди устувори иқтисодӣ* ибораи *sustainable growth-po* истифода мебаранд. Вале истилоҳи дуюм *strengthening national statehood* ба тарҷумаи таҳтуллафзӣ тааллуқ дорад. Ба ин далел тарҷумаи таҳтуллафзӣ бояд эътиёткорона корбаст шавад, зеро истифодаи бемавриди он на танҳо маънои воҳиди забонро, балки ҳусни матни тарҷумаро низ кошта мегардонад.

Инак, дар зербоби мазкур мо, дар умум, 25 мисолро интихобан аз байни маҷмуи мисолҳои худ, ки дар онҳо истилоҳоти хоси дискурси сиёсӣ корбаст шудаанд, таҳлил ва баррасӣ намудем. Ба андозае кӯшиш ба харҷ додем, ки дар ин зербоб роҳу усулҳои интиқоли истилоҳотро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ нишон диҳем. Аз шумораи зикргардида дар 18 мисол дарёфти муодили пурраи забони англисӣ ва дар 7 маврид усули тарҷумаи таҳтуллафзӣ муайян гардид. Натиҷаи баррасиҳо маълум менамояд, ки дар илми тарҷумалиносии муосир як усули умумӣ ё худ универсалие вучуд

надорад, ки ҳамаи мушкилиҳои марбут ба тарҷумаи истилоҳотро ҳаллу фасл намояд.

Хулоса, ҳангоми тарҷумаи ин ё он воҳиди забонӣ як услуби хоси тарҷумон ташаккул меёбад, ки махсусиятҳои худро дорад. Зеро матни тарҷумавӣ ҳам натиҷаи кори эҷодист ва матни он як маҳсули мустақилро мемонад. Вобаста ба ҳамин, хусусияти раванди тарҷума баъзе воҳидҳои забонӣ тарҷума намешаванд ва, баръакс, ба матни тарҷума баъзе унсурҳои нав ва ба матни аслии бегона илова мегарданд.

2.4. Хусусияти корбурди калимаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Дар зербоби мазкур мо вожаҳои ифодакунандаи номи созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣро баррасӣ хоҳем кард, ки хоси дискурси сиёсӣ мебошанд. Тоҷикистон аз оғози даврони истиқлоли давлатӣ аъзои як қатор созмонҳои бонуфузӣ байналмилалӣ, аз ҷумла Созмони Милали Муттаҳид (СММ), Бунёди байналмилалӣи начоти Арал (ББНА), Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъӣ (СААД), Созмони Ҳамкориҳои Шанхай (СҲШ) ва ғайра гардидааст.

Мусаллам аст, ки раванди тарҷумаро бе донишҳои забонӣ ва ё лингвистӣ тасаввур кардан имконнопазир аст ва дар навбати худ, барои моҳирона корбаст кардани он донишу малакаҳои забонӣ низ муҳиманд. Бо вучуди ин, вобаста ба рушди ҷомеа, пешрафти технологияҳои иттилоотӣ, алаҳхусус, афзоиш ёфтани робитаҳо ва муносибатҳои гуногунҷанбаи бавосита ва бевосита байни кишварҳо, миллатҳо, мардумони гуногун дар замони муосир танҳо мавҷудияти малакаҳои забонӣ кофӣ нест. Барои он ки тарҷумони имрӯза ба тарҷумаи касбӣ ва муваффақона ноил гарданд, алаҳхусус, дар тарҷумаи асарҳои бадеӣ, матнҳои сиёсӣ ва маводди дигари марбут ба ҳаёти мардум комёб бошад, ўро лозим аст, ки аз хусусиятҳои

дигари раванди тарҷума, аз ҷумла махсусиятҳои фарҳангии забон бархӯдор бошад.

Бояд зикр намуд, ки мо мисолҳоро аз баромадҳо ва суҳанрониҳои сиёсӣ чамъоварӣ намуда, роҳу усулҳои тарҷумаи онҳоро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ нишон хоҳем дод. Барои ин, мо онҳоро вобаста ба доираи мавзӯ ва муҳтавои созмонҳову ниҳодҳо ба се гурӯҳ тақсим намудем: **1. Созмонҳо; 2. Стратегияҳо; 3. Иқдомҳои сиёсӣ.** Барои ноил гардидан ба ҳадафҳои зербоби мавриди назар мо мисолҳоро аз рӯйи таснифоти мазкур таҳлил ва баррасӣ менамоем.

1. Номи созмонҳо

*“Мо дар ин рост, бо дарназардошти таҷрибаи андӯхтаамон дар роҳи мубориза бо терроризм ва манбаъҳои маблағгузори он, пешниҳод намудем, ки дар ҳамкорӣ бо шарикони худ дар доираи **Созмони ҳамкориҳои Шанхай** Маркази зидди муҳаддиротии он дар шаҳри Душанбе таъсис ёбад”* (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“In this regard, taking into the experience we gained in countering terrorism and its financing sources, we proposed to establish **Shanghai Cooperation Organization’s** Antidrug Centre in Dushanbe in cooperation with our partners”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Тавре мушоҳида мешавад, дар мисоли мазкур яке аз созмонҳои бонуфуз - **Созмони Ҳамкориҳои Шанхай** дарҷ шудааст. Бояд тазаққур дод, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз давлатҳои таъсисдиҳанда ва иштирокчиҳои фаъоли СҲШ мебошад. Номи созмон ба забони англисӣ бо усули таҳтуллафзӣ тарҷума гардидааст - **Cooperation-ҳамкорӣ; Organization-Созмон ва Shanghai- Шанхай.**

Мисолҳои дигар:

“Ҷаласаи Шӯрои амнияти дастҷамъӣ бо иштироки сарони давлатҳои аъзои Созмон таҳти раёсати Сарвазири Ҷумҳурии Арманистон, Раиси Шӯрои амнияти дастҷамъии Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастҷамъӣ Никол Пашињян дар ҳайати маҳдуд оғоз гардида, қори он бо иштироки ҳайатҳои васеъ идома ёфт” (<http://www.president.tj>, 23.11.2022). – *“The*

*meeting of the Collective Security Council with the participation of the heads of the member states of the Organization under the chairmanship of the Prime Minister of the Republic of Armenia, the Chairman of the Collective Security Council of the **Collective Security Treaty Organization** Nikol Pashinyan began in a narrow format, and its work continued with the participation of enlarged delegations”* (<http://www.president.tj/en>, 23.11.2022).

Дар ин мисол ташкилоти байналмилалӣ - минтақавии **Созмони Аҳдномаи амнияти дастҷамъӣ** қайд гардидааст. Ташкилоти мазкур 15-уми айи соли 1992 таъсис дода шудааст. Ба тарҷумаи англисии ташкилоти мазкур назар афканем, он низ бо роҳи таҳтуллафзӣ тарҷума гардидааст. Пас аз ташаккул ёфтани ва ё тасвият карда шудан дар як ё якҷанд забони муаллифони ташаббус ин гуна унвонҳои одатан ба забонҳои дигар бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол мегарданд. Бо вучуди ин, тарзҳои дигари тарҷума дар чунин ҳолат аз эҳтимол дур нест.

Мисоли дигар:

*“Ба мардуми Панҷшер дастрасӣ ба озуқаворӣ, дигар маводди мавриди ниёзи аввалия, инчунин, кумақҳои башардӯстона бафта шуда, ҳатто, ниҳодҳои таҳассусии **Созмони Милали Муттаҳид ва Кумитаи байналмилалӣ Салиби Сурх** то ҳол наметавонанд ҷиҳати иҷрои уҳдадорихои башардӯстонаи худ ба минтақаи Панҷшер ворид шаванд”* (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – *“The people of Panjshir have no access to food, other basic commodities, as well as humanitarian aid, and even the **United Nations and the International Committee of the Red Cross** are still unable to enter Panjshir to fulfill their humanitarian obligations”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дида мешавад, ки дар мисоли мавриди назар номи ду созмон: **Созмони Милали Муттаҳид ва Кумитаи байналмилалӣ Салиби Сурх** дарҷ гардидааст. Дар матни забони англисӣ номҳои қайдгардида **United Nations and the International Committee of the Red Cross** тарҷума шудаанд, ки муодилҳои пурраи варианти забони тоҷикӣ мебошанд. Бояд қайд намуд, ки

то ҳол усули муайян оид ба тарҷумаи номгӯи созмонҳои байналмилалӣ, стратегия ва ғ. вучуд надорад. Аммо якчанд усулҳои маъмул ба мисли тарҷумаи тахтуллафзӣ, маъноӣ, транслитератсия ва ғайра мавҷуд ҳаст, ки баъзеи онҳоро дар мисолҳои мо мушоҳида намудан мумкин аст, чунончи: “Дар ин радифо соли гузашта Тоҷикистон ба узвияти **Созмони Умумиҷаҳонии Савдо** назирӯфта шуд ва ҳоло кишвари мо узви комилҳуқуқи муҳимтарин созмонҳои байналмилалӣи сиёсӣву иқтисодӣ ва фарҳангӣ мебошад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “In this context, last year Tajikistan was accepted as a new member of the **World Trade Organization** family, and now our country is a full-fledged part of major international political, economic and cultural institutions” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013). Дар ҷумлаи мазкур ташкилоти **Созмони Умумиҷаҳонии Савдо** қайд гардидааст. Дар матни англисӣ тарҷумон муодили созмони зикргардидаро истифода бурдааст. Бояд тазаққур дод, ки номҳои ин гуна ташкилотҳои байналмилалӣ аллакай дар аксари забонҳо, хусусан, тоҷикӣ, русӣ ва дигар забонҳо муодили худро доранд.

Мисоли дигар: “Ҳамкориҳои босамар дар ин самт бо **Созмони Милали Муттаҳид, Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастҷамъӣ, Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо, Сохтори минтақавии зиддитеррористии Созмони Ҳамкориҳои Шанхай, Маркази зиддитеррористии Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ва давлатҳои ҷудогона ба роҳ монда шудаанд**” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “Effective cooperation in this area with the **United Nations, Collective Security Treaty Organization, Organization for Security and Cooperation in Europe, Shanghai Cooperation Organization’s Regional Anti-terrorism Structure, Commonwealth of Independent State Anti-terrorism Centre and individual states is in place**” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Тавре ба назар мерасад, дар ин матни сиёсӣ номи панҷ созмон қорбаст шудааст. Мо роҳу воситаҳои тарҷумаи ин гурӯҳи вожаҳоро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ таҳлил ва баррасӣ менамоем, вале баъзе аз номвожаҳои

созмонҳои маъруфи ҷаҳонӣ аввал ба забони тоҷикӣ тарҷума ё иқтибос гардидаанд ва суҳанварон аз онҳо ба сифати номҳои маъмули забони тоҷикӣ истифода мекунанд. Ҳангоми тарҷумани ин вожаҳо мутарҷим дар дутои он яъне, *Созмони Милали Муттаҳид - United Nations, - ва Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо Organization for Security and Cooperation in Europe* муодили варианти забони тоҷикиро истифода бурдааст. Ва сетои он *Collective Security Treaty Organization, Shanghai Cooperation Organization's Regional Anti-terrorism Structure, Commonwealth of Independent State Anti-terrorism Centre and individual states* ба забони англисӣ бо роҳи таҳтуллафзӣ тарҷума шудаанд.

Аз мисолҳои дискурси сиёсӣ, ки баррасӣ намудем, хулоса намудан мумкин аст, ки донишмандони вежагиҳои матнҳои махсус дар робита бо раванди тарҷума ба тарҷумон имкони хуб фароҳам меорад. Ба таври махсус омӯхтани хусусияти тарҷумани намудҳои мушахаси матн, хусусан, матнҳои сиёсӣ аз вазифаҳои муҳимми тарҷумон ба ҳисоб меравад.

2. Номи стратегияҳо

Инак, дар ин бахш номҳои стратегияҳоеро баррасӣ хоҳем кард, ки ҳосил соҳа ва забон дискурси сиёсӣ мебошанд.

“Мо ҳанӯз соли 2013 Стратегияи миллии мубориза бо гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддирро барои давраи то соли 2020 таҳия ва қабул кардем” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “We developed and adopted our National Strategy to Combat Illicit Drug Trafficking (to 2019) as early as in 2013” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар ҷумлаи мавриди назар номи ҳуҷҷати расмӣ - *Стратегияи миллии мубориза бо гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир* дарҷ гардидааст. Мутарҷим ин номро ба забони англисӣ бо усули таҳтуллафзӣ тарҷума намудааст.

Чунонки мебинем, як стратегияҳо ҳамчун санади сиёсӣ ба сиёсати дохилии кишвар тааллуқ доранд ва номи онҳо низ бештар хусусияти миллий

пайдо мекунад, ки тарҷумон бояд ин масъларо дар вақти тарҷума ба эътибор гирад.

Мисолҳои дигар:

“Ҳукумати Тоҷикистон Стратегияи миллии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим (2030) ва як қатор санадҳои дигарро қабул намудааст” (<http://www.president.tj>, 07.11.2022). – *“The Government of Tajikistan has adopted the National Climate Change Adaptation Strategy (2030) and a number of other documents”* (<http://www.president.tj/en>, 07.11.2022).

Аз тарҷумаи матни англисӣ мушоҳида намудан мумкин аст, ки номи хуччати мазкур бо роҳи тарҷумаи тахтуллафзӣ тарҷума шудааст. Чунинчи: ***National-миллӣ; Climate Change -тағйирёбӣ иқлим; Adaptation-мутобиқшавӣ ва Strategy-стратегия.***

Мисолҳои дигар:

“Ҳамчунин, Стратегияи ҷаҳонии Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза бо терроризм, конвенсияҳои зиддитеррористиву зиддимухаддироти он, қатъномаҳои Шурои амният ва Маҷмаи умумӣ, инчунин, тавсияҳои ФАТФ, яъне Гурӯҳи мақсаднок оид ба тадбирҳои молиявӣ, бояд заминаи муборизаи дастҷамъона алайҳи терроризм ва манбаъҳои маблағгузорию онро ташкил диҳанд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“Also, the UN Global Counterterrorism Strategy, its conventions on countering terrorism and narcotics, UN Security Council and General Assembly resolutions, and recommendations of the Financial Action Task Force (FATF) should lay a sound ground for collective fight against terrorism and its financing”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дида мешавад, ки дар мисоли мазкур номи як стратегия: ***Стратегияи ҷаҳонии Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза бо терроризм*** истифода шудааст. Тавре ки дар боло зикр намудем, номҳои чунин ташкилоту созмонҳо дар аксари забонҳо ҳамчун муодил истифода мешаванд. Дар мисоли мавриди назар низ дар матни забони англисӣ муодили варианти забони тоҷикӣ корбаст шудааст.

Мисоли дигар:

“Ҳукумати мамлакат охири соли 2012 Стратегияи баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии мардуми Тоҷикистонро қабул намуд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – *“Late 2012 the government of the country has adopted the Tajikistan’s Living Standards Improvement Strategy”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дида мешавад, ки дар матни забони англисӣ он ҳамчун *Tajikistan’s Living Standards Improvement Strategy* тарҷума шудааст, ки, албатта, тарҷумаи таҳтулафзист. Мо мисолҳоро аз баромад ва суҳанрониҳои сиёсии сарвари давлат чамъоварӣ намудем. Дар ин гуна суҳанрониҳо номҳои иқдомҳои сиёсӣ, ки, хусусан, аз тарафи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардидааст, ба назар мерасанд. Инак, барои тақвияти ин гуфтаҳо ба мисолҳо рӯ меоварем:

3. Номи иқдом ва ташаббусҳои сиёсӣ

Мисолҳои зербоби мазкур яке аз зергурӯҳҳои луғавии забони дискурси сиёсиро ташкил намуда, барои таҳқиқоти забонӣ маводи ҷолиб пешниҳод менамоянд.

Чанд мисолро баррасӣ мекунем:

1. *“Дар ин робита, ман ҳамчун узви гурӯҳи муассисони Эътилофи ҷаҳонии обу иқлим дар ҷаласаи нахустини сатҳи баланди он пешниҳод намудам, ки соли 2025 ҳамчун Соли байналмилалӣ ҳифзи пуряхҳо эълон карда шавад”* (<http://www.president.tj>, 20.09.2021). – *“In this regard, as a member of the founding group of the World Water and Climate Coalition, I proposed at its first high-level meeting to declare the years of 2025 as the International Year for Preservation of Glaciers”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Тавре ки мушоҳида мешавад, дар ин мисол як номи иқдоми сиёсӣ - *Соли байналмилалӣ ҳифзи пуряхҳо* қайд гардидааст. Тарҷумон ба забони англисӣ онро *International Year for Preservation of Glaciers* тарҷума

намудааст. Таҳлил нишон медиҳад, ки ин ном бо усули таҳтуллафзӣ тарҷума гардидааст.

Бояд зикр намуд, ки ҳангоми тарҷумаи чунин матнҳои сиёсӣ тарҷумон ба мушкилиҳои зиёд рӯ ба рӯ мешавад. Бевосита тарҷумаи матнҳои сиёсӣ махсусиятҳои худро дорад. Фаъолияти тарҷумонӣ як раванде ҳаст, ки дар он шахс нутқи хаттӣ ё шифоҳиро ба таври худ аввал дарк мекунад ва аз рӯйи фаҳмишу қобилияти худ онро баён менамояд.

2. “Ёдовар бояд шуд, ки кишвари мо соли 2022 мизбони Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд роҷеъ ба бознигарии **Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор”** низ хоҳад буд” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “Let me recall that in 2022, our country will host the International High-Level Conference on the Review of the **International Decade for Action “Water for Sustainable Development”**” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Қайд кардан бамаврид аст, ки тарҷумаи таҳтуллафзӣ ду намуд: таҳтуллафзӣ ва таҳтуллафзии мутобиқшуда мешавад. Дар ин мисол низ тарҷумаи таҳтуллафзӣ мушоҳида мешавад. **Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор”** низ яке аз иқдомҳои сиёсӣ мебошад, ки аз тарафи Тоҷикистон ба ҷомеаи ҷаҳонӣ пешниҳод гардидааст. Ин ном ба забони англисӣ **International Decade for Action “Water for Sustainable Development”** тарҷума шудааст. Мушоҳида мешавад, ки тарҷумон бинобар сабаби набудани муодили вожаи мазкур онро бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума намудааст, ки натиҷаи он ба хонандаи англисзабон фаҳмо мебошад.

3. “Мо муаллифи ҷаҳор ташаббуси бузург, аз ҷумла **Соли байналмилалӣ оби тоза 2003, Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои ҳаёт» 2005 – 2015, Соли байналмилалӣ ҳамкорӣ дар соҳаи об 2013 ва Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор», солҳои 2018 – 2028** мебошем, ки аҳаммияти глобалӣ доранд” (<http://www.president.tj>, 08.09.2021). – “We are the initiators of four major initiatives of global significance, including the **International Year of Fresh Water - 2003, the International Decade for Action “Water for Life” 2005-2015, the International**

*Year of Water Cooperation - 2013 and the International Decade for Action
“Water for Sustainable Development” 2018-2028 integration”*
(<http://www.president.tj/en>, 08.09.2021).

Дар ин мисол номи чор ташаббуси байналмилалию бузурги Тоҷикистон дарҷ гардидааст. Ба тарҷумаи онҳо назар афканем, мушоҳида намудан мумкин аст, ки онҳо бо усули таҳтуллафзӣ тарҷума гардидаанд. Яке аз сабабҳои ба дигар забонҳо, хусусан, ба забони англисӣ бо роҳи таҳтуллафзӣ тарҷума шудани ин гуна номҳои дар он аст, ки барои забонҳои дигар падидаи нав буда, муодили амалкунандаи худро надоранд ва аз тарҷумаи ҳарфӣ истифода намуда, дар сурати лозимӣ маънои онҳоро бо шарҳу эзоҳоти лозимӣ маънидод мекуенанд. Ба ибораи дигар, онҳо хоси забони тоҷикӣ мебошанд ва дар тарҷума бояд хусияти луғавӣ ва маъноии онҳо нигоҳи дошта шаванд.

Дар зербоби мазкур мо, дар умум, аз шумораи мисолҳои ҷамъоваринамудаи худ сенздаҳташро (13) таҳлил намудем. Ҳангоми таҳлил муайян гардид, ки дар раванди тарҷумаи матнҳои сиёсӣ тарҷумаи таҳтуллафзӣ яке аз усулҳои серистеъмол ва маъмул ба шумор меравад. Ва дар мисолҳои таҳлилнамудаи мо низ ин усул хеле фаровон истифода гардидааст. Бояд зикр намуд, ки мо дар нух мисоли болозикр тарҷумаи таҳтуллафзиро мушоҳида намудем. Ва дар чор мисоли дигар муодили нисбатан комили варианти забони тоҷикиро дарёфт намудем. Қобили зикр аст, ки тарҷумаи матнҳои сиёсӣ навъи мубрами тарҷума ба шумор меравад. Сабаби ин амр ба рушди ҳамачонибаи муносибатҳои байналмилалии сиёсӣ вобастагӣ дорад.

Хулоса, вожаҳои ифодакунандаи номи созмон ва стратегияҳои шаклан устувор буда, маъмулан, дар аксари забонҳои олам назирҳои худро доранд ва тарҷумон бо каме огоҳӣ аз онҳо метавонад масъалаҳои марбут ба тарҷумаи ин гурӯҳи воҳидҳои забони аслиро бо осонӣ ҳаллу фасл намояд. Бо вучуди ин, номи стратегияҳо ва баъзе санадҳои ташаббусҳои сиёсӣ метавонанд хоси

дискурси сиёсии миллӣ бошанд ва дар аксари ҳолатҳо мавриди тарҷумаи таҳтуллафзӣ қарор мегиранд.

2.5. Хусусияти қорбурди ибораҳои устувор дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Дар ин зербоб ибораҳои устувори сиёсиеро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор медиҳем, ки бевосита хоси дискурси сиёсӣ мебошанд.

Ҳарчанд истифодаи ин қабил ибораҳо дар забон ба умқи таърих мепайвандад, омӯзиши он танҳо аз садсолаи охир шуруъ гардид.

Таркибҳои устувори забон таваччуҳи олимони гузаштаре соҳаро ба худ ҷалб намудааст (А.А. Потеня, И.И. Серезнёвский, Ф.Ф. Фортунатов, А.А. Шахматов, Е.Д. Поливанов ва ғ.). Таъкид бамаврид аст, ки оид ба омӯзиши ибораҳо як қатор олимони муосири соҳа низ ҳиссаи худро гузоштаанд [50, с.14].

Инак, барои тасдиқи гуфтаҳои болозикр мисолҳоеро баррасӣ менамоем, ки дар он ибораҳои устуворӣ сиёсӣ дарҷ гардидаанд. Мо роҳу усулҳои тарҷумаи ибораҳои устуворро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ нишон хоҳем дод.

Ба таҳлили мисолҳо мепардозем:

1. *“12 апрел Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Сарвазири тозаинтихоби Ҷумҳурии Исломии Покистон муҳтарам Шаҳбоз Шариф барқияи табрикӣ ирсол намуданд”* (<http://www.president.tj>, 08.09.2021). – *“On April 12, the Founder of Peace and National Unity - Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan, Emomali Rahmon, sent a congratulatory telegram to the newly elected Prime Minister of the Islamic Republic of Pakistan, Shahbaz Sharif”* (<http://www.president.tj/en>, 12.04.2022).

Тавре дида мешавад, дар мисоли мазкур ибораи устувори сиёсии хоси забони тоҷикӣ дарҷ гардидааст, ки аз ғановати забони тоҷикӣ далолат медиҳад. *Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат* унвони олии

сиёсии мамлакати мо ба шумор меравад. Ҳангоми тарҷумаи ибораи мазкур ба забони англисӣ тарҷумон усули тарҷумаи таҳтуллафзиро пеша кардааст, ки онро мо метавонем мушоҳида намуд: ***the Founder of Peace and National Unity - Leader of the Nation***. Яке аз сабабҳои истифодаи ин усул дар он аст, ки ибораи мавриди назар хоси забони тоҷикӣ мебошад.

2. “Дар ҳоли ҳозир амалҳои ***терроризми байналмилалӣ*** ва ифзогароӣ пояҳои амнияти байналмилалиро заиф гардонид, сабабгори ноустувориҳои вазъ дар минтақаҳои мухталифи ҷаҳон ва таҳдидҳо ба шахрвандони оддӣ мегарданд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “Currently, ***international terrorist and extremist attacks*** have been weakening international security pillars, posing instability in various regions of the globe, and threatening ordinary civilians” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Пайдост, ки ибора дар як шакл доим барои ифодаи як фикр истифода мешавад, калимаҳои таркибиаш дар он пурра озодии худро гум мекунад, ба ҳамдигар пайваст шуда, танҳо дар ҳамин пайвандӣ як мафҳумро ифода менамоянд.

Дар матни забони тоҷикӣ як ибораи устувори сиёсӣ қорбаст шудааст, ки он ***терроризми байналмилалӣ*** мебошад. Бешубҳа, метавон гуфт, ки ин ибора дар аксари забонҳои дунё вучуд дорад. Аз тарҷумаи забони англисӣ мушоҳида намудан мумкин аст, ки барои ифодаи ин ибораи устувори сиёсӣ мутарҷим муодили забони тоҷикӣ, яъне ***international terrorist***-ро истифода бурдааст.

Мисоли навбатиро баррасӣ мекунем:

3. “Ин ҳамкориҳо имконият доданд, ки садҳо нафар аъзои ***созмонҳои террористӣ*** ошкор ва чандин амалҳои ***террористӣ*** пешгирӣ карда шаванд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “These cooperations made it possible to reveal hundreds of members of ***terrorist organizations*** and prevent several terrorist attacks” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар мисоли мавриди назар ибораи устувори ***созмонҳои террористӣ*** қайд гардидааст. Ба тарҷумаи англисии он назар афканем, тарҷумон муодили

англисии он, яъне *terrorist organizations* –ро истифода бурдааст. Албатта, чунин ибора дар дискурси сиёсӣ хеле зиёд буда, аксари ин гуна вожаҳо дар забонҳои дигар муодили худро доро мебошанд.

4 “Шӯрои амният ва Маҷмаи умумӣ, инчунин, тавсияҳои ФАТФ, яъне Гурӯҳи мақсаднок оид ба тадбирҳои молиявӣ, бояд заминаи **муборизаи дастҷамъона алайҳи терроризм** ва манбаъҳои маблағгузорию онро таъшиқ диҳанд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “UN Security Council and General Assembly resolutions, and recommendations of the Financial Action Task Force (FATF) should lay a sound ground for **collective fight against terrorism and its financing**” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дида мешавад, ки дар мисоли мавриди назар яке аз ибораҳои устувори хоси забони тоҷикӣ **муборизаи дастҷамъона алайҳи терроризм** корбаст шудааст. Ба тарҷумаи англисии он назар афканем, *collective fight against terrorism* тарҷума шудааст, ки бевосита тарҷумаи тахтуллафзист.

Мисоли дагарро баррасӣ менамоем:

1. “Дар ин робита, таҳкими ҳамдастиву ҳамроҳангии хадамоту ниҳодҳои амниятиву махсус ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳои мо дар асоси ҳусни эътимод, ҳамчунин ҷалби ҳарчи бештари **ҷомеаи шаҳрвандӣ** ба ин раванд тавачҷуҳи махсус ва беш аз пешро талаб менамояд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “To this end, strengthening solidarity and coordination of special security forces and law enforcement agencies of our countries based on trust and greater involvement of **civil society** in this process would require a special and close attention” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар ҷумлаи мазкур иборати **ҷомеаи шаҳрвандӣ** истифода шудааст. Ин гуна ибораҳои устувор, хусусан, дар дискурси сиёсӣ, баромад ва ё суҳанрониҳои сиёсӣ аз тарафи наattoқон истифода мегарданд. Тарҷумаи матни англисии онро таҳлил намоем, мушоҳида намудан мумкин аст, ки тарҷумон муодили варианти забони тоҷикиро корбаст намудааст: *civil society*.

Мавҷуд будани чунин муодилҳои забонӣ кори тарҷумонро хеле осон мегардонад.

2. “Аз ин лиҳоз, истиқлолият барои мо яке аз **муқаддастарин арзишҳои миллӣ** ба ҳисоб меравад. Зеро ин дастоварди бузург натиҷаи талошу муборизаҳои фарзандони бонангу номуси тоҷик ба хотири амалӣ намудани ормони чандинасраи халқамон, яъне эҳёи давлатдорӣи миллии тоҷикон мебошад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). “- *Therefore, independence is considered to be one of the **most sacred national values**, as this prominent achievement is the result of the aspiration and deeds of the glorious and proud sons of the Tajik people in the name of the centuries-old dream of our nation - to revive national state of the Tajiks*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре ки дар боло зикр намудем матни асл забони тоҷикӣ мебошад ва аксари ибораҳои устувори қайдгардида хоси забони тоҷикӣ буда, таркиби дар ин мисол зикргардида низ ба ин гурӯҳ дохил мешавад. Таҳлил нишон медиҳад, ки ибораи устувори **муқаддастарин арзишҳои миллӣ** ба забони англисӣ **most sacred national values** тарҷума шудааст, ки бешубҳа тарҷумон усули таҳтуллафзиро истифода намудааст. Дар забони тоҷикӣ ин гуна ибораҳои устувори забонӣ хеле зиёданд. Вақте ки дар саросари собиқ кишварҳои шуравӣ бо рушди забоншиносии рус таҳаввули омӯзиши забонҳои худӣ ба миён омад, аз солҳои 40-50 асри гузашта сар карда таҳқиқоти забони тоҷикӣ вусъати тоза пайдо кард. Дар ин давра ҳамаи шохаҳои забон – луғатшиносӣ (лексикология), овозшиносӣ (фонетика), сарф (морфология), наҳв (синтаксис), шевашиносӣ (диалектология), таърихи забон ва ғайра мавриди таҳқиқи забоншиносон қарор гирифт.

3. “Дастоварди дигари давраи мазкур эҳё ва барқарор намудани **аркони давлатдорӣи миллӣ** ва ниҳодҳои асосии он буд” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). - *Another achievement of this period was the revival and restoration of the **foundations of national statehood** and its major institutions*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин мисол низ ибораи устувори хоси забони тоҷикӣ истифода шудааст, ки он *аркони давлатдорӣ милли* буда, ба забони англисӣ *foundations of national statehood* тарҷума шудааст. Аз таҳлили мисоли мазкур бармеояд, ки ҳангоми интиқоли ин вожа усули тахтуллафзӣ истифода гардидааст.

Нуктаи муҳимро бояд зикр намоем, ки дар забоншиносӣ таснифот ва таърифҳои гуногун оид ба ибораҳои устувор ва ё воҳидҳои фразеологӣ мавҷуд мебошад.

Хусусан, забоншиноси рус А.И. Мелчук дар мавриди гурӯҳбандии навъҳои ВФ, алалхусус, маҷозӣ ва ғайримаҷозӣ будани онҳо ба зергурӯҳҳои зерин ишора мекунад: а) ибораҳои устувори маҷозӣ; б) ибораҳои ноустувори маҷозӣ; в) ибораҳои ноустувори ғайримаҷозӣ; г) ҳамаи ибораҳои озоду ғайриозод, қолабҳои сухан, зарбулмасалу мақолҳо ва ғ..

4. “Амалан дар ҷои ҳолӣ Артиши миллиро таъсис диҳем ва ба ташикли шохаҳои нави ҳокимият ва дигар сохторҳои низомиву **мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** оғоз намоем” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “... to establish the National Army from scratch and start building new branches of the government and other military and **law enforcement agencies**” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дида мешавад, ки дар ин ҷумла як таркиби устувор қорбаст шудааст, ки он **мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** мебошад. Барои муайян намудани усули тарҷумаи ин таркиб мо якчанд манбаҳои англисиро аз назар гузаронидем. Билохир, боварии комил ҳосил намудем, ки тарҷумон муодили варианти забони тоҷикии он, яъне, **law enforcement agencies**-ро истифода намудааст. Ба ибораи дигар, дар забони англисӣ низ чунин таркиб мавҷуд аст.

Аз баррасии мисолҳои зикргардида ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки яке аз усулҳои маъмули тарҷумаи ибораҳои устувор, хусусан, дар дискурси сиёсӣ истифодаи муодил ва тарҷумаи тахтуллафзӣ ба шумор меравад, ки онро дар мисолҳои овардашуда низ мушоҳида намудан мумкин аст.

2.6. Хусусияти корбурди калимаҳои ифодакунандаи маҷоз дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Маҷоз аз калимаи арабӣ гирифта шуда, маънои луғавиаш маҳалли гузаштан, гузаргоҳ, акси ҳақиқат, ғайриҳақиқат мебошад. Маҷоз ғайримаъноӣ истифода шудани калимаву ибораҳо мебошад. Дар маънии маҷозӣ ҳусни ибораву калима бештар ва таъсираш пурзӯртар мегардад. Маҷоз барои мухтасар, вале образнок ва ҷозибноктар тасвир намудани предмет ва ҳодисаҳои гуногун ба адиб имкониятҳои зиёде пеш меоварад. Дар тамоми забонҳо калимаву ибораҳои ғайриаслӣ - маҷозӣ мавҷуд аст. Маҷоз дар адабиёти даҳанакии халқи тоҷик, адабиёти классикии форсу тоҷик ва эҷодиёти шоирон ва ҳатто, дар гуфтугӯи одӣ фаровон ба назар мерасад. Мисол: “нури чашм”, ба маъниҳои фарзанд ва дӯсти наздик.

Равшан аст, ки аксари калимаю ибораҳо ба маънои аслӣ боз маънои маҷозӣ низ доранд. Яъне, духӯра ҳастанд. Аз ин хотир, дар грамматикаи забони тоҷикӣ онро ба ду қисм: аслӣ ва маҷозӣ тақсим кардаанд. Бояд қайд намуд, ки дар ин зербоб мо маънои маҷозии калима ва ибораҳои дар матнҳои дискурси сиёсӣ истифодашударо мавриди таҳлилу баррасӣ қарор медиҳем.

Дар матнҳои дискурси сиёсӣ низ калима ва иборасе ба назар мерасанд, ки ба маъниҳои маҷозӣ фаровон истифода шудаанд. Дар ин зербоб маҳз ҳамин гуна калима ва ибороти маҷозии матнҳои дискурси сиёсӣ баррасӣ ёфтаанд. Ҳамчунин, мисолҳо аз рӯйи сохтору таркиб ва сифати тарҷума таҳлил ва таҳқиқ шудаанд.

1. “Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ кишвари мо бо ҳодисаҳои ғоҷеабори ҷанги таҳмилиши шаҳрвандӣ рӯ ба рӯ гардида, **рӯзҳои сангинро паси сар қард**” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “In the initial years of our independence, our country was plunged into the tragic events of the imposed civil war, and went through **difficult days**” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар ҷумлаи ғавқуззикр иборати **рӯзҳои сангин** ба маънои маҷозӣ истифода шудааст. **Рӯзҳои сангин** дар забони тоҷикӣ маъноҳои **рӯзҳои вазнин, саҳт, бад, мушкил, пуразоб, пуразият ва пурмашаққатро** дорад.

Тавре дида мешавад, ибораи мазкур дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ аз ду реша иборат буда, тарҷумаи он ба англисӣ *difficult days* аст. Гарчанде ки онҳо аз рӯйи сохтору таркиб баробаранд, вале ибораи англисии истифодашуда маънои маҷозӣ надорад. Дар ҳар гуна ифодаи маҷозӣ калима ва ё таркибе вуҷуд дорад, ки ба маънои ғайриаслӣ ҳидоят мекунад. Чунин калимаҳоро қарина (ҳамнишин) –маҷоз меноманд.

2. “Афғонистони ҷабрдида ва миллати ба мо дӯсту бародари он набояд дигарбора ба **вартаи ҷангҳои** хунини таҳмили кашуда шавад” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “The suffering Afghanistan and its friendly and brotherly nation should not be **dragged into the abyss** of imposed bloody wars again” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Вартаи ҷанг дар забони тоҷикӣ синонимҳои гирдоб, қарр ва чуқуриро дорад. Ибораи мавриди назар низ ба маънои маҷозӣ истифода шудааст. Дар матни англисӣ он *dragged into the abyss* тарҷума шудааст, ки он маънои **ба чуқури зарқшуда ва ё беному нишон шудан**-ро дорад. Ҳаминро бояд қайд намуд, ки калимаи *abyss* дар луғатҳои дузабона маънои **варта ва гирдоб**-ро дорад. Аз ин лиҳоз, мо метавонем онро муродифи ибораи забони тоҷикӣ гӯем. Аз баррасии мисоли мавриди назар хулоса намудан мумкин аст, ки ин ибора дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ин ибора ба маънои маҷозӣ истифода шудааст.

Агар шоир, нависанда, тарҷумон дар асар ва ё матни худ калима ё таркиbero ба маънои ғайриаслӣ истифода баряду он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маънои аслӣ монанд бошад, онро низ маҷоз меноманд. Хусусан, дар забони тоҷикӣ ин гуна калимаҳо хеле бисёранд.

Ба таври маҷозӣ ифода намудани маъно дар забонҳо яке аз роҳҳои муассири баёни матлаб маҳсуб ёфта, ба забони дискурси миёсӣ хос мебошад. Чунончи, “Яъне ҷойи нигаронӣ ва таассуф аст, ки имрӯз Афғонистон дар роҳи бисёр хатарзои дигарбора ба **лонаи терроризми** байналмилалӣ табдил ёфтани қарор дорад” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “In other words, it is a matter of concern and regret that today Afghanistan is once again on the path

to becoming a breeding ground for international terrorism” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Ибораи истифодашуда - *лонаи терроризм*, хусусан, дар забони тоҷикӣ маънои маҷозӣ дошта, маънои аслиаш *ҷой, макон, маҳал ва мавзеи терроризм* мебошад. Ба забони англисӣ *breeding ground* тарҷума шудааст. Дар забони англисӣ чунин вожа мавҷуд буда, маъноҳои *макони зиёдашавӣ, ҷои манзилгоҳ, ҷои тухуммони моҳӣ, парваришгоҳ, ҷои наслгирӣ, манбаъ, сарчашма, муҳити гизохурӣ, парвардахона ва парваришхона*-ро дорад. Ибораи мавриди назар дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз рӯи сохтору таркиб ва маъно баробар буда, онро, бешубҳа, муодили пурра номидан мумкин аст.

Мисоли дигар: “*Таҷрибаи талхи ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон ва чандин кишварҳои дигар гувоҳ аст, ки барои гирифтани пеши роҳи терроризму ифротгароӣ бояд дар ҳамаи сатҳҳо ҷораҳои муассир андешида шаванд*” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “*The painful experience of the civil war in Tajikistan and several other countries proves that it is important to undertake effective measures in all areas to prevent terrorism and extremism*” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар ҷумлаи мавриди назар ибораи *таҷрибаи талх* ба маънои маҷозӣ корбаст шудааст. Вақте ки мо ин ё он равандро бо мушкилӣ, азобу машаққат ва фоҷиа паси сар менамоем, албатта, он барои мо бевосита таҷрибаи озмудашуда мебошад, ки бояд дар фаъолияти минбаъда ба ин хатоҳо роҳ надихем. Тарҷумон онро ба забони англисӣ *the painful experience* тарҷума намудааст. *Painful* дар забони тоҷикӣ маъноҳои *дардманд, нохуш, нуразият, ногувор, душвор, мушкил ва вазнин*-ро дорад. *Experience* маъноҳои *таҷриба, маҳорат ва малака*-ро дорост. Ибораи *the painful experience*-ро ба забони тоҷикӣ *таҷрибаи аламовар, таҷрибаи ногувор* ва ғайра тарҷума намудан мумкин аст. *The painful experience* муродифи ибораи *таҷрибаи талх* шуда метавонад.

Хулоса, ба таври маҷозӣ ифода гардидани маънӣ хоси дискурси сиёсӣ буда, аз тарҷумон донишу малакаҳои махсусро тақозо менамояд.

Хулосаи боби дуюм

Аз баррасии масъалаҳои луғавии тарҷума, таҳлили сохторӣ ва маъноии воҳидҳои фразеологии дискурси сиёсии забони тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ, хусусиятҳои қорбурди истилоҳот дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ, қорбурди калимаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ, қорбурди ибораҳои устувор дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ ва қорбурди калимаҳои ифодакунандаи маҷоз дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ ба чунин хулоса омадан мумкин аст:

1. Раванди тарҷума хеле мураккаб буда, дар он таҳвилҳои луғавӣ пурмаҳсуланд. Таҳвилҳои луғавӣ ба тарҷумаи матнҳои сиёсӣ низ мусоидат менамоянд.

2. Воҳидҳои фразеологӣ дар дискурси сиёсии забонҳои муқоисасазаванда маъмуланд. Фразеологизмҳои дискурси сиёсӣ дар шакли устувор барои ҳадафҳои ҳамин соҳа хидмат мекунанд.

3. Дар забони англисӣ воҳидҳои забонии мутааллиқи забони тоҷикӣ муодилҳои худро пайдо кардаанд.

4. Забони тоҷикӣ аз лиҳози услуб ва дискурси сиёсӣ воситаҳои гуногуни забонии худро дошта, дар қатори забонҳои дигари дунё қодир аст, ки паҳлуҳои гуногуни мафҳумҳои сиёсиро ифода намояд.

5. Матни тарҷумавӣ натиҷаи кори эҷодист ва матни он як маҳсули мустақилро менамояд. Аз ин ҷо, ҳангоми тарҷумаи ин ё он воҳиди забонӣ як услуби хоси тарҷумон ташаккул меёбад, ки махсусиятҳои худро дорад. Вобаста ба ҳамин, баъзе воҳидҳои забонӣ айнан тарҷума намешаванд ва,

баръакс, ба матни тарчума баъзе унсурҳои нав ва ба матни асли бегона илова мегарданд.

6. Калимоти ифодакунандаи номи созмон ва стратегияҳои шаклан устувор буда, маъмулан, дар аксари забонҳои олам муодилҳои худро доранд. Аз ин рӯ, тарҷумани онҳо нисбатан муваффақона сурат мегирад. Номи стратегияҳо ва баъзе санадҳои ташаббусҳои сиёсӣ метавонанд ҳоси дискурси сиёсии миллӣ бошанд. Дар ин маврид, дар аксари ҳолатҳо мавриди тарҷумани таҳтуллафзӣ қарор мегиранд.

7. Яке аз усулҳои маъмули тарҷумани ибораҳои устувор, хусусан, дар дискурси сиёсӣ истифодаи муодил ва тарҷумани таҳтуллафзӣ ба шумор меравад.

8. Ба таври маҷозӣ ифода гардидани маънӣ, дар баробари дигар навъи нутқ, ҳоси дискурси сиёсӣ буда, аз тарҷумон донишу малакаҳои махсусро тақозо менамояд.

9. Дар бобати масъалаҳои лексикии тарҷума метавон ишора намуд, ки дар қатори хусусиятҳои маъмулии худ аз қабилӣ воситаи мустақили маънодор будан, яқмаъно ё сермаъно будан, бо калимаи забони тарҷума мувофиқати нопурра доштан ва ғайра, калима боз махсусиятҳои дигаре дорад, ки дар муқоиса бо калимаи забони дигар аз ҳисоби хусусиятҳои миллӣ ва фарҳангӣ метавонад ҳоси як забон бошад ва ҳангоми тарҷума ба забони дигар мушкилӣ эҷод намояд.

10. Дар дискурси сиёсӣ ибораҳои устувор ва ё фразеологияҳо бо калимаҳои калидии феъл ва исм фаровонанд. Ин ҳам табиист, зеро ин ду ҳиссаи нутқ аз ҳиссаҳои нутқи пурмаҳсул ва муҳимми забон маҳсуб меёбанд. Тавре ки маълум аст, одатан дар фразеология маъноӣ маҷозӣ мушоҳида карда мешавад. Вале дар мисолҳои зикрнамудаи мо маъноӣ маҷозӣ кам ба назар мерасанд. Аксари кулли ин гурӯҳи мисолҳои ибораҳои устувор бештар дар дискурси сиёсӣ истифода мегарданд ва мафҳумҳои сиёсиро ифода менамоянд.

11. Бобати тарҷумаи воҳидҳои баррасишуда ба забони англисӣ метавон хулоса кард, ки аз ҳисоби хусусияти умумӣ ва паҳншуда доштани дискурси сиёсӣ воҳидҳои забони мавриди назари мо муодилҳои худро пайдо кардаанд, ки дар ҳар ду забон қорбурди мустақилона доранд.

13. Як усули умумӣ ё худ универсалие вуҷуд надорад, ки ҳамаи мушкилиҳои марбут ба тарҷумаи истилоҳот ҳаллу фасл намояд.

14. Ҳангоми таҳлили мисолҳо муайян гардид, ки дар раванди тарҷумаи матнҳои сиёсӣ тарҷумаи таҳтуллафзӣ яке аз усулҳои серистеъмол ва маъмул ба шумор меравад. Ва дар мисолҳои таҳлилнамудаи мо низ ин усул хеле фаровон истифода гардидааст. Нисбат ба мафҳум ва унвонҳои умумибашарӣ ва созмону ташаббусҳои байналмилалӣ усулҳои дигари тарҷума аз қабili дарёфти муодилу муродиф низ ба мушоҳида расид, ки намунаҳои ҷудоғонаи онҳоро ба таври муфассал таҳлил намудем. Қобили зикр аст, ки тарҷумаи матнҳои сиёсӣ навъи мубрами тарҷума ба шумор меравад.

БОБИ 3. ХУСУСИЯТҲОИ ДАСТУРИИ ДИСКУРСИ СИЁСӢ ВА ХУСНИ ТАРҶУМАИ ОНҲО АЗ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ БА ЗАБОНИ АНГЛИСӢ

Дискурси сиёсӣ ба монанди услуб ва матнҳои махсуси дигар аз як қатор махсусиятҳои забонӣ бархӯрдор аст. Дар рафти гуруҳҳои муайяни луғавӣ баъзе падидаҳои дастурӣ ё худ грамматикӣ низ мушоҳида кардан мумкин аст, ки дар дискурси сиёсӣ мавқеи хос доранд ва омӯзишу баррасии онҳо аз аҳамияти илмӣ ӯрӣ нест. Миёни воҳидҳои грамматикӣ забон мухотаб, воҳидҳои туфайлӣ, ҷонишинҳои шахсӣ ва сифатро ёдовар шудан мумкин аст, ки ба забони дискурси сиёсӣ махсусияти ҷолибе мебахшанд. Воҳидҳои грамматикӣ хоси дискурси сиёсиро дар алоҳидагӣ таҳлил ва баррасӣ менамоем.

3.1. Хусусияти қорбурди мухотаб дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи он ба забони англисӣ

Дар зербанди мазкур мо хусусияти истифодаи мухотабро дар дискурси сиёсӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор медиҳем ва тарзу воистаҳои тарҷумаи онҳоро ба забони англисӣ муайян ва таҳлил менамоем. Барои ноил шудан ба ин мақсад, аз сарчашмаи мисолҳои худ, ки дар муқаддимаи қор ишора шудааст, истифода мекорем.

Забони тоҷикӣ яке аз забонҳои қадимӣ ва зебои дунё маҳсуб меёбад ва дар он қарнҳои қарн воҳидҳои ифодакунандаи эҳтиром ва одоби суҳан ташаккул ёфтаанд. Мусаллам аст, ки категорияи эҳтиром аз рӯи асосии одобу ахлоқ ба шумор меравад ва дискурси сиёсӣ ҳамчун яке аз воситаҳои барҷастаи муоширати инсонӣ маҳсуб ёфта, дар он воситаҳои мурочиати эҳтиромона мавқеи хос доранд. Мухотаб ҳамчун падидаи забони яке аз ҷунунроҳу воситаҳои ифодаи одоби муошират аст.

Дар ифодаи муносибат, аз ҷумла иззату эҳтиром, фаровон омадани мухотаб аз табиат ва маънову вазифаи ин воҳиди луғавию дастурӣ ба миён меояд.

Мухотаб яке аз падидаҳои дастурӣ махсуб ёфта, дар созмон додани воҳидҳои муоширатӣ - ҷумлаҳо ва матнҳо дар услубҳои гуногун нақши муҳим дорад. Дар дискурси сиёсӣ тарзи истифодаи воҳидҳои ҷудогонаи забонӣ мушоҳида мешавад, ки мухотаб дар он мавқеи хос дорад. Дар радифи падидаи дастурӣ ё грамматикӣ будан, мухотаб бо тарзи андешаронӣ, одоби гуфтор ва фарҳанги муоширати соҳибзабонон робитаи зич дорад. Дар замони муосир, ки соҳибони забон ва фарҳангҳои гуногун дар сатҳҳои мухталиф тамосҳои бисёрҷониба барқарор менамоянд, масъалаи риояи меъёрҳои рафтору гуфтор аҳамияти ҷиддӣ касб менамояд. Таҳлили воситаҳои ифодаи мухотаб дар забони тоҷикӣ ва роҳҳои ифодаи он дар забони англисӣ дар мисоли дискурси сиёсӣ аз аҳамияти назариявӣ ва илмии забоншиносӣ ҳолӣ нест.

Мухотаб ба се гуруҳ: а) бевосита б) бавосита в) мансуби соҳибсухан ҷудо мешавад.

Мисолҳои, ки мо дар зер таҳлил ва баррасӣ мекунем, ба гурӯҳи мухотаби бевосита тааллуқ доранд. Мухотаби бевосита маъмултарин ва серистеъмолттарин навъи мухотаб ба шумор меравад, чунки дар ин маврид мусоҳиби байни шахсони ҳозирро нозир, гӯяндаву шунаванда сурат мегирад.

Дар грамматикаи академикӣ мухотаб васеътар тасниф гардидааст. Дар ин китоб мухотаби бевоситаро аз рӯйи маъноӣ луғавӣ ба 12 гурӯҳ ҷудо кардаанд.

Инак, барои тасдиқи гуфтаҳои ҷавқуззикр якҷанд мухотаби бевоситаро аз рӯйи сохтор ва маъно таҳлил ва баррасӣ менамоем:

1. *“Ширкаткунандагони ғиромӣ! Мо итминон дорем, ки муқовимати самаранок ба таҳдидҳои муосири амниятӣ танҳо тавассути талошҳои муштараку ҳамоҳангшуда ва татбиқи чораҳои муназзам натиҷа ба бор меорад”* (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“Ladies and Gentlemen! We believe that effective countering to the current security threats can bring results only through joint and concerted efforts and implementation of coherent measures”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар чумлаи боло ифодаи эҳтиромии “*Ширкаткунандагони ғиромӣ!*” истифода шудааст, ки он аз рӯйи сохтор аз ду калима иборат мебошад. Ин таркиб дар забони англисӣ он *Ladies and Gentlemen!* тарҷума шудааст, ки аз ду калима иборат мебошад ва бо роҳи тарҷумай маъноӣ тарҷума шудааст. Муодили пурраи ифодаи мазкур дар забони тоҷикӣ *Хонумон ва Чанобон* мебошад. Азбаски дар забони тоҷикӣ варианти болозикр истифода гардидааст, аз ҷиҳати маъно ва хусусияти услубӣ, яъне ифодаи эҳтиром, дар матни мавриди назар варианти тоҷикиро пурра иваз менамояд.

Мавриди зикр аст, ки аҳли фазл аз рӯйи забон, дониш, маданият, касбу кор, савияи маърифати оила, ният ва шахсияти хамсухбатро муайян мекунад. Бояд қайд намуд, ки мавридҳои маъмули ифодаи мухотаб дар мактубҳои табрикотӣ, номаҳои расмӣ, суҳанрониҳо ва баромадҳо ба назар мерасад.

2. “*Муҳтарам Муовини Дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид! Муҳтарам роҳбарони ҳайатҳо!*” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019) – “*Excellency Under-Secretary General of the United Nations! Distinguished Heads of Delegation!*” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Тавре ки мушоҳида мешавад, дар ин чумла ифодаҳои эҳтиромӣ хеле маъмули байналмилалӣ қайд гардидааст, ки, хусусан, дар ҳамоишҳои сиёсӣ истифода мешавад. Бевосита калимаи *Созмони Милали Муттаҳид-ро* ибораи устувори сиёсӣ гӯем хато намешавад. Дар тарҷумай забони англисӣ калимаи *Муҳтарам- Excellency* тарҷума шудааст, ки дар луғатҳои дузабона тарҷумай онро *чаноб, ҳазрат* мушоҳида намудан мумкин аст. Бояд қайд намуд, ки *Excellency*, асосан, барои одамони обрӯманд, шахсони дарборӣ, ашрофзодагон ва, хусусан, дар Англияи ҳозира барои вазирон, сафир ва ҳамсарони онҳо калимаи мазкурро ҳамчун ифодаи эҳтиром истифода мебаранд. Инчунин, шахсоне, ки дар мансабҳои олии қарор доранд, калимаи мавриди назар истифода бурда мешавад. Дар чумлаи дуюм яъне *Муҳтарам роҳбарони ҳайатҳо!* калимаи *Муҳтарам- Distinguished* тарҷума шудааст, ки он назар ба чумлаи якум мувофиқтар буда, тарҷумай он ба забони тоҷикӣ

мӯҳтарам ва гиромӣ мебошад.

Барои боз ҳам равшантар гардидани ҳадафи мақолаи мазкур ба мисоли дигар рӯ меоварем: “**Ҳозирини гиромӣ**, Мо аз ҳолат ва раванди ҳамкориҳо миёни Тоҷикистон ва Эрон дар чаҳорҷӯби созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ изҳори қаноатмандӣ кардем (<http://www.president.tj>, 18.09.2021). – “**Distinguished participants**, We expressed satisfaction over the state and process of cooperation between Tajikistan and Iran in the framework of international and regional organizations” (<http://www.president.tj/en>, 18.09.2021).

Дар ин ҷумла низ ифодаи эҳтироми **Ҳозирини гиромӣ** истифода шудааст, ки он аз ду реша иборат мебошад. Дар матни англисӣ низ он аз ду калима иборат буда, бо роҳи тарҷумаи тахтуллафзӣ интиқол ёфтааст, яъне **Distinguishе-гиромӣ; participants-ҳозирин, иштирокдорон**.

Ҳоло мисолеро қайд менамоем, ки дар он муҳотаби соҳибэҳтиром дар шакли ҷамъ ва тарзи чида омадааст:

1. “**Ҳамватанони азиз! Ҳозирини гиромӣ!** Гузашти вақт беш аз пеш собит менамояд, ки ҳастии ҳар давлату ҷомеа, рушди озодона ва сарбаландии ҳар як фарди он маҳз ба истиқлолияти озодӣ ҳамчун кафолати асосии бақои миллатҳо вобастагии мустақим дорад” (<http://www.president.tj>, 17.09.2013). – “**Dear compatriots! Distinguished audience!** The passage of time undeniably proves that the existence of any state, society and the free development and pride of every member are inseparably linked with independence and freedom as a basic guarantee of eternity of nations” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар ин ҷумла ифодаи эҳтироми шакли ҷамъ, яъне **Ҳамватанони азиз! Ҳозирини гиромӣ!** зикр гардидааст. Чунонки мушоҳида мешавад, ин тарзи ифода бештар ҳангоми суҳанронӣ дар маҷлисҳои тантанавӣ корбаст мешавад. Ҳар ду ифодаи эҳтиром ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ аз ду калима иборат мебошад. Ба забони англисӣ бо роҳи тарҷумаи тахтуллафзӣ тарҷума шудаанд.

2. “**Дӯстони азиз!** Тавре борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдории миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ, аз ҷумла ба эътидол овардани вазъияти кишвар, баргардонидани гурезаҳо, бо хонаву ҷой таъмин кардани онҳо” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “**Dear friends!** As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems, including the normalization of the situation in the country, return of refugees, providing them with housing” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре ки дида мешавад, ифодаи эҳтироми шакли ҷамъ, яъне **Дӯстони азиз!** зикр гардидааст. Бевосита ифодаи эҳтироми бештар ҳангоми суҳанронӣ дар маҷлисҳои тантанавӣ истифода мешавад. Ифодаи эҳтироми мазкур ҳам дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз ду реша иборат аст. Тавре мушоҳида мешавад он ба забони англисӣ бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст.

Мавриди зикр аст, ки калимаи **Dear** дар забони англисӣ хеле серистеъмол мебошад. Тарҷумаи он ба забони тоҷикӣ **азиз, меҳрубон, хуб, назз, маҳбуб ва дӯстдошта** буда, ҳангоми муроҷиат ба одами дӯстдошта ва ё наздик истифода бурда мешавад. Лозим ба ёдоварист, ки ҳангоми тарҷумаи калимаи мавриди назар ба забони тоҷикӣ ва ё русӣ маъноҳои гногунро мушоҳида намудан мумкин аст. Масалан, дар гуфтугӯи шифоҳӣ маънои **азиз**-ро ифода намояд ва дар муроҷиатномаҳои хаттӣ, маънои **муҳтарам ва гиромӣ**-ро дорад.

3. “**Ҳозирини арҷманд!** Имрӯз Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиқлол ҷойгоҳи хоси худро дар арсаи байналмилалӣ пайдо кардааст” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “**Distinguished audience!** Today Tajikistan as an independent state plays an essential part on the international arena” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре мушоҳида мешавад, дар ин ҷумла ифодаи эҳтироми **Ҳозирини арҷманд!** корбаст шудааст ва он дар забони тоҷикӣ ва забони тарҷума аз ду реша иборат аст. Дар забони англисӣ бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол

ёфтааст. Дар забони тоҷикӣ муодилҳои калимаи мазкур инҳо мебошанд: ***Distinguishе-арҷман ва ғиромӣ; audience- тамошобинон, шунавандагон, ҳозирин ва иштирокдорон.***

4. “***Муҳтарам ҷаноби Раис, Захираҳои об дар раванди мутобиқшавӣ ва устуворнокӣ ба тағйирёбии иқлим, ҳамчунин, коҳиши додани оқибатҳои он нақши калидӣ доранд***” (<http://www.president.tj>, 07.11.2022). – “***Dear Mr. Chairman, Water resources play a key role in the process of adaptation and resilience of the climate change as well as in mitigation of its impacts***” (<http://www.president.tj/en>, 07.11.2022).

Чунонки мебинем, дар мисоли қайдгардида бо унвони ***Раис*** мурочиат карда шудааст. Калимаи мазкур, асосан, дар давлатҳои Тоҷикистон, Узбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон ва ғайра маъмул мебошад. Дар забони англисӣ калимаи мавриди назар ***Chairman*** тарҷума шудааст, ки тарҷумаи он ба забони тоҷикӣ ***раис ва садр*** буда, бо роҳи тахтуллафзӣ интиқол ёфта, онро метавон муодили пурраи забони тоҷикӣ ҳисобид.

Бояд гуфт, ки дар ифодаи эҳтиром дар шакли мухотаб дар забони тоҷикӣ вожаи “ҷаноб” маъмул буда, дар забони англисӣ муодили худро дар шакли ***Sir*** ва ***Mr*** бо илова кардани ном дорад.

5.«***Ҷаноби Олӣ, Лутфан табрикоти самимию моро ба муносибати интихоб гардиданатон ба маснади олию Сарвазири Ҷумҳурии Исломию Покистон биназиред***» (<http://www.president.tj>, 12.04.2022) - “***Your Excellency, Please accept our sincere congratulations on your election to the high post of the Prime Minister of the Islamic Republic of Pakistan***” (<http://www.president.tj/en>, 12.04.2022).

Тавре зикр намудем, гӯянда, ба ҳамсуҳбат бо гирифтани ном, насаб, унвон, вазифа ва ё ягон аломати дигар мурочиат мекунад, ва дар ин ҷумла бо аломати дигар, яъне, ***Ҷаноби Олӣ*** мурочиат карда шудааст. Ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам англисӣ ифодаи эҳтироми мазкур аз ду калима иборат буда, ба забони англисӣ ***Your Excellency*** тарҷума шудааст, ки он бевосита бо усули тахтуллафзӣ тарҷума ёфтааст.

Азбаски мухотаб моҳиятан дар нутқ ба шахс нисбат дода мешавад, дар ифодаи эҳтиром мавқеи хосеро ифода кардааст. Як гурӯҳи калимаю ибораҳо ба мақсади нигаронида шудани мазмуни нутқ ба касе ё чизе истифода мешаванд.

Чунонки маълум аст, мухотаб дар нутқ барои ҷалб кардани диққати мусоҳиб корбурд мешавад ва ифодаи эҳтиром яке аз вазифаҳои умдатарини он мебошад. Чунончи:

6. *“Мухтарам иштирокчиёни Конфронс! Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти мубориза бо терроризм ва маблағгузорию он ҳамеша омодаи ҳамкорӣ бо ҳама ҷонибҳои манфиатдор мебошад (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “Distinguished Participants of the Conference! The Republic of Tajikistan is always committed for cooperation with all stakeholders in terms of countering terrorism and its financing” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).*

Тавре мушоҳида мешавад мухотабе, ки дар ин матни сиёсӣ корбаст шудааст, аз се калима иборат мебошад. Ба тарҷумаи англисии он назар афканем, он бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол ёфтааст яъне, *Distinguished - Мухтарам, Participants - Иштирокчиён, Conference - Конфронс.*

Бояд қайд намуд, ки аксари мисолҳои зикргардида аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол ёфтаанд.

Мухтарам мудири кулли ЮНЕСКО, Хонумҳо ва ҷанобон, Ҳозирини ғиромӣ. Distinguished Director-General of UNESCO, Ladies and Gentlemen, Distinguished participants (14.10.2021).

Дар ин ҷумла ифодаи эҳтироми шакли танҳо ва ҷамъ, яъне *Мухтарам мудири кулли ЮНЕСКО- шакли танҳо, Хонумҳо ва ҷанобон, Ҳозирини ғиромӣ-шакли ҷамъ* зикр гардидааст. Мухотаби корбастшуда ба забони англисӣ бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст.

Инак, роҳу воситаҳои ифодаи эҳтиром ва одоби сухан гуногуншаклу гуногунмаъно мебошанд ва дар аксари мавридҳои барои муайян кардани паҳлуҳои мухталифи он ҷумла ё худ контекст нақши муҳим дорад, чунончи:

“*Ҳамватанони азиз! Сокинони муҳтарамии пойтахт! Ҳозирини ғиромӣ!*” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “*Dear compatriots! Honorable residents of the capital city! Distinguished attendees!*” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Тавре дар боло зикр намудем, мухотаб маъноӣ ба якдигар хитоб кардан ва ба якдигар сухан гуфтанро дорад ва дар ҷумлаи мазкур низ ин ҳолатро мушоҳида намудан мумкин аст. Яке аз вазифаҳои ҷумлаҳои хитобӣ ва ё мухотаб ин ҷалб намудани диққати шунаванда ва ё иштирокдорон мебошад:

“*Поянда бод Ватани маҳбуби мо – Тоҷикистони озоду соҳибхитиёр! Тоҷикистони азизи ман!*” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022) – “*Long live our beloved Motherland – free and sovereign Tajikistan! My dear Tajikistan!*” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Мухотабе, ки дар ин ҷумла зикр гардидааст, ***Тоҷикистони азизи ман!*** буда, ба забони англисӣ бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст.

Маврид ба зикр аст, ки тарҷумаи таҳтуллафзӣ яке аз роҳҳои маъмули тарҷума буда, хусусан дар дискурси сиёсӣ хеле фаровон истифода мегардад. Дар ҷумлаи минбаъдаи дискурси сиёсӣ низ ин ҳолатро мушоҳида намудан мумкин аст:

“*Муҳтарам намояндагони васоити ахбори омма, Хонумҳо ва ҷанобон, Қабл аз ҳама, бори дигар Раиси Ҷумҳурии Исломии Эрон, Ҷаноби Олӣ Иброҳим Раисиро ба Тоҷикистон хайрамақдам мегӯям*” (<http://www.president.tj>, 18.09.2021). – “*Distinguished representatives of mass media, Ladies and gentlemen, At the outset, I would like to welcome cordially the President of the Islamic Republic of Iran, His Excellency Ebrahim Raisi, to Tajikistan*” (<http://www.president.tj/en>, 18.09.2021).

Дар ин ҷумла се мухотаб яъне, ***Муҳтарам намояндагони васоити ахбори омма, Хонумҳо ва ҷанобон ва Ҷаноби Олӣ*** корбаст шудааст. Онҳо ба забони англисӣ ба воситаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудаанд.

Хулоса, дар ҷараёни таҳлилу баррасии мисолҳо муайян карда шуд, ки ифодаи фикр дар шаклҳои гуногун воқеъ мегардад. Дар фарҳанги тоҷикон

одоби сухан ва эҳтиром ҳангоми муошират, алалхусус, муоширати расмӣ, мавқеи хос дорад, ки дар забони тоҷикӣ яке аз роҳҳои ифодаи он мухотаб маҳсуб ёфта, хоси забони дискурси сиёсӣ мебошад. Ин аз он далолат медиҳад, ки забон ба тафовут аз оина роҳи ислоҳи нуқсонро бо ҳамаи нозукиҳояш нишон медиҳад ва ин сабақи худро ба таърих барои наслҳои оянда низ ба мерос мегузорад. Суханрониҳои ибратангези Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон далолати он аст, ки забони тоҷикӣ яке аз забонҳои қадимхат, пурсарват ва беназир ба шумор меравад. Ин сарвати беназири таърих сарчашмаи асосии омӯзиш ва такмили одоби эҳтиром ва, умуман, маърифат аст.

Гузашта аз ин, ба ҷуз эҳтиром вазифаи дигари мухотаб ҳамчун воҳиди забон ҷалб намудани диққати шунавандагон ва хонандагон мебошад. Мухотаб дар забони тоҷикӣ бо роҳҳои гуногун ифода ёфта, ба забони англисӣ бо ҳифзи вазифаҳои маъноӣ, услубӣ ва хусусияти сохторӣ интиқол ёфтааст, ки онҳоро мо баррасӣ намудем.

3.2. Хусусияти корбурди воҳидҳои туфайлии забон дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумани онҳо ба забони англисӣ

Матнҳо аз назари услубӣ ва сохтор гуногуншакланд, ки ҷумларо сертаркиб мегардонанд. Яке аз ҷойҳои асосиро дар байни онҳо воҳидҳои туфайлӣ ишғол менамоянд. “Хусусан, ин воҳидҳо барои навиштани иншо, нақли ҳагтӣ ва мактубҳои одӣ ва расмӣ заруранд” [15, с. 54]. Дар қатори ин воҳидҳои туфайлӣ дар матнҳои адабиёти бадеӣ ва инчунин матнҳои сиёсӣ мавқеи хос доранд. Онҳо ҳамчун сохторҳои дорои оҳанги хос ва маъноҳои мухталифи ташреҳ, дақиқсозӣ ва мукамалсозии муҳтавои ҷумлаи асосӣ ба кор бурда мешаванд.

Агар ба нутқи ҳамарӯза аҳамият диҳем, пас, мушоҳида кардан мумкин аст, ки дар он ҷӣ қадар воҳидҳои туфайлӣ зиёданд. Воҳидҳои туфайлӣ дар забон нутқро обуранг медиҳанд ва барои шунаванда гуворо мебошанд. Ин

хамон воҳидҳои забоние мебошанд, ки онҳоро аз ҷумла бе вайрон кардани маъно истисно кардан мумкин аст.

Дар зербоби мавриди назар бо мақсади муайян намудани хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии воҳидҳои туфайлӣ, хусусан, калимаҳои туфайлӣ, ибораҳои туфайлӣ ва ҷумлаҳои туфайлиро дар дискурси сиёсӣ ва хусусияти тарҷумаи он аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ мисолҳоро аз матни суханрониҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон гирифта, таҳлил ва баррасӣ намудем. Воҳидҳои туфайлӣ ба се қисм: 1) калимаҳои туфайлӣ; 2) ибораҳои туфайлӣ 3) ҷумлаҳои туфайлӣ гурӯҳбандӣ шудаанд.

Аз рӯйи ин таснифоти болозикр мо калимаҳои туфайлиро, ки дар матнҳои дискурси сиёсӣ истифода шудаанд, таҳлил ва баррасӣ намудем.

1. *“Мутаассифона, созмонҳои ҳомии ҳуқуқи башар нисбат ба поймол гардидани ҳуқуқи дигар қавму миллатҳои сокини Афғонистон ва озодиҳои шахрвандони он кишвар, бахусус занону кӯдакон хомӯширо ихтиёр кардаанд ва дар ин маврид сухане ҳам баён намекунанд”* (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – *“Unfortunately, human rights organizations have remained silent on the violation of the rights of other ethnic groups residing in Afghanistan and the freedoms of its citizens, especially women and children, and have not commented on the matter”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар мисоли мазкур калимаи тафайлии *Мутаассифона* истифода шудааст, ки он аз рӯйи сохтор аз як реша иборат мебошад. Ба тарҷумаи англисии он назар афканем, ихтилофи маънӣ ба мушоҳида намерасад, яъне калимаи туфайлии *Мутаассифона* тавассути вожаи *Unfortunately* тарҷума шудааст, ки новобаста аз контекст ин ду воҳид муодили комили ҳамдигар мебошанд.

2. *“Албатта, давраи давлатдорӣ навини тоҷикон дар муқоиса бо таърихи беш аз шаҳзозорсолаи халқи қуҳанбунёди тоҷик ва анъанаҳои ватандориву тамаддунсозии он муддати чандон тулонӣ нест”* (<http://www.president.tj>, 14.10.2021). – *“Of course, the period of the new Tajik*

statehood is not so long in comparison with the more than six thousand-year history of the ancient Tajik people and its traditions of patriotism and civilization” (<http://www.president.tj/en>, 14.10.2021).

Калимаи туфайлие, ки дар ин ҷумла истифода шудааст ин **Албатта** буда, муносибати гӯяндаро ба воқеаву ҳодиса ва предмети гуфтор ифода менамоянд. Калимаи туфайлии мазкур аз як реша иборат буда, аз му ирода, боварӣ, ва тасдиқи ин ё он суҳанро мефаҳмонад. Дар матни англисӣ низ калимаи **Of course** ҳамчун калимаи туфайлӣ истифода бурда шудааст, ки дар вақти тарҷума маъно ва сохти худро гум накрда бо ин вожа ифода ёфтааст. Калимаи мазкурро дар забони англисӣ бо вожаҳои **surely, of course, certainly** ва **actually** низ ифода намудан мумкин аст.

3. *“Хушбахтона, мо бо пуштибониҳои самимона ва бо таъия ба хиради сулҳҷӯёнаву таҳаммулгароёнаи мардуми шарифи Тоҷикистон ин раванди сарнавиштсозро вусъат бахшидем, сулҳу салоҳро дар кишварамон таъмин кардем, фирориён ва гурезаҳои иҷбориро ба Ватан ва маҳалли зисташон баргардонидем ва ба барқарорсозии харобаҳои ҷанг оғоз намудем”* (<http://www.president.tj>, 17.09.2013). – *“Fortunately, we relying on the wholehearted support, peace-loving commitment and tolerant nature of the glorious Tajik people, have accelerated this critical process, brought lasting peace and harmony in the country, returned refugees and internally displaced people to their homeland, back to their homes and began to restore the ravages and ruins of war”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар матни аслии калимаи туфайлии **Хушбахтона** корбаст шудааст, ки аз рӯйи сохтор аз як реша иборат буда, ҳиссиёту ҳаяҷон ва муносибатҳои эмотсионалиро ифода менамояд. Ҳангоми тарҷума ба забони англисӣ вожаи мазкур **Fortunately** тарҷума шудааст, ки он муодили пурраи забони тоҷикӣ шуда метавонад. Инчунин калимаи туфайлии мавриди назарро дар забони англисӣ бо калимаи **luckily** - **хуб шуд ки** ифода намудан мумкин аст.

4. *“Воқеан, таърихи қадимаи халқи тоҷик ва мероси гаронбаҳои моддиву маънавии гузаштагони мо, аз ҷумла, ёдгориҳои таърихӣ*

бузургтарин мактаби худшиносӣ барои ҳар як фарди ҷомеа, махсусан, наврасону ҷавонон аст (<http://www.president.tj>, 14.10.2021) – “*Indeed, the ancient history of the Tajik people and the valuable material and spiritual heritage of our ancestors, including historical monuments is the greatest school of self-knowledge for every member of society, especially adolescents and young people*” (<http://www.president.tj/en>, 14.10.2021).

Дар ҷумлаи мазкур калимаи туфайлии **Воқеан** истифода шудааст, ки дар забони тоҷикӣ синонимҳои **бешак, бешубҳа, бегумон, ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дарвоқеъ** мавҷуд мебошанд. Вожаи мазкур ба забони англисӣ ҳамчун **Indeed** интиқол ёфтааст, ки дар ҳар ду забон калимаи истифодашуда аз рӯи сохтор яз як реша иборат мебошанд. Бевосита дар забони англисӣ калимаҳое ба мисли **really, truly, assuredly, positively** мавҷуданд, ки ҳаммаънои ин калима мебошанд.

5. “**Биззор, парчами озодӣ бар фазои Ватани аҷдодии мо то ҷовидон нарафшон бошад!**” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013) – “*Let the flag of freedom wave in the sky of our ancestral homeland forever!*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Калимаи туфайлии **биззор** дар забони тоҷикӣ якчанд синонимҳоро доро мебошад: **мон ки, лозим (шарт) ки, зарур аст ки, майлаш, хайр, рафту, гирифтем ки, ҳамин тавр бошад ҳам, ҳатто, агарчанде, агарчи, ҳатто агар, гузашта аз ин ва ғайра**. Дар забони тарҷумашаванда ин калимаи туфайлӣ **Let** тарҷума шудааст. Бояд тазаккур дод, ки дар забони англисӣ вожаи мазкур феъл буда маънои **иҷозат додан, имкон додан** ва ғайраро дорад. Калимае, ки дар ҷумлаи мавриди таҳлили мазкур истифода шудааст, муодили калимаи туфайлии забони тоҷикӣ шуда метавонад. Мисоли мазкури забони тоҷикӣ далели он аст, ки забони тоҷикӣ аз забонҳои бойтарини ҷаҳон ба шумор рафта, бо ин забон ҳама гуна фикру ният ва муносибатро ифода кардан мумкин аст.

Ҳоло ба таснифоти болозикр такая намуда, ибораҳои туфайлиро маврида таҳлилу баррасӣ қарор медиҳем.

Воҳидҳои туфайлӣ ба нутқ обуранги эмотсионалӣ ва “ҷон” мебахшанд, муносибати шахси гӯяндаро нисбати ҳолат инъикос мекунанд ва вазифаи муҳимми муоширатиро иҷро мекунанд. Муҳим танҳо он нест, ки онҳо омӯхта шаванд, инчунин, муҳим он аст, ки тарзи истифодаи онҳо дар нутқ хуб азхуд карда шавад ва ин ё он калимаҳо, ибора ва ҷумлаи туфайлӣ ҳамеша дар ҷову мақоми худ истифода гарданд.

Барои тасдиқи гуфтаҳои ҷавуззикр ба мисолҳо рӯ меорем:

1. “**Ба назари мо, зарурати таъсисёбии гурӯҳи хоссаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳои “Масири шимолӣ” бо дастгирии Созмони Милали Муттаҳид ва ҷалби коршиносони марбута ҷиҳати гузаронидани тадқиқоти гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир дар ин масир ба миён омадааст**” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “***In our opinion, the need for establishment of a special task force of the law enforcement agencies of “Northern Route” countries with the support of the UN and involvement of relevant experts to study the illicit drug trafficking in this route arose***” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Иборати туфайлии қайдгардида сарчашмаи фикр ва манбаи истинодери ифода менамояд. Инчунин, ин ибора барои хулоса баровардан, ба хотир овардан, такроран зикр нашудан низ хизмат мекунад. Дар тарҷумаи забони англисӣ он ***In our opinion*** тарҷума шудааст, ки ин таркиб дар ҳар ду забон аз рӯйи сохтор, таркиб ва маъно якхела мебошанд, ки онро муодили пурра гуфтан мумкин аст. Дар забони англисӣ иборати туфайлии мазкурро бо вожаи ***In our view*** низ ифода намудан мумкин аст.

Ҳоло ду мисолро қайд менамоем, ки ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам англисӣ вожаҳои гуногунро истифода будаанд, вале як маъноро доро мебошанд:

2. “**Бинобар ин, имрӯзҳо муборизаи муштарак ва ҳадафмандонаи давлатҳои халқҳо, ниҳодҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятҳо, пеш аз ҳама, бо решаи сабабҳои зухуроти терроризм аҳамияти махсус касб менамояд**” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “***Therefore, these days joint and targeted***

countering of first and foremost causes and roots of terrorism phenomena by states and nations, international organizations and communities gain a particular importance” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

3. “**Аз ин лиҳоз**, моро зарур аст, ки дар сатҳи давлатӣ маърифати сиёсӣ, масъулияти шаҳрвандӣ ва ҳушёрӣ сиёсии мардумро ба дараҷаи зарурӣ баланд бардорем (<http://www.president.tj>, 17.09.2013). – “**We in this connection** must at the governmental level raise political culture, civic responsibility and political vigilance of the people” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар мисоли якум ибораи туфайлии **бинобар ин** ва дар дуҷум аз **ин лиҳоз** истифода шудааст, ки онҳо ҳаммаъно мебошанд. Инчунин, ибораҳои **бинобар ин**, **ба ҳамин сабаб**, **аз ин ҷиҳат**, **чунончи**, **аз ин вачҳ** синонимҳои вожаи мазкур дар забони тоҷикӣ мебошанд. Ба тарҷумаҳои матни забони англисӣ назар афканем, мушоҳида намудан мумкин аст, ки дар ҷумлаи аввал он **Therefore** ва дар ҷумлаи дуҷум бошад **in this connection** тарҷума шудааст. **Therefore** муодили нопурраи ибораи туфайлии **бинобар ин** буда, **in this connection** муодили пурраи-аз **ин лиҳоз** мебошад, чунки ҳам аз рӯйи сохтор, таркиб ва маъно баробаранд. Дар забони англисӣ ибораҳои **that is why, and so, thus and so, consequently** синонимҳои **therefore** мебошанд.

4. “**Пеш аз ҳама**, меҳоҳам ба Ҳукумати Ҷумҳурии Арабии Миср барои фароҳам овардани шароити мусоид ҷиҳати баргузорию иҷлоси имрӯза миннатдорию худро иброз намоям” (<http://www.president.tj>, 17.11.2022). – “**I at the onset** would like to express profound gratitude to the Government of the Arab Republic of Egypt for excellent conditions in organization of today's Conference” (<http://www.president.tj/en>, 07.11.2022).

5. “**Қабл аз ҳама**, бори дигар Раиси Ҷумҳурии Исломии Эрон, Ҷаноби Олӣ Иброҳим Раисиро ба Тоҷикистон хайрамақдам мегӯям (<http://www.president.tj>, 18.09.2021). – “**At the outset**, I would like to welcome cordially the President of the Islamic Republic of Iran, His Excellency Ebrahim Raisi, to Tajikistan” (<http://www.president.tj/en>, 18.09.2021).

Пеш аз он ки мисоли мавриди назарро таҳлии намоем, бояд қайд намуд, ки, хусусан, дар забони англисӣ воҳидҳои туфайлӣ ба воситаи калимаву таркибҳои **first, first of all, at the, so, well, then, at last, as a result, for example** ва монанди инҳо ифода меёбанд, ки онҳоро воҳидҳои туфайлии пайваस्तкунанда низ меноманд ва барои аз як фикр ба фикри дигар гузаштан ёрӣ мерасонанд. Дар ҷумлаҳои мазкур ибораи туфайлии **пеш аз ҳама ва қабл аз ҳама** истифода шудааст, ки онҳо ҳаммаъно мебошанд. Дар забони англисӣ ин ибораҳои туфайлӣ бо ёрии калимаи ёрирасони **at the** ва исмҳои **outset ва onset** сохта шудаанд. Бевосита ба забони тоҷикӣ бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудаанд.

Бешубҳа, мавҷудияти муодилҳои пурраи воҳидҳои забон аз ҷумла муодилҳои пурраи ибораҳои туфайлӣ, қори тарҷумонҳоро осон мегардонад. Бинобар ин метавон зикр кард, ки муодили пурра ҳам шаклан ва ҳам мазмунан бо ҳамдигар баробаранд.

Мисоли минбаъда исботи ин гуфтаҳо:

1. “**Ҳамзамон бо ин, мо таъсиси ҳукумати ҳамашумул ва фарогири манфиатҳои ҳамаи гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва қавму миллатҳои сокини Афғонистонро омили калидии истиқрори сулҳу суботи пойдор дар Афғонистон донистем**” (<http://www.president.tj>, 18.09.2021). – “**At the same time, we consider the establishment of an inclusive government taking into account the interests of all socio-ethnic groups living in Afghanistan as a key factor in the establishment of lasting peace and stability in Afghanistan**” (<http://www.president.tj/en>, 18.09.2021).

Чунонки дида мешавад дар матни забони тоҷикӣ ибораи туфайлии **Ҳамзамон бо ин** қорбаст шудааст. Инчунин, вожаҳои **дар як вақт, дар айни замон, дар баробари ин** ибораи мазкурро иваз карда метавонанд. Ибораи мавриди таҳлил ба забони англисӣ **At the same time** тарҷума шудааст, ки он муодили пурраи забони тоҷикӣ мебошад. Таркиби мазкур дар забони англисӣ хеле серитеъмом буда, ба мисли **simultaneously, at the same instant, at the same moment, together, all together, as a group, at once, at one and the same**

time, in unison, in concert, in chorus, as one, in tandem муодилҳои зиёд дорад.

2. “*Дар ин ҳолат, сухан дар бораи қатли оми мардуми осоишта, собиқ кормандони нерӯҳои амнияти миллӣ ва хизматчиёни давлатии Афғонистон меравад*” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “*In this case, we are talking about the massacre of civilians, former members of the national security forces and civil servants of Afghanistan*” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

3. Дар ҷумлаи мавриди назар ибораи туфайлии **дар ин ҳолат** кайд гардидааст, ки дар забони англисӣ *in this case* тарҷума шудааст. Мо метавонем, онро муодил пурраи забони тоҷикӣ гӯем, чунки вожаи мавриди таҳлил шаклан ва мазмунан дар ҳар ду забон бо ҳамдигар баробаранд.

Бояд тазаққур дод, ки муодилҳои пурра муодилҳое мебошанд, ки дар аксари мавридҳо нисбат ба ибораи туфайлии забони дигар муодили ягона ё, ба истилоҳ моноэквивалент мебошанд ва байни худ аз ҷиҳати маъно, таркиби луғавӣ, образнокӣ, услуб ва сохтори грамматикӣ фарқ надоранд.

4. “*Аз ин ҷост, ки Тоҷикистон ҳамеша аз фаъолияти сулҳофаринии Созмони Милали Муттаҳид пуштибонӣ кардааст ва минбаъд низ саъю талош хоҳад кард, ки дар барқарорсозӣ ва пойдориҳои сулҳу субот дар минтақаҳои ғурифтори низоъ саҳмгузор бошад*” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “*Hence, Tajikistan has always supported the peacekeeping activities of the United Nations and will continue to make efforts to contribute to the restoration and maintenance of peace and stability in the conflict zones*” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Тавре мушоҳида мешавад, дар матни забони тоҷикӣ ибораи туфайлии **Аз ин ҷост** корбаст шудааст. Дар забони англисӣ он бо зарфи **Hence** баён гардидааст. Метавон гуфт, ки ин вожаҳо аз сохтору таркиб баробар набошанд ҳам, вале аз рӯи маъно фарқ надоранд. Аз ин лиҳоз, мо онро муодили нопурра гуфта метавонем.

Бояд зикр намуд, ки муодилҳои нопурра маънои нопуррагии интиқоли мазмунро надоранд, танҳо сухан дар бораи фарқи луғавӣ, грамматикӣ ё

лексикию грамматикӣ рафта, воҳидҳо маъно ва хусусияти услубии ягона доранд. Бинобар ин, муодили нопурраро аз рӯйи дараҷаи мукаммалии тарҷума ба муодили пурра баробар доништан дуруст аст.

5. “**Маҳз аз ҳамин хотир**, қатъи хунрезӣ, расидан ба сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ яке аз нахустин дастовардҳои таърихӣ ва арзиши муқаддаси оғози даврони истиқлол мебошад, ки танҳо бо майлу хоҳиши мардуми сулҳхоҳу таҳаммулгарои тоҷик муяссар гардид, яъне ин дастоварди таърихӣ, пеш аз ҳама хизмати бузурги халқи тоҷик мебошад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “***That is why***, the cessation of bloodshed, ensure of peace, stability and national unity is one of the first historical achievements and sacred value of early independence era, which was achieved only through the strong will and desire of the Tajik peace-loving and tolerant people” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар мисоли мазкур ибораи туфайлии **Маҳз аз ҳамин хотир** истифода шудааст. Дар матни англисӣ таркиби мазкур ***That is why*** тарҷума шудааст, ки ибораҳои истифодашуда аз рӯйи сохтору таркиб каме тафовут доранд, вале ибораи дар забони англисӣ истифодашуда муодили нопурраи забони тоҷикӣ шуда метавонад. Инчунин, дар забони англисӣ онро бо калимаҳои **therefore, (and) so**, ифода намудан мумкин аст.

6. “**Ба андешаи мо**, дар ин раванд Созмони Милали Муттаҳид ва ниҳодҳои дахлдори он бояд нақши калидии ҳамоҳангсоз дошта бошанд” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “***In our opinion***, the UN and its relevant agencies need to play a key coordinating role in this process” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Тавре дида мешавад, ибораи туфайлии истифодашуда ҳам дар забони тоҷикӣ ва англисӣ аз ҷиҳати маъно, таркиби луғавӣ, ва сохтори грамматикӣ фарқ надоранд. Аз ин лиҳоз тарҷумон моҳирона дар забони англисӣ муодили пурраи онро дарёфт намуда, истифода кардааст. Чанд мисол меорем, ки аз рӯйи маъно, таркиби луғавӣ, ва сохтори грамматикӣ ба ҳамдигар баробаранд.

7. “*Мо, дар ин росто, омодаи ҳамкорӣ бо ҳамаи кишварҳои узви Созмони Милал буда, умедворем, ки онҳо аз номзадии Тоҷикистон пуштибонӣ хоҳанд кард*” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – “*In this regard, we stand ready for cooperation with all UN member states and hope that they will support Tajikistan's candidacy*” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

8. “*Вобаста ба ин, як нуктаи муҳимро хотирнишон менамоем. Имрӯз мардуми шарифи кишвар хуб дарк кардаанд, ки ҳамаи нешравиҳои Тоҷикистон, неш аз ҳама, аз баракати истиқлолу озодӣ, сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллӣ, яъне иттиҳоду сарҷамъии халқи тоҷик ба даст омадаанд*” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “*I in this regard would like to make one important point. Today, the glorious people of the country are well aware that all the successes of Tajikistan, first of all, have been achieved thanks to independence and freedom, peace and tranquility, political stability and national unity, that is, the indissoluble unity of the Tajik people.*” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Дар мисолоҳои боло дар матни тоҷикӣ ибораи туфайлии **дар ин росто** ва **вобаста ба ин** истифода шудааст, ки онҳо ҳаммаъно мебошанд. Дар матни англисӣ ибораҳои туфайлии мавриди назар **in this regard** тарҷума шудааст, ки бевосита муодили пурраи забони тоҷикӣ шуда метавонанд.

Мисолеро қайд менамоем, ки дар бевосита тарҷумаи таҳтуллафзӣ корбаст шудааст:

“*Дар ин раванд, хурду бузурги кишвар бояд аҳаммият ва зарурати ҳифзи истиқлоли давлатӣ ва таҳкими пояҳои давлатдорӣ миллии тоҷиконро, амиқан, дарк намоянд...*” (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – “*In this process, all citizens of the country, whether old or young, should deeply realize the importance and necessity of protecting the State independence...*” (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Бояд қайд намуд, ки тарҷумаи таҳтуллафзӣ дар мавридҳои ба кор меравад, ки дар забони тарҷума воҳиди муодил ё муродиф дарёфт намешавад. Инчунин, дар ин мисол дида мешавад, ки воҳиди забонии **дар ин**

раванд дар забони англисӣ бо усули таҳтуллафзӣ, яъне *дар ин -In this; раванд - process* тарҷума шудааст.

Маврид ба зикр аст, ки аксари ибораҳои туфайлии забони англисӣ ба воситаи зарф ва исм сохта шудаанд, ки онҳоро дар мисолҳои зикргардида низ мушоҳида намудан мумкин аст. Барои тасдиқи ин гуфтаҳо мисолеро қайд менамоем, ки дар он ибораи туфайлӣ бевосита бо ёрии зарф ифода шудааст:

“Гузашта аз ин, ба мақсади саҳмгузорӣ дар татбиқи аҳдофу вазифаҳои Шурои амнияти Созмони Милали Муттаҳид, мубодилаи таҷрибаи гании Тоҷикистон дар ҷодаи муқовимат ба хатару таҳдидҳои амниятӣ ва ба барқарор кардани сулҳу суботи комил аз тариқи музокирот мо тасмим гирифтём, ки номзадии кишвари худро барои касби узвияти ғайридоимӣ дар ин Шуро барои солҳои 2028-2029 пешбарӣ намоем” (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – *“Moreover, in order to contribute to the implementation of the goals and objectives of the UN Security Council, to share the rich experience of Tajikistan in countering security threats and restore full peace and stability through negotiations, we decided to nominate our country for non-permanent membership of this Council for 2028-2029”* (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар забони тоҷикӣ ибораҳои туфайлии мазкур, яъне, **ғайр аз, ба ҷуз ва ба ғайр аз** бо ибораи тафайлии **гузашта аз ин** синоним мебошанд. Дар матни англисӣ он бо зарфи *moreover* баён гардидааст. Гарчанде он аз ҷиҳати сохту таркиб баробар нест, вале аз ҷиҳати маъно бо вожаи тоҷикӣ баробар мебошад. Инчунин, дар забони англисӣ онро бо вожаҳои **besides ва further** ифода намудан мумкин аст. Хулоса, мо онро муодили нопурра гуфта метавонем.

Инак, ду мисоли дигарро баррасӣ менамоем: *“Дар баробари ин, мо вазифадорем, ки бо дарназардошти афзоиши аҳоли бунёди муассисаҳои нави таълимӣ ва фароҳам овардани шароити заруриро барои таълиму тарбияи насли наврас ва ҷавонон боз ҳам вусъат диҳем”* (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – *“Along with this, we are obliged to take into account the*

population growth and to accelerate the construction of new schools and to create the necessary conditions for study and education of the younger generation and young people” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013); *“Дар ин робита, таҳкими ҳамдастиву ҳамоҳангии ҳадамоту ниҳодҳои амниятиву махсус ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳои мо дар асоси ҳусни эътимод, ҳамчунин ҷалби ҳарчи бештари ҷомаи шаҳрвандӣ ба ин раванд таваҷҷуҳи махсус ва беш аз неуро талаб менамояд”* (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“To this end, strengthening solidarity and coordination of special security forces and law enforcement agencies of our countries based on trust and greater involvement of civil society in this process would require a special and close attention”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Бояд қайд намуд, ки ҳангоми тарҷума аз забони хориҷӣ тарҷумонро зарур аст, ки, пеш аз ҳама, ин ё он воҳиди забонро дар матни аслии дуруст ташхис дода, шинохта тавонад. Дар акси ҳол, хавфи тарҷумаи нодуруст ба вуҷуд меояд, ва шояд ба коста гардидани маъно ва ё тамоман аз байн рафтани он дар тарҷума оварда расонад. Ин ду мисолҳои зикргардидаро таҳлил намоем, дар матни аслии якум ибораи туфайлии *Дар баробари ин* корбаст шудааст, ки онро бо вожаи **дар қатори** низ байён намудан мумкин аст. Дар матни англисӣ тарҷумон онро бо таркиби *Along with this* ифода намудааст, ки он бевосита муодили пурраи ибораи туфайлии забони тоҷикӣ шуда метавонад. Чунки онҳо ҳам аз рӯйи сохтор, таркиб ва маъно баробаранд.

Дар ҷумлаи дуюм ибораи туфайлии *Дар ин робита зикр* гардидааст, ки тарҷумон ҳангоми баргардони ин вожа муодили пурраи онро дарёфт намуда, моҳирона истифода бурдааст. Бевосита метавон гуфт, ки тарҷумон аз уҳдаи кори худ баромадааст.

Хулоса, мо понздаҳ мисолро оид ба ибораҳои туфайлӣ таҳлил ва баррасӣ намудем, ки аз он дахтоаш ҳангоми интиқол муодили пурраи худро ёфтаанд. Дутои дигар ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ ва се мисоли дигар муодили нопурраи худро дарёфт намудаанд. Бояд қайд намуд, ки ҳар як

ҳолати тарҷумаи ин воҳидҳои туфайлӣ муносибати инфиродӣ ва хосеро тақозо мекунад.

Дар забоншиносии муосир масъалаи интихоб намудани истилоҳи вожаҳои туфайлӣ мавҷуд аст, ки дар сарчашмаҳои гуногун дорои номҳои мухталиф мебошад: калимаҳои туфайлӣ, воҳидҳои туфайлӣ, аъзои туфайлии ҷумла, парантеза ва адюнкт.

Дар адабиёти илмӣ забоншиносӣ доир ба табиати муносибати мутақобилии унсурҳои туфайлӣ бо ҷумлаҳо ду ақида мавҷуд аст. Муҳаққиқони хориҷӣ ва забоншиносони даврони тошуравӣ “прантеза”-ро падидаи грамматикӣ бо муҳити худ алоқаманднабуда донистаанд.

Мо нуктаи назари муаллифонро пайравӣ менамоем, ки воҳидҳои туфайлиро на ҳамчун як падидаи синтаксисӣ, балки ҳамчун падидаи грамматикӣ бо муҳити худ алоқа надошта таҳқиқ мекунанд.

Инак, аз рӯйи таснифот кӯшиш ба харҷ додаем, ки ҷумлаҳои туфайлии дар дискурси сиёсӣ истифодашударо таҳлил ва баррасӣ намоем.

Лозим ба ёдоварист, ки дар ҳама давру замон фаъолияти сиёсӣ дар ҳаёти ҷамеа нақши муҳимро мебозид ва аз мавқеи муайяни сиёсии давлат ҷойи он дар арсаи байналмилалӣ вобастагӣ калон дорад. Инчунин, дискурси сиёсӣ дар забоншиносии ватанӣ ва хориҷӣ ҳамчун як падидаи бисёрҷанба ва муҳим қайд гардидааст. Мақсади дискурси сиёсӣ ба даст овардан, муҳофизат ва ба амал овардани қудрати сиёсӣ мебошад. Ҳоло барои тақвият бахшидан ба гуфтаҳои болозикр ба мисолҳо рӯ меоварем:

1. *“Чуноне ки маълум аст, имрӯзҳо барои маблағгузориҳои терроризм манбаъҳои гуногун, аз ҷумла гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир, хариду фурӯши инсон ва қочоқи ёдгориҳои таърихӣ фарҳангӣ, истифода бурда мешаванд”* (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – *“It is obvious that these days different sources, including illicit drug trafficking, trafficking in person and smuggling of historical and cultural heritage are used for financing of terrorism”* (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар ин мисол чумлаи туфайлии *Чуноне ки маълум аст* корбаст шудааст. Чумлаи туфайлии мазкур дар матни англисӣ *It is obvious* тарчума шудааст, ки онро метавонем муодили нопурра гӯем. Барои он ки дар забони англисӣ муодили пурраи он **it is obviously true** буда, ҳам аз ҷиҳати сохтору таркиб ва маъно бо чумлаи туфайлии дар матни асл истифодашуда баробар мебошад.

2. *“Бо истифода аз фурсат, ба роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии пойтахт, меъморону мутахассисон, сохтмончиён ва ҳамаи онҳое, ки барои қомат афрохтани муҷассамаи пуришукӯҳи «Истиқлол» ва бунёди майдони зебои он саҳми ватандӯстона гузоштаанд, миннатдори самими худро изҳор менамоям”* (<http://www.president.tj>, 08.09.2022). – *“Taking this opportunity, I would like to express my sincere gratitude to the management of the Executive Body of the City Government, architects, specialists, builders and all those who made a patriotic contribution to the formation of the splendid “Istiqlol” monument and creation of such an attractive square”* (<http://www.president.tj/en>, 08.09.2022).

Тавре мушоҳида мешавад, дар ин матни сиёсӣ чумлаи туфайлии **Бо истифода аз фурсат** қайд гардидааст. Ин вожа дар забони тоҷикӣ хеле серистеъмол буда, инчунин, мо метавонем онро бо вожаи **Аз фурсати муносиб истифода бурда** баён намоем. Дар матни англисӣ тарҷумон муодили пурраи он яъне, *Taking this opportunity* дарёфт намуда, истифода бурдааст. Барои он ки дар забони англисӣ низ чунин чумлаҳое мавҷуданд, ки пурра чумлаи туфайлии забони тоҷикиро иваз карда метавонанд. Чунин воҳидҳои забониро мо метавонем дар луғатҳои бисёрзабона ва, хусусан, дар луғати ABBYY Lingvo Tutor x5 низ мушоҳида намоем.

Ҳоло мисолеро қайд менамоем, ки дар он низ муодили пурра истифода гардидааст: *“Бо дарназардошти ин ҳолат, роҳандозии муколамаи фарогир бо иштироки намояндагони ҳама қишрҳои ҷомеаи Афғонистон аз шартҳои асосии барқарорӣ сулҳу суботи пойдор дар он кишвар доништа мешавад”* (<http://www.president.tj>, 24.09.2021). – *“In view of this, the establishment of a*

comprehensive dialogue with the participation of all segments of Afghan society is one of the main preconditions for the establishment of lasting peace and stability in that country” (<http://www.president.tj/en>, 24.09.2021).

Дар ин мисоли қайднамуда чумлаи туфайлии **Бо арназардошти ин ҳолат** зикр гардидааст, ки дар забони тоҷикӣ онро метавонем бо чумлаи **Ин ҳолатро ба назар гирифта** низ ифода намоем. Дар матни англисӣ бевосита муодили пурраи он **In view of this** истифода шудааст, ки ин аз тарҷумаи саҳеҳ ва босифати тарҷумон дарак медиҳад.

Бояд зикр намуд, ки дар мисолҳои мо намунаҳои ба назар мерасанд, ки чумлаҳои туфайлӣ бо усули талхтуллафзӣ тарҷума шудаанд. Дар катори дигар намудҳои тарҷума барои интиқоли воҳидҳои забонӣ, ки дар забони тарҷума муодили худро надоранд, тарҷумаи тахтуллафзӣ низ истифода бурда мешавад. Тарҷумаи тахтуллафзӣ аз нав бавучудоварии таркиби овозии қисмати калима ва ё ибора набуда, балки қисмати комбинатории калимаву ибора махсуб меёбад, қисматҳои таркибии калима (морфемаҳо) ва ё ибораҳо (лексемаҳо) бо калимаҳои мувофиқи забони тарҷума интиқол дода мешавад.

Инак, мисолҳоро баррасӣ менамоем: **Чунонки аз сарнавишти бисёр қавму миллатҳои сайёра бармеояд, соҳибистиқлолӣ насиби ҳар халқ намегардад. - As it comes clear from the fate of many peoples and generations of the planet, independence befalls not every nation (07.09.2013).**

Дар матни аслии чумлаи туфайлии **“Чунонки аз сарнавишти бисёр қавму миллатҳои сайёра бармеояд”** ба назар мерасад. Ба тарҷумаи матни англисӣ назар афканем, мушоҳида намудан мумкин аст, ки тарҷумон бо сабаби набудани мувофиқат ва ё қолаби муайяни он дар забони англисӣ онро ба роҳи тахтуллафзӣ тарҷума намудааст.

Мисоли дигар: **“Ҳамон тавре ки ёд доред, баробари ба даст овардани истиқлолият мардуми мо ба гирдоби мухолифату низоъҳои дохилӣ ва оқибат ба ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ гирифта гардид ва кор ба ҷое расид, ки масъалаи ҳасти миллату давлати тоҷикон зери хатар қарор гирифт”** (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – **“As you remember, along with achieving**

independence our nation was drawn into the vortex of domestic confrontations and subsequently into an imposed civil war, and in the upshot there was a real threat to the existence of the Tajik people and the state” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Чумлаи **Ҳамон тавре ки ёд доред**, дар забони тоҷикӣ чумлаи туфайлӣ ба ҳисоб меравад. Тавре аз тарҷумаи матни англисӣ дида мешавад, он бо роҳи таҳтуллафзӣ тарҷума гардидааст, ки ин аз он далолат медиҳад, ки дар забони англисӣ чунин чумлае мавҷуд нест, ки муодили чумлаи тафайлии забони тоҷикӣ бошад. Ҳар усули тарҷумаи ин ё он воҳиди забон аз як забон ба забони дигар аз назари корбурд махсусияти худро дорад ва интиҳоби ниҳоии ин ё он усул аз ҷониби тарҷумон муҳим мебошад. Табиист, ки тарҷумон аз рӯйи хусусияти матн тобишҳои миллӣ, образнокӣ ва услуби воҳиди тарҷумашаванда амал мекунад.

Мисоли дигар: **“Тавре борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдориҳои миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ, аз чумла ба эътидол овардани вазъияти кишвар, баргардонидани гурезаҳо... сарф гардид”** (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – **“As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems, including the normalization of the situation in the country, return of refugees”** (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Дар чумлаи мавриди назар чумлаи туфайлии **Тавре борҳо зикр кардаем** корбаст шудааст. Бевосита он низ дар матни англисӣ бо ёрии тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст.

Тавре ки Ю. Найда қайд менамояд, вазифаи тарҷумон барои интиқоли маълумот, вожа, мафҳум ва ҷузъҳои фарҳангӣ аз як забон ба забони дигар мусоидат кардан мебошад [160, с. 13].

Хулоса, дар ин зербоб мо панҷ калима, панздаҳ ибора ва шаш чумлаи туфайлиро мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор додем. Панҷ калимаи туфайлии истифодашудаи забони тоҷикиро тарҷумон ҳангоми интиқол ба забони англисӣ муодилҳои пурраи онҳоро истифода намудааст. Панздаҳ мисоле, ки

оид ба ибораҳои туфайлӣ таҳлил ва баррасӣ намудем, ки аз он даҳтоаш хангоми тарҷума муодили пурраи худро ёфтаанд, дутои дигар ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ ва се мисоли дигар муодили нопурраи худро дарёфт намудаанд. Инчунин, дар шаш ҷумлаи туфайлӣ сеоаш муодили пурраи худро дарёфт намуддаст ва сеои дигар ба воситаи тарҷумаи таҳтуллафзӣ тарҷума шудааст. Метавон гуфт, ки 85% вожаҳои туфайлии дар матни забони тоҷикӣ истифодашуда дар раванди тарҷума ба забони англисӣ муодили худро ёфтаанд.

3.3. Хусусияти корбурди ҷонишинҳои шахсӣ ва сифат дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ

Ҷонишинҳои шахсӣ ва сифат, чунонки мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, дар дискурси сиёсӣ фаровонанд ва барои мақсадҳои мушаххас қобаст мешаванд.

Дар забоншиносии муосир тавачҷуҳи муҳаққиқон ба ҷанбаи антропологии он, алаҳхусус, ҷанбаи эҳтирому одоби гуфтор нигаронида шудааст. Таҳқиқоти марбут ба ин мавзӯ метавонанд як, ду ва ҳатто чанд забонро дар муқоиса дар бар гиранд, ки ба пажӯҳиши қиёсии байнифарҳангӣ илова менамояд.

Бояд тазаққур дод, ки яке аз дастовардҳои фарҳанги инсонӣ ин риояи як қатор қоидаҳои хангоми муошират дар шакл ва сатҳҳои гуногун мебошад. Албатта, чунин рафтор бояд ба самимият дар муносибат, эҳтироми шахсияти ҳамсухбат ё муҳотаби худ, ҳалимӣ ва хушмуомилагӣ ва ғайра равона гардида бошад.

Дар забоншиносии умумӣ масъалаи одоби муошират ҳам ба маънои васеъ – муносибати забонӣ ва ғайризабонӣ ва ҳам ба маънои маҳдуд – одоби сухан мавриди баъси доманадор қарор гирифтааст..

Масъалаҳои тарҷумаи воситаҳои ифодаи самимият ва эҳтиром бо мушкилоти дастурии тарҷума робитаи зич дорад. Дар ин бахш мо ба таҳлили

роҳу воситаҳои тарҷумаи ин гурӯҳи вожаҳоро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор диҳем.

Пайдост, ки яке аз воситаҳои ифодаи эҳтиром дар нутқ ин ҷонишинҳои шахсӣ ва баъзе намудҳои дигар махсуб меёбанд. Чунончи: “*Мо бояд ҳамеша дар хотир дошта бошем, ки ҳамаи камиву котиҳо ва мушкилоти зиндагӣ дар муқоиса бо неъматҳои истиқлолу озодӣ ҳеҷанд*” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “*We must always remember that all the shortcomings and difficulties of life are nothing compared to the gift of independence and freedom*” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре дида мешавад, гӯянда дар сухани худ ҷонишини шахсии шахси яқум, шакли чамъ, яъне **Мо**-ро истифода намудааст. Дар тарҷумаи забони англисӣ бошад муодили он **We-ro** қорбасти намудааст. Бояд тазаққур дод, ки ҷонишини шахсии истифодашуда ба ҳамоҳангсозӣ ва ё наздикшавии шунаванда ва гӯянда мусоидат менамояд.

“*Итминон дорам, ки тайи давраи фаъолияти Шумо дар ин вазифаи сермасъули давлатӣ муносибатҳои дӯстӣ ва ҳамкориҳои барои ҷонибҳои судманди Тоҷикистону Покистон, ки анъанаҳои неки дерина доранд, масири таҳкиму тавсеаи бемайлонро қасб қарда, идомаи самарабахш хоҳанд ёфт*” (<http://www.president.tj>, 12.04.2022). – “*I am sure that during your tenure in this responsible state position, the Tajik-Pakistani relations of friendship and mutually beneficial cooperation, which are featured by long-standing good traditions, steadily moving along the trajectory of strengthening and expanding, will have an effective continuation*” (<http://www.president.tj/en>, 12.04.2022).

Дар ин ҷумла ҷонишини шахсии шакли чамъи **Шумо** қайд гардидааст, ки бевосита одобу эҳтиромро нисбат ба касе ифода менамояд. Бояд қайд намуд, ки дар забони тоҷикӣ ин намуди ифодаи эҳтиром хеле серистеъмол ва маъмул мебошад. Тавре ба назар мерасад ҳангоми тарҷума мутарҷим муодили забони англисии **your-ro** истифода намудааст. Инчунин, бояд қайд намуд, ки дар ин ҷо ҷонишини **your** ба маънои шакли чамъ набуда, ба

хотири ифодаи эҳтиром нисбат ба ҳамсухбати худ мебошад ва ин маънӣ дар тарҷума низ хуб ҳифз шудааст.

Қайд кардан бамаврид аст ки забони англисӣ яке аз забонҳои паҳншудатарини дунё маҳсуб ёфта, ҷанбаҳои гуногуни он ба таври бояду шояд рушд кардаанд.

Зикри якчанд маълумотҳои ҷолиб аини муддаост, ки дар забони англисии муосир байни ҷонишинҳои шахси дуҷуми танҳову ҷамъ (*ту, шумо*) фарқ қайҳо аз байн рафтааст. Вазифаи ифодаи шумораи танҳо ва ҷамъ бар дӯши ҷонишини *you (шумо)* афтадааст.

Ҷонишини *thou*, ки аз рӯйи қоида ба ҷонишини *tu* мувофиқат мекунад, дар асри XVII аз истеъмол бозмондааст ва фақат дар назм ва Библия маҳфуз аст. Аз ҳамин ҷиҳат, дар вохӯрӣ байни ҳама гуна одамон – калонсолу хурдсол, аз лиҳози иҷтимоӣ баробар ё мутафовит – ҷонишини *you* ба қор бурда мешавад. Ҳатто, дар ҳама гуна вазъият ва шароити нутқ низ, новобаста аз лутфу марҳамат ё қаҳру ғазаб ҳамин ҷонишин истифода мешавад. Маъноҳои зикршуда бо интонатсия ё қолабҳои синтаксисии махсус ифода мегарданд.

Дар бобати ҷонишинҳои шахсии забони тоҷикӣ метавон қайд намуд, ки аз лиҳози ифодаи эҳтиром нисбат ба ҳамсухбат онҳо дар шакли ҷамъ қорбаст мешаванд – *мо, шумо, эшон*. Ҳамзамон, бояд ёдовар шуд, ки ҷонишини шахсии шакли ҷамъи “мо” ба маънои шахси танҳо низ меояд ва дар ин маврид тобиши маънои эҳтиром ва хоксории гӯяндаро ифода мекунад.

Мисоли дигар: “Ҳамаи *шумо* ва ҳайатҳои ҳамроҳатонро ба диёри офтобии Тоҷикистон хайрамақдам мегӯям” (<http://www.president.tj>, 17.05.2019). – “I welcome *you* all and your delegations to sunny Tajikistan” (<http://www.president.tj/en>, 17.05.2019).

Дар ҷумлаи мазкур низ ҷонишини *шумо* қорбаст шудааст, ки аз рӯйи қоида дар забони англисӣ муодили он *you* буда, тарҷумон низ онро ҳангоми тарҷума онро истифода намудааст.

Вобаста ба ин, бояд қайд намуд, ки ифодаи самимият ва бо шахси наздике анҷом ёфтани суҳбат дар забони тоҷикӣ бо ҷонишини шахси танҳои ту низ ифода мегардад, ҳарчанд ин гуна ҳолатҳо бо воситаҳои грамматикӣ забони англисӣ фарқ карда намешаванд. Ин, албатта, ҷиҳати услубӣ дорад ва бо дарназардошти муносибатҳои персонажҳо ва муоширати байни онҳо воҳиди грамматикӣ забон дар тарҷума интиҳоб мегардад.

Аз ин мисолҳои зикргардида бармеояд, ки ҷонишинҳои шахсии “мо” ва “шумо” шахсҳои яқум ва дуҷуми ҷамъ ва ҳамзамон, шахсҳои яқум ва дуҷуми танҳоро ба маънои эҳтиром ифода мекунанд. Гузашта аз ин, барои боз ҳам равшантар ифода ёфтани яке аз маъноҳои ин ду ҷонишин ва фарқи маъни ҷиҳати истисноӣ ифодаи эҳтиром вожаҳои мазкур дар шаклҳои “моён” ва “шумоён” низ қорбасти мешаванд.

Дар мисолҳои мо ҷумлаҳои мушоҳида намудан мумкин аст, одоби эҳтиром ба воситаи сифат ифода гардидаанд ва ҳоси дискурси сиёсӣ мебошанд. Чунончи: *“Дӯстони азиз! Таърихи борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдорӣ миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ сарф гардид”* (<http://www.president.tj>, 07.09.2019). – *“Dear friends! As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems”* (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2019).

Дар ин ҷумла одоби эҳтиром ба воситаи сифати *азиз* ифода гардидааст. Дар матни забони англисӣ муодили он *Dear* истифода шудааст. Лозим ба таъкид аст, ки сифатҳо дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ дар ифодаи эҳтиром ва самимият дар нутқ мавқеи хоса доранд. Яке аз калимаҳои ғайбӣ ин гурӯҳ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ вожаҳои *dear –азиз, арҷманд* мебошанд.

Мисоли дигар: *“Бори дигар ҷабини бузурги озодиву соҳибистиқлолиро ба ҳар фарди Ватан, ҳамаи ҳамватанони бурунмарзиамон ва ҳамаи шумо, ҳозирини арҷманд, самимона табрику таҳният гуфта, орзуманди он ҳастам, ки истиқлолияти давлати тоҷикон то абад устувору поянда*

бошад” (<http://www.president.tj>, 07.09.2013). – “I once again, extend sincere congratulations to every citizen of our Homeland, to all our nationals living abroad and to all of you, **distinguished** audience on the occasion of this great holiday of independence and freedom” (<http://www.president.tj/en>, 07.09.2013).

Тавре мушоҳида мешавад, дар ин ҷумла одобу эҳтиром ба воситаи ҷонишини **шумо** ва сифати **арҷманд** байён гардидааст. Мутарҷим ҳангоми интиқол муодили онҳо **you va distinguished**-ро корбаст намудааст.

Чунонки дида мешавад, ҷонишин ва сифат дар ҳар ду забон аз лиҳози ифодаи одоби гуфтор фаъоланд. Бояд қайд намуд, ки дар дискурси сиёсӣ саволҳои риторикӣ низ хеле диққатҷалбкунандаанд. Вале дар мисолҳои мо саволҳои риторикӣ ба назар нарасиданд.

Хулосаи боби сеюм

Аз баррасии илмии масъалаҳои хусусиятҳои корбурди муҳотаб дар дискурси сиёсӣ тоҷикӣ ва тарҷумаи он ба забони англисӣ, баҳраҷӯӣ ва воҳидҳои туфайлии забон дар дискурси сиёсӣ тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ ва истифодаи ҷонишинҳои шахсӣ ва сифат дар дискурси сиёсӣ тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ ба чунин хулоса омадан мумкин аст:

1. Вежагии хоси фарҳанги сухани тоҷикон ба дискурси сиёсӣ аз ҷониби онҳо таъсиргузор аст. Дар забони тоҷикӣ муҳотаб яке аз роҳҳои ифодаи дискурси сиёсӣ аст. Ин аз он далолат медиҳад, ки забон ба тафовут аз оина роҳи ислоҳи нуқсонро бо ҳамаи нозуқиҳои нишон медиҳад ва ин сабақи худро ба таърих барои наслҳои оянда низ ба мерос мегузорад.

2. Муҳотаб дар забони тоҷикӣ бо роҳҳои гуногун ифода ёфта, ба забони англисӣ бо ҳифзи вазифаҳои маъноӣ, услубӣ ва хусусияти сохторӣ тарҷума шудааст.

3. Аксари калима, ибора ва ҷумлаҳои туфайлии забони тоҷикӣ дар забони англисӣ муодили пурраи худро доранд.

4. Ҷонишин ва сифат дар забонҳои муқоисашаванда аз лиҳози ифодаи одоби гуфтор фаъоланд.

5. Мухотаб дар забони тоҷикӣ бо роҳҳои гуногун ифода ёфта, ба забони англисӣ бо ҳифзи вазифаҳои маъноӣ, услубӣ ва хусусияти сохторӣ интиқол ёфтааст.

6. Дар раванди таҳлилу баррасии мисолҳо муайян гардид, ки ифодаи фикр дар шаклҳои гуногун воқеъ мегардад.

7. Бо мақсади муайян намудани хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии воҳидҳои туфайлӣ, хусусан, калимаҳо, ибораҳо ва ҷумлаҳои туфайлӣ дар дискурси сиёсӣ фаровон истифода мегарданд.

8. Ҳангоми таҳлил ва баррасии воҳидҳои туфайлии забон муайян гардид, ки аксари онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ ба воситаи дарёфти муодилҳои пурра, нопурра ва бо усули тарҷумаи таҳтуллафзӣ интиқол гардидаанд.

9. Дар дискурси сиёсӣ ҷонишинҳои шахсӣ, сифат ва ва мухотаб хеле фаровон истифода мегарданд. Дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ категорияи одоби гуфтор, ки ба он мурочиат, баромад, даъват, воҳурӣ, хайрухуш барин унсурҳои муошират дохил мешаванд, бо роҳу воситаҳои грамматикӣ гуногун ва рангорангмаъно ифода гардидаанд.

10. Ҷонишин ва сифат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ яке аз воситаҳои муассиртарини ифодаи эҳтиром ба ҳисоб рафта, новобаста аз шаклҳои истифодаи он дар матни аслии ин тобиши маъноии воҳидҳои грамматикӣ дар забони тоҷикӣ бо истифода аз имконоти васеи он дар ифодаи одоби муоширит ба дараҷаи баланди мувофиқат ҳифз карда шудааст.

ХУЛОСА

Дар диссертатсия мо кӯшиш намудем, ки маълумотҳоро оид ба пажӯҳиши дискурс дар забоншиносӣ пешниҳод намуда, воҳидҳои забоние, ки ба хусусиятҳои лексикӣ ва грамматикӣ дохил мешаванд, таҳлили сохторӣ ва маъноӣ намудем. Инчунин, роҳҳои тарҷумани онҳоро аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ муайян намудем.

Бояд зикр намуд, ки дар дискурс фарҳанги миллӣ ва ҳам умумӣ, инфиродӣ ва ҳам хусусӣ иникос мешавад. Бо ҳамин тартиб, дискурс як ҳодисаи мушаххаси алоқа ва муҳобироту муошарат мебошад, ки дар матнҳои хатӣ ва нутқи шифоҳӣ сабт шуда, дар фазои мушаххаси маърифатӣ ва аз нигоҳи типологӣ шартӣ гузаронида мешавад.

Аз баҳсу баррасӣ ва таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи тарҷума дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ метавон ба чунин хулоса омад:

1. Масъалаи корбурди воҳидҳои забонӣ дар дискурси сиёсии тоҷикӣ ва тарҷумани он ба забони англисӣ раванди нави гуногунҷанба дар илми забоншиносии муосири тоҷикӣ ва англисӣ ба шумор меравад. Мафҳуми дискурс ба сифати предмети таҳқиқ дар илми забоншиносии тоҷикӣ дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI мавриди баррасӣ қарор ёфтааст. Мафҳуми “дискурс” дар забоншиносии Ғарб аз нигоҳи коммуникативӣ, синтаксисӣ ва услубӣ як таркиби нутқи гуфтугӯист [1 - М].

2. Бо вучуди он ки дискурс аз ҷиҳати маъно ва мундариҷа бо чанд мафҳуми истилоҳи дигари забоншиносӣ ва, махсусан, бо мафҳуми “матн” як андоза наздикӣ дорад, дар илми забоншиносии тоҷикӣ бештар он ба маънои матн фаҳмида мешавад. Мафҳуми дискурс дар илми забоншиносии рус ҳам, асосан, ба маънои матн фаҳмида мешавад, агарчи ба мақсади ба низомдарории принципҳои таҳлили матн истифода мегардад. Мактабҳои Москва ва Волгоград дискурсро таҳқиқ карда, ҷанбаҳои фарқкунандаи онро муайян карда бошанд ҳам, таърифҳои, ки ба мафҳуми дискурс додаанд, дар таърифи ба андешаҳои олимони Аврупо гуфта шудаанд. Раванди тарҷума хеле

мураккаб буда, дар он таҳвилҳои луғавӣ пурмаҳсуланд. Таҳвилҳои луғавӣ ба тарҷумаи матнҳои сиёсӣ низ мусоидат менамоянд [6 – М].

3. Воҳидҳои фразеологӣ дар дискурси сиёсии забонҳои муқоисашаванда маъмул буда, дар шакли устувор корбурд доранд. Воҳидҳои забонии мутааллиқи забони тоҷикӣ (мухотаб, калима, ибора ва ҷумлаҳои туфайлӣ) муодилҳои худро дар забони тарҷумашаванда пайдо кардаанд. Дар баробари ин, мусаллам аст, ки баъзе воҳидҳои забонӣ айнан тарҷума намешаванд. Дар ин маврид, зарурати тарҷумаи тахтуллафзӣ пеш меояд. Муродифҳои фразеологӣ байни забонӣ нишон медиҳад, ки дар ҳар ду забон, асосан, онҳо мафҳумҳои ифодакунандаи хислатҳои хуби инсон, ҳиссиёту ҳаяҷон, ҳолати шахс, вақту соат маҳсуб меёбанд. Дар дискурси сиёсӣ ибораҳои устувор ва ё фразеологияҳо, истилоҳот, мухотаб, маҷоз, воҳидҳои туфайлии забон ва ғайра хеле фаровон истифода мегарданд. Ин ҳам табиист, зеро онҳо воҳидҳои пурмаҳсул ва муҳими забон маҳсуб меёбанд [4-М].

4. Дискурси сиёсӣ дар забошиносӣ ҳамчун як падидаи бисёрҷанба ва муҳим қайд гардида, мақсади асосии он ба даст овардан, муҳофизат ва ба амал овардани қудрати сиёсӣ ва, инчунин, таъсиррасонӣ ба аҳли ҷомеа мебошад [7 – М].

5. Забони тоҷикӣ яке аз забонҳои қадимтарин ба шумор рафта, истилоҳот ва таркибҳои хоси дискурси сиёсии он ҳанӯз аз марҳилаҳои аввали рушди худ ташаккул ёфтаанд ва ҳоло барои ифода маъно ва тобишҳои маъноии гуногуни сиёсӣ хидмат менамоянд. Ин гуна унсурҳои хоси дискурси сиёсии тоҷикӣ асосан дар санадҳои меъёриву ҳуқуқии сиёсӣ, стратегияҳои миллӣ ва ташаббусҳои давлати тоҷикон дар арсаи ҷаҳонӣ таҷассум меёбанд [2 – М].

6. Забони тоҷикӣ аз лиҳози воситаҳои ифодакунандаи мафҳум ва маъноҳои дискурси сиёсӣ ғановати комил дошта, барои ифодаи вожаҳо, истилоҳот, ифода ва мафҳумҳои дискурси сиёсии ҷаҳонӣ аз имконоти васеъ бархурдор аст [2 – М].

7. Забони суханрониҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мукамал аст ва дар он воҳидҳои забон дар мавридҳои муносиб ва услуби хос ва баланд корбаст шудаанд.

8. Муносибатҳои гуногунҷанбаи сиёсии Тоҷикистон бо кишварҳои дигар зарурати таъминоти забонии раванди муоширатро дар дискурси сиёсӣ пеш овардааст.

9. Таҳлили сифати тарҷумаи воҳидҳои забоние, ки дар дискурси сиёсӣ истифода мегарданд, ба як қатор масъалаҳои муҳими тарҷумаи матнҳои сиёсӣ равшанӣ меандозад [5 – М].

10. Дискурси сиёсӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ хеле гуногунҷанба ва серпахлу буда, бо гурӯҳҳои мухталифи маъноии вожаҳо – калимаҳои ифодакунандаи маҷоз, фразеология, истилоҳот, воҳидҳои туфайлии забон ва ғайра - сурат мегирад ва забони англисӣ низ дар навбати худ барои ифодаи онҳо аз имконоти васеъ бархӯрдор аст, ки таҳлили мисолҳо дар диссертатсия гувоҳи онанд.

11. Дар тарҷумаи ибораҳои устувор, истилоҳот калимаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ, асосан, таҳвилҳои луғавӣ ба кор рафтаанд, ки ба воситаи тарҷумаҳои таҳтуллафзӣ, дарёфти муодили пурра ва нопурра таҷассум ёфтаанд [5 – М].

12. Тарҷумаи воситаҳои воҳидҳои забоние, ки дар дискурси сиёсӣ дар тарҷумаи матнҳои сиёсӣ, дар маҷмӯъ, бо хусусият ва роҳи воситаҳои таъмини тарҷумаи комили матнҳои сиёсӣ алоқамандии зич дорад ва таҳлили ҳусни тарҷумаи ин гурӯҳи воҳидҳои забон маҳз бо дарназардошти мақсад ва вазифаҳои кулли матн бояд сурат гирад.

13. Мафҳуми дискурс дар илми забоншиносӣ, асосан, аз нимаи асри 20 ғайб гардида, омӯхта шудааст [7 – М].

14. Воҳидҳои луғавии ифодакунандаи мафҳумҳои дискурси сиёсӣ, ки аз хусусияти миллӣ ва таърихию фарҳангии тоҷикӣ бархӯрдор нестанд,

аксаран муодилу муродифҳои худро дар забони англисӣ пайдо кардаанд ва ё мавриди тарҷумаи таҳтулафзӣ қарор гирифтаанд.

15. Чунонки таҳлилҳо нишон доданд, воҳидҳои забоние, ки бо обуранги миллии ва хусусиятҳои таърихӣ фарҳангии забон робитаи зич доранд, бештар тавассути транскрипсия/транслитератсия (номҳои ҷуғрофӣ, исмҳои хоси дискурси сиёсии тоҷикӣ) ва тарҷумаи тасвирӣ ба забони англисӣ интиқол ёфтаанд. Маъмулан, ин хоси матни ҳуҷҷатҳои мебошад, ки марбут ба сиёсати дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, ин гурӯҳи унсурҳои забон дар стратегияҳо ва ташаббусҳои миллии Тоҷикистон дарҷ мегарданд.

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаи таҳқиқ

Таҳлилу баррасии хусусиятҳои забони дискурси сиёсӣ аз нигоҳи тарҷума дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз зарурати таъмини забони муносиби раванди муоширати касбӣ ва ғайрикаси Тоҷикистони соҳибистиклол бо кишварҳои дунё дар шароити навини муносибатҳои байналмилалӣ бармеояд. Таҳқиқи анҷомдодаи мо ба як қатор масъалаҳои забоншиносӣ ва тарҷумашиносии тоҷикӣ аз лиҳози вежагиҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ ва тарҷумаи онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ равшанӣ меандозад. Бо тавачҷуҳ ба дастовардҳои таҳқиқоти ноилшудаи муаллиф манзур сохтани тавсияҳои зерин барои истифодаи амалии натиҷаҳои он ба мақсад мувофиқ аст:

1. Натиҷаҳои таҳқиқи масъалаҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ба раванди тадриси забонҳо ва омӯзиши минбаъдаи вежагиҳои услубии дискурси сиёсӣ мусоидат хоҳад кард.

2. Нуқтаҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқро метавон дар таълими фанҳои “Забоншиносии муқоисавӣ”, “Назария ва амалии тарҷума”, “Тарҷумаи матнҳои сиёсӣ” ва ғайра мавриди истифодаи васеъ қарор дод.

3. Тавсияҳои амалии муаллиф дар бобати роҳу восита ва усулҳои тарҷумаи воҳидҳои луғавӣ ва дастурии забон ба тақмили сифати тарҷумаҳои минбаъдаи соҳавӣ муфид хоҳанд буд.

4. Аз натиҷаҳои таҳқиқи диссертатсионии мазкур метавон барои таҳияи китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимию методӣ, тартиб додани фарҳанги истилоҳот ва муҳовараи сиёсӣ фаровон истифода кард.

5. Истифодаи маводи диссертатсия барои тайёр кардани мутахассисони соҳаи тарҷумонӣ, робитаҳои байналмилалӣ, сиёсати байналмилалӣ, робитаҳои байнифарҳангӣ ва ғайра аз аҳамияти амалӣ бархӯрдор хоҳад буд.

6. Пажӯҳиши минбаъдаи дискурси сиёсӣ аз лиҳози гурӯҳҳои дигари луғавӣ – номҳои фанҳои сиёсӣ, калима ва ибораҳои сиёсати байналмилалӣ, луғатҳои ифодакунандаи воҳидҳои маъмурӣ, номи ҳизбҳои ҳаракатҳои

сиёсӣ, унвон ва вазифаҳои сиёсӣ ва хусусиятҳои дастурӣ ба монанди ивазшадунӣ тартиби калимаҳо дар сохтори ҷумла ва таҳвилҳои наҳвӣ, роҳҳои калимасозии истилоҳоти сиёсӣ тавсия дода мешавад.

7. Маводи назариявӣ ва амалии таҳқиқоти анҷомёфтаи мазкур барои пажӯҳиши ҷанбаҳои дигари дискурси сиёсӣ - синониму антоним, моносемия ва полисемия, хусусияти сохторию формологии вожаҳои дискурси сиёсӣ, навьҳои ҷумлаҳои сода, мураккаб, ҷумлаҳои саволӣ-риторикӣ ва ғайра, ки дар дискурси сиёсӣ нақши муҳим доранд, дар мисоли забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забонҳои дигар аз лиҳози тарҷума заминаи мусоид фароҳам хоҳанд овард.

8. Баррасии мавзӯи «Таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи синоним ва антоним, моносемия ва полисемия дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» барои илми забоншиносии тоҷикӣ ҳоизи аҳаммият аст;

9. Таҳқиқи масъалаи таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи хусусияти сохторию формологии вожаҳои дискурси сиёсӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ кори шоиста дар илми забоншиносии муосири тоҷик маҳсуб мешавад:

10. Ба вучуд омадани кори диссертатсионӣ дар мавзӯи «Таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ аз нигоҳи навьҳои ҷумлаҳои сода, мураккаб, ҷумлаҳои саволӣ-риторикӣ дар мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» як ҳолигоҳи илми забоншиносии муосири тоҷикро пур хоҳад кард;

11. Таҳияи «Фарҳанги дузабонаи дискурси сиёсӣ» (забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ) аз як ҷониб, кори таҷумонҳоро ба маротиб осон намояд, аз тарафи дигар, барои рушди забоншиносии тоҷикӣ саҳми арзанда хоҳад буд;

12. Баррасии илмии масъалаҳои мазкур на танҳо дар заминаи матни суҳанрониҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, балки дар асоси асарҳои сиёсии Сарвари давлат низ сурат гиранд, ба илми забоншиносии муосири тоҷикӣ манфиати бештар мерасад.

13. Агар дар факултетҳои Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода курсҳои махсуси омӯзиши “Фарҳанги дузабонаи дискурси сиёсӣ” ва “Таҳлили хусусиятҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ” ба роҳ монда шавад, аз аҳамият ҳолӣ нахоҳанд буд.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ

1. Абрамян С. Лингвокультурные особенности современного англоязычного политического дискурса: \\Ереванский государственный университет-2016. - №4.- 30-40с.
2. Акинина П.С. Лингвопрагматические особенности американского политического дискурса (на материале выступлений президента США Барака Обамы): автореф. дисс... канд. филол. наук/Акинина Полина Сергеевна. - Тверь, 2019. - 20 с.
3. Алексеева, И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / И. С. Алексеева. - 6-е изд., стер. - СПб.: Филологический факультет СПбГУ; - М.: Академия, 2012. - 368 с. - (Высш. проф. образования).
4. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов: учеб. пособие. – 2-е изд. М.; Логос, 2010, 384 с.
5. Анисимова, Н. Д. Паралингвистика и текст [Текст]: К проблеме креолизованных и гибридных текстов / Н.Д.Анисимова // Вопр. языкознания. 1992. – №1. – С. 171-179
6. Арнольд, И.В. Основы научных исследований в лингвистике: учебное пособие/ И.В. Арнольд. - М.: Высш. школа, 1991. -140с.
7. Арнольд, И.В. Стилистика современного английского языка/ И. В. Арнольд. - Л.: Просвещение, 1981. –295с.
8. Аслонова Г.Н. Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исми дар забони тоҷикӣ ва англисӣ: Душанбе, - 2023. -173 с.
9. Атамуллаева М.А. Язык и стиль научных текстов в таджикском литературном языке. Автореф.канд.канд.филол.наук. – Душанбе, - 2008. – 22 с.
10. Ахманова, О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. - М.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1957. - 157 с.

11. Бабаджанова М.Н. Сопоставительный анализ общественно-политических реалий в лингвокультурном и переводческом аспектах (на материале английского и таджикского языков): автореф. дисс... канд. филол. наук/Бабаджанова Махинабону Носировна. - Душанбе, 2019. - 26 с.
12. Бабаян, В. Н., Круглова, С. Л. Теория дискурса в системе наук о языке [Текст] / В. Н. Бабаян, С. Л. Круглова // Вестник Ярославский пед.. – 2002. – №3. (32). – С. 55–57.
13. Баранов А.Н. Парламентские дебаты: традиции и новации. – М.: Знание, 1991. – 64 с.
14. Бархударов, Л.С., Рецкер, Я.Л. Курс лекций по теории перевода/ Л.С. Бархударов, Я.Л. Рецкер. –М.: МГПИИЯ им. М. Горького, 1968. –155с.
15. Бархурдарова, Е.Л. Учебное пособие по переводу/ Е.Л. Бархурдарова, Н.С. Коржевская. - М.: Моск.ун-та, 1969.
16. Бархурдарова, Е. Л., Коржевская Н.С. Учебное пособие по переводу / Е. Л. Бархурдарова, Н.С. Коржевская. - М.: Моск.ун-та, 1986.
17. Бархударов, Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. - 3-е изд. - М.: ЛКИ, 2010. - 240 с.
18. Бархударов, Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Л. С. Бархударов. - 3-е изд. - М.: ЛКИ, 2012. - 200 с.
19. Бахтин, М. М. Проблема речевых жанров [Текст] / М. М. Бахтин // Литературно-критические статьи. – М.: Художественная литература, 1986. – С. 428-472.
20. Бейня М.В. Лингвистические особенности политического дискурса.\С.Т. Тер-Минасова.- М, 2006.-132с.
21. Белозерова, Н. Н. Парадоксы дискурса [Текст] / Н.Н.Белозерова // Проблемы лингвистики и методики преподавания иностранных языков: Материалы ежегодной науч. Конф. – Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 2002. – С. 9-17.

22. Беляков, М. В. Интерпретация интертекста в политическом дискурсе [Текст] / М. В. Беляков // Вестник МГИМО – университета. – 2009. – №6. – С. 139-143.
23. Бенвенист Э. Общая лингвистика /Пер. с франц. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
24. Березин, Ф. М. История лингвистических учений: учеб.пособие для филол. специальностей ун-тов и пед. ин-тов / Ф. М. Березин. - М.: Высш. школа, 1975. - 304 с.
25. Березин, Ф. М., Гловин, Б. Н. Общее языкознание [Текст] / Ф. М. Березин. – М.: Просвещение, 1979. – 45 с.
26. Бисималиева, М. К. О понятиях «текст» и «дискурс» [Текст] / М.К. Бисималиева // Филологические науки. – 1999. – № 2. – С. 78-85.
27. Борботько В.Г. Элементы теории дискурса. – Грозный: Изд-во Чечено-Ингуш. гос. ун-та, 1981. – 113 с.
28. Бреус, Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский / Е. В. Бреус. - М.: УРАО, 2002. - 320 с.
29. Бутылов, Н. В. К вопросу структурно-прагматических особенностей дискурса [Текст] / Н. В. Бутылов // Эволюция и трансформация дискурсов: языковые и социокультурные аспекты: Сб. Ст.. – Самара: Изд-во Самарский университет, 2015. – С. 76-81.
30. Ван Дейк Т. А. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. М.: Либроком, 2013.-344с.
31. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса. – Л.: Сэйдж пабликэйшнс, 1998. – 384 с.
32. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
33. Верещагин, Е. М. Теория перевода / Е. М. Верещагин, В.Г. Костомаров. - М., 1983. - С. 56.
34. Верещагин, Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. - 3-е, изд., перераб. и доп. - М., 1983. - С. 15.

35. Вернигорова, В. А. Перевод реалий как объекта межкультурной коммуникации / В. А. Вернигорова // Молодой ученый. - 2010. - №3(14). - С. 184-186.
36. Виноградов, В. В. Избр. труды: лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. - М.: 1977. - 318 с. (первоначальные публикации – 1946 и 1947).
37. Виноградов, В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. - М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. - 224 с.
38. Влахов, С. И. Непереводимое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. - 4-е изд. - М.: Р. Валент, 2009. - 360 с.
39. Водак, Р. Язык. Дискурс [Текст] / Р. Водак // Политика. – Волгоград: Премена, 1997. – 139 с.
40. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Изд. Московского университета, 2007. Стр. 483.
41. Гастев, Ю. А. Эквивалентность / Ю. А. Гастев // Философская энциклопедия. - 1970. - 538 с.
42. Гвоздович, Е. Н. Безэквивалентная лексика: теория и практика перевода = Non-equivalent words: theory and practice of translation: учеб. метод. пособие / Е. Н. Гвоздович. - Минск: Тетра Системс, 2010. - 128 с.
43. Гейбатова, Особенности перевода общественно-политического лексикона // Филологические науки в России и за рубежом: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2016 г.). — СПб.: Свое издательство, 2016. - 82 с.
44. Гийому Ж., Мальдидье Д. О новых приёмах интерпретации, или проблема смысла с точки зрения анализа дискурса // Квадратура смысла. – М.: Прогресс, 1999. – С. 124–136.
45. Голикова, Ж. А. Лексикология и фразеология современного английского языка. Практикум / Ж. А. Голикова. - Мн.: Новое знание, 2006. - 205 с.

46. Горбунов.А.Г. Дискурс как новая лингвофилософская парадигма: учебное пособие-Вжевск:Изд-во «Удмуртский университет», 2013.-56с.
47. Готлибовские чтения: материалы международной научно-практической конференции: Иркутск, 2017-401с.
48. Демьянков В.З. Доминирующие лингвистические теории в конце XX века // Язык и наука конца XX века. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 239–320.
49. Ермакова А.В. Определение понятия «общественно-политическая лексика» и ее особенности в английском и русском языках // Социальные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке, 2017. № 1. С. 123-126.
50. Есперсен, О. Философия грамматики. Перевод с английского/ О.Есперсен.– М.: Изд-во иностр. лит., 1958. – 404 с.
51. Зарубина, Т. А. К вопросу о соотношении понятий «текст» и «дискурс» [Текст] / Т. А. Зарубина // Перевод и межкультурная коммуникация: Материалы V междунар. Науч.- практ. Конф. – Вып. 4. – Екатеринбург: Изд-во АМБ, 2003. – С. 41-42.
52. Зикриёев Ф.Қ. Масъалаҳои лингвистии матн//Номаи меҳр. – Хучанд, 2003. – С.53-64.
53. Зикриёев Ф.Қ. Роҷеъ ба воҳидҳои суперсинтаксисии забон//Актуальные проблемы общего языкознания и методика преподавания языка (Материалы республиканской конференции). – Душанбе, 2003. – С.116-119;
54. Зикриёев Ф.Қ. Оид ба тарзи лағавӣ-морфологии матн (дар асоси маводи асарҳои бадеии С.Айнӣ)//Устод Айнӣ ва асолати забон. – Душанбе, 2006. – С.5-12.
55. Зражевская Т.А., Гуськова Т.И. Трудности перевода общественно-политического текста с английского языка на русский: Учеб.пособие для ин-тов и фак. Иностр.яз. – 2-е изд., испр. И доп. М.: Высш.шк., 1986. – 240 с. – На англ. яз.

56. Иванов, А. О. Безэквивалентная лексика: перевод, язык, культура: учеб. пособие / А. О. Иванов. - СПб.: Филол. фак. С.-Петерб. гос. ун-та, 2006. - 192 с.
57. Казакова, Т. А. Практические основы перевода (Translation Techniques) / Т. А. Казакова. - Санкт-Петербург: Союз, 2004. - 320 с.
58. Калибекулы Т. Китайско-казахско-русский общественно-политический словарь. – Алматы, 2012. – 301 с.
59. Камолиддинов, Б. Тарчумонӣ ва тарчумаи бадеӣ (дастури ёрирасони таълим) /Б. Камолиддинов, Ф. Турсунов. – Душанбе: Матбуот, 2011. - 228с.
60. Карасик В.И. Религиозный дискурс//Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики: Сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 5–19.
61. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: Волгоград, 2000.-447с.
62. Карасик, В. И. О категориях дискурса. [Текст] / В.И. Карасик // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты. – Волгоград: Премена, 1998. – С. 185-197.
63. Карасик, В. И. Религиозный дискурс. [Текст] / В. И. Карасик // Языковая личность: Проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики. – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 5-18.
64. Карасик, В. И. Структура институционального дискурса. Проблемы речевой коммуникации [Текст] / В. И. Карасик. – Саратов: Изд-во Саратов. Унта, 2000. – С. 25-33.
65. Каримова С. Структурные и языковые особенности текстов СМИ. Дисс.на соиск.учен.степен.канд.филол.наук. – Худжанд, 2005. – 167 с.
66. Кашкин, В. Б. Сопоставительные исследования дискурса [Текст] / В.Б.Кашкин//Концептуальное пространство языка. – Томбов: Изд-во Тобовского гос. Ун-та, 2005. – С. 337-353.

67. Кибрик А.А. Анализ дискурса в когнитивной перспективе. - Москва, 2003. - 89с.
68. Коготкова Т.С. Из истории формирования общественно-политической терминологии. Исследования по русской терминологии / Т.С. Коготкова. – М.: Наука, 1971. – С. 117-118
69. Комиссаров, В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров - М.: Наука, 1973. – 357 с.
70. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. 3- изд., стер.- М.: Р.Валент, 2017. – 408 с.
71. Комиссаров, В. Н. Лингвистика перевода: предисл. М.Я. Цвиллинга / В. Н. Комиссаров. - 3-е изд. - М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. - 176 с.
72. Комиссаров, В. Н. Общая теория перевода / В. Н. Комиссаров. - М.: ЧеРо, 2000. - 136 с.
73. Комиссаров, В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров [и др.]. - М.: Высшая школа, 1990. – 127 с.
74. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. - М.: Высшая школа, 1990. - 253 с.
75. Комиссаров, В. Н., Рецкер Я.И., Тархов В.И. Пособие по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, Я. И. Рецкер, В. И Тархов. - М.: Высшая школа, 1965. - Ч. 2. - 175 с.
76. Комиссаров, В.Н. Современное переводоведение: учеб. пособие/ В.Н. Комиссаров. –М.: ЭТС, 2009. –424с.
77. Красина М.Н. Дискурс, Дискурс-Анализ и Методы их Применения в Междисциплинарных Проектах\\Вестник ТвГУ. 2018. №2. С. 150-165.
78. Крупнов, В. Н. Курс перевода. Английский язык: Общественно-политическая лексика / В. Н. Крупнов. - М.: Международные отношения, 1979. – 232 с.

79. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно – политической лексики и терминологии. – М.: Наука, 1989. – 152с.
80. Кубрякова, Е. С. Виды пространства, текста и дискурса [Текст] / Е.С. Кубрякова, О. В. Александрова // Категоризация мира: пространство и время: материалы науч. Конф. – Москва: Диалог-МГУ, 1997. – С. 15-25.
81. Кубрякова, Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике [Текст] / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сборник обзоров.– М.: РАН. ИНИОН, 2000. – С. 5-13.
82. Қосимова, М. Н. Мухтасар оид ба истилоҳоти забоншиносии пешин [Матн] / М.Н. Қосимова.–Душанбе, 2003.– 113 с.
83. Ларин, Б. А. Очерки по фразеологии/ Б. А. Ларин// История русского языка и общее языкознание (Избранные работы). -М., 1989. -С. 148.
84. Латышев, Л. К. Проблема эквивалентности в переводе: дис. ... д-ра. филол. наук: 10.02.20. – Сравнительно-историческое и типологическое языкознание / Л. К. Латышев. - М., 1983. – 431 с.
85. Левицкий, Ю. А. Лингвистика текста [Текст]: учеб. пособие / Ю.А.Левицкий. – М.: Высшая школа, 2006. – 207 с.
86. Лукьянова С.В. К вопросу о типологии дискурса // Вестник Псковского государственного университета. – 2016. – №3. – С. 150- 153.
87. Маджидов, Х. Лексико-семантические особенности глагольных фразеологических единиц современного таджикского литературного языка: автореферат.../ Х. Маджидов. - Душанбе: Таджикский госуниверситет им. В.И. Ленина, 1968. -27с.
88. Маджидов, Х. Фразеологическая система современного таджикского литературного языка: автореф. дисс... д-ра филол. нау / Х. Маджидов. – Душанбе, 1995. - 48с.
89. Макаров, М. Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТ-ДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.

90. Макаров. М.Л. Основы теории дискурса. М.: Гнозис, 2003.-280с
91. Манаенко Г. Н. Когнитивные основания информационно-дискурсивного подхода к анализу языковых выражений и текста [Текст] / Г. Н. Манаенко // Язык. Текст. Дискурс: межвуз. Науч. Альманах. – Вып. 3. – Ставрополь: Изд-во ПГЛУ, 2005. – С. 24–36.
92. Манаенко Г.Н. Коммуникация: информационно-дискурсивный аспект // Язык. Дискурс. Текст: труды и материалы V Междунар. науч. конф., посвящ. Юбилею Г.Ф. Гавриловой \ Педагогический институт Южного Федерального университета. Ростов н\Д.: Изд-во «АкадемЛит», 2010. Ч. 1. 340с.
93. Маъсумӣ Н. Очеркҳо оид ба инкишофи забони адабии тоҷик. Чопи дувву. – Душанбе, 2011. – С.301.
94. Методические разработки по английскому языку для чтения общественно-политических текстов. – Душанбе, 1986. – 77 с.
95. Милевская Т.В. О понятии «дискурс» в русле коммуникативного подхода // Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах. – Пятигорск: ПГЛУ, 2002. – Ч. 1. – С. 188–190.
96. Мирзо Хасани Султон (Султонов М.Б.) Становление и развитие персидско-таджикской научной терминологии / Мирзо Хасани Султон. - Душанбе: Дониш, 2008. -342с.
97. Михайлова, Е. В. Интертекстуальность в научном дискурсе. На материале статей [Текст]: дис... канд. филол. наук. / Е. В. Михайлова. – Волгоград, 1999. – 205 с.
98. Моргун, Н. Л. Научный сетевой дискурс как тип текста [Текст]: дис... канд, филол. наук / Н. Л. Моргун. – Тюмень: Изд-во Тюмен. Гос. Ун-та, 2003. – 78 с.
99. Мухторов З. Матн, банди синтаксисӣ ва дискурс // Пайёми Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон. - Душанбе, 2010. - №7(63). - с. 11-13.
100. Мухторов З. Структура и семантика текста. – Душанбе, 2013. – 242 с.

101. Мухторов З.М. Лингвистический анализ текста: учебное пособие/З.М.Мухторов – Душанбе: РТСУ, 2015. – 140 с.
102. Мухторов, З. М. Дискурсивный анализ и социальный компьютеринг [Текст] / З. Мухторов // Вестник Худж. Гос. Ун.-та имени академик Б. Гафурова. – 2015. – №3 (44). – С. 190.
103. Набиджанова М.Р.Сложное синтаксическое целое в таджикском языке. Диссерт.канд.филол.наук. – Душанбе, 2004. – 123 с.
104. Насридин, А. Матншиноси осори адабӣ. –Хучанд: Ношир, 2009.- 391 с.
105. Николаева Т.М. Лингвистика текста: Современное состояние и перспективы // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1978. – Вып. VIII: Лингвистика текста. – С. 467 – 472.
106. Орлов Г.А. Современная английская речь. – М.: Высш. шк., 1991. – 240 с.
107. Остин, Дж. Л. Слова как действие [Текст] / Дж.Л.Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М., 1986. – С. 22-30.
108. Островская, Т. А. Дискурс элиты: когнитивный, прагматический и семиотический дискурсы [Текст]: дис... д-ра филол. наук / Т. А. Островская. – Майкоп, 2016. – 49 с.
109. Павлов, М. А. Понятие сетевого дискурса в современной лингвистике [Текст] / М. А. Павлов // Наука и образование: новое время. – 2017. – № 1. – С. 9-13.
110. Панько Т. И. Методологическая концепция общественно-политического термина в аспекте культуры речи // Языковые контакты в аспекте культуры речи. Рига, 2008. С. 64-67.
111. Переяшкин А.В. Художественное осмысление политических реалий в современной российской прозе (на материале произведений С. Шаргунова, А. Проханова, Л.Бородина): автореф. дисс... канд. филол. наук/Переяшкин Алексей Владиславович. - Пятигорск, 2021. - 29 с.

112. Попова Е.А. Культурно-языковые характеристики политического дискурса (на материале газетных интервью): дис. ... канд. филол. наук. – Волгоград, 1995. – 184 с.
113. Пушкин А.А. Способ организации дискурса и типология языковых личностей // Язык, дискурс и личность. – Тверь, 1990. – С. 50 - 59
114. Райхштейн, А. Д. О межъязыковом сопоставлении фразеологических единиц / А. Д. Райхштейн // ИЯШ. - 1979. - №4.
115. Райхштейн, А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии / А. Д. Райхштейн. - М., 1980. - 143 с.
116. Ревзина О.Г. Язык и дискурс // Вестник Московского университета. – 1999. – № 1. – С. 25-34.
117. Ревзина, О. Г. Дискурс и дискурсивные формации [Текст] / О. Г. Ревзина // Критика и семиотика. 2005. Вып. 8. С. 66 -78.
118. Резникова Н. А. Семантический анализ политической лексики // Вестник ТГПУ. 2011. Вып. 4 (48).
119. Рецкер, Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. – М.: «Р.Валент», 2006.
120. Рубинчик, Ю.А. Основы фразеологии персидского языка / Ю.А.Рубинчик. – М.: Наука, 1981. – 275 с.
121. Рыжков, М. С. Речевые стратегии участников синхронного интернет-дискурса на материале русско и англоязычных чатов [Текст]: дис... канд. филол. наук / М. С. Рыжков. – Елец, 2010. – 273 с.
122. Саломов, М. Ифодаи маҷоз дар ғазалиёти Ҳофизӣ Шерозӣ [Матн] / М. Саломов.–Душанбе: Дониш, 2001.–138 с.
123. Сатурян, М. М. Интернет-дискурс как коммуникативный феномен [Текст] / М. М. Сатурян // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики: Гуманитарные науки. – 2017. – № 8. – С. 173-175.

124. Седов, К. Ф. Становление дискурсивного мышления языковой личности [Текст]: Психо- и социолингвистический аспекты / К. Ф. Седов. – Саратов: Изд-во Сарат. Ун-та, 1999. – 180 с.
125. Седов, К. Ф. Структура устного дискурса и становление языковой личности: грамматические и паралингвистические аспекты [Текст] / К. Ф. Седов. – Саратов: Изд-во Сарат. Пед. Ин-та, 1998. – 112 с
126. Селезнева Л.В. Исследования дискурса в современной лингвистике: опыт, направления, проблемы // Вестник СВФУ. – 2011. – № 8. – С. 119-124.
127. Сидорова, И. Г. Коммуникативно-прагматические характеристики жанров персонального Интернет-дискурса: сайт, блог, социальная сеть, комментарий [Текст]: дис... канд. филол. наук: 10.02.19 / С. И. Геннадьевна. – Волгоград, 2014. – 249 с.
128. Сиротинина, О. Б. Тексты, текстоиды, дискурсы в зоне разговорной речи [Текст] / О. Б. Сиротинина // Человек–Текст–Культура. – Екатеринбург, 1994. – С. 105-124.
129. Слышкин, Г. Г. Дискурс и концепт [Текст]: О лингвокультурном подходе к изучению дискурса / Г.Г.Слышкин // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 38-45.
130. Соков, А. А. Языковая личность в условиях виртуального дискурса [Текст] / А. А. Соков // Записки лингвофилософского клуба. – Владимир, 2011. – С. 60–65.
131. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца XX века: Сб. ст. / Под ред. Ю.С. Степанова. – М.: РГГУ, 1995. – С. 35–73.
132. Степанов, В. Н. Провокативный дискурс массовой коммуникации [Текст]: дис... д-ра филол. наук / В. Н. Степанов. – СПб., 2005. – 380 с.

133. Степанов, Ю. С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности [Текст] / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века: Сб. Статей. – М.: Рос. Гос. Гуманит. Ун-та, 1995. – С. 35-73.
134. Таджиев Д.Т. Проблемы изучения сложноподчинённого предложения//Вопросы языкознания, 1977. №5. – С.43.
135. Темнова Е.В. Современные подходы к изучению дискурса // Язык, сознание, коммуникация. –М.: МАКС Пресс, 2004. Вып. 26. – С. 24-32.
136. Турсунов Ф.М. Тарчумаи матнҳои сиёсӣ (забони англисӣ): дастури таълимӣ – Душанбе, 2009. – 91 с.
137. Тюпа В.И. Аналитика художественного. Введение в литературоведческий анализ. М.: Лабиринт; РГГУ, 2001. – 19
138. Уфимцева, А. А. Лексическое значение [Текст]: Принцип семиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 241 с.
139. Фёдоров, А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Фёдоров. - СПб., 2002. - 416 с.
140. Федорова, С. А. Жанровая особенность интернет-дискурса [Текст] / С. А. Федорова // Социально-экономические явления и процессы. – 2014. – №12. – С. 330-335.
141. Филлипс Л., Йоргенсен М.В. Дискурс анализ: теория и метод. Харьков: Изд-во Гуманитарного центра, 2004. – 336 с.
142. Фуко М. Порядок дискурса/М.Фуко//Воля к истине: По ту сторону знания, власти и сексуальности: Работы разных лет. - М.: Касталь, 1996. - 448.
143. Фуко, М. Дискурс и истина [Текст] / М. Фуко // Логос. – 2008. – №2 (65). – С. 159-262.
144. Харлашкин М. Н. Особенности дискурса видеоигр [Текст] / М. Н. Харлашкин//Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика. 2016. No 1. С. 92–98.

145. Ҳасани Султон. Забони давлати Сомониён. -Душанбе: МН “Дониш”, 2020. -586с.
146. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия: учебное. пособие. – М.: Флинта : Наука: 2006. – 136 с.
147. Чернявская В.Е. Дискурс как объект лингвистических исследований//Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса. – СПб.: СПбГУЭФ, 2001. – С. 11-12.
148. Чернявская В.Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса: учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2013. – 208 с.
149. Шарипова Ф. Забони Давлатӣ.- Душанбе, 2017.272с.
150. Шахобова М.Б. Опыт сопоставительного исследования строя таджикского и английского языков: автореф. дисс... доктора филол. наук/Шахобова Малахат Бадриддиновна. - Душанбе, 1985. - 41 с.
151. Шейгал.Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2004.-324с.
152. Эмомалӣ Раҳмон. Забони миллат – ҳастии миллат. – Душанбе, “Эр-граф”, 2016. – 516 сах.
153. Ярошевич, И. С. Трансформация дискурсивных практик и ценностно-смысловое взаимодействие текстов [Текст] / И. С. Ярошевич // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. – 2013. – № 1 (144). – С. 104-112.
154. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics. An Introduction. Edinburgh: University Press, Ltd., 2009.
155. Katan, David. Translating Cultures. An introduction for Translators, Interpreters and Mediators/DavidKatan. - Manchester: St. Jerome Publishing, 1999. - 359 p.
156. Larson, Mildred L. Translation: theory and practice, tension and interdependence. American Translators Association scholarly monographs / Mildred L. Larson. – USA: State University of New York, 1991. - 270 p.

157. Newmark, P.A Textbook of Translation/P.Newmark. -New York, 1988. - 292 p.
158. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida & C. R. Taber. - Leiden: Koninklijke Brill. NV, 1969/1982. - P. 199.
159. Nida, E. The theory and Practice of Translation / E. Nida, Ch. R. Taber. - Leiden, 1969. – 220 p.
160. Nida, Eugene A. Towards a science of translating/ Eugene A. Nida. - Leiden: E. J. Brill, 1964. – 259 p.
161. Schiffrin, D. Discourse Markers. Cambridge [Text] / D. Schiffrin. – New York: Cambridge University Press, 1987. – 231 p.
162. Schiffrin, D. Approaches to Discours. [Text] / D.Schiffrin. – Oxford; Cambridge, Mass.: Basil Blackwell, 1994. – 195p.
163. Stubbs, M. Discourse Analysis [Text]: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / M. Stubbs. – Oxford: Basil Blackwell, 1983. – 272p.
164. Tannen D, Heidi E. D. Schiffrin. The Handbook of Discourse Analysis: Blackwell Publishers Ltd, 2001.-872p
165. Wiesemann Ursula, Spielmann Kent. Grammar by means of discourse analysis. Rio das Cobras, 2002/P.9.-251p.

Фарҳангҳои луғот

166. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов [Текст] / О. С. Ахминова. – Изд. 4-е стереотипное. – М., 2004. – 571 с.
167. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Советская энциклопедия, 1990. - 688 с.
168. Ислам, А. Англо - русско - казахский. Казахско-англо-русский общественно - политический словарь / А. Ислам. – Алматы: Изд. Бастау, 2010. – 260 с.
169. Лингвистический энциклопедический словарь / под редакцией В.Н.Ярцева. - М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685с.
170. Матвеева Т.В. Полный словарь лингвистических терминов. Ростов н/Д: Феникс, 2010. 562 с.

171. Мюллер, В. Англо-русский словарь / В. Мюллер. - М.: Русский язык, 1978. – 888 с.
172. Нелюбин, Л. Л. Толковый переводческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – 4-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.
173. Николаева Т.М. Краткий словарь терминов лингвистики. – М.: Прогресс, 1978. – 480 с.
174. Толковый переводоведческий словарь / сост. Л. Л. Нелюбин. – 3-е издание, переработанное. - М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
175. Марузо, Ж. Словарь лингвистических терминов [Текст] / Ж. Марузо; Пер. С фр. В.А.Предисл. – Изд. 2-е, испр. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 440 с.
176. Шахобова, М. Б. Англо-таджикско-персидский словарь / М. Б. Шахобова. – Душанбе: Дониш, 1989. - 252 с.
177. Chamber's dictionary of synonyms and antonyms / edited by Martin H. Manser. – Tehran: Gowyesh-e Now, 2001. - 405 p.
178. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. - USA: Massachusetts, 1998. - Tenth edition. - 1557 p.
179. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English by A.S. Hornby / edited by Sally Wehmeier; phonetics Editor Michael Ashby. – Oxford University Press, 2000. - Sixth edition. - 1539 p.
180. Standard Tajik-English Dictionary / compiled and edited by R.B. Olson and R.A. Olson. - StarPublications, 2000. – 615 p.

Захираҳои электронӣ

181. Дискурс\Энциклопедия: <http://www.krugosvet.ru>. (санаи мутолиа: 20 ноябри соли 2022).
182. <http://www.president.tj>.
183. <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/12981/2/2019amosovamv.pdf> (санаи мутолиа: 14 декабри соли 2022).
184. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-nauchnom-diskurse-i-ego-osobennostyah> (санаи мутолиа: 14 декабри соли 2022).

185. https://www.gramota.net/articles/issn_1993-5552_2008_8-1_22.pdf
(санаи мутолиа: 6 январӣ соли 2023).

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия

а) мақолаҳое, ки дар маҷчалаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. Иматова М.Қ. Ташаккули дискурс дар Ғарб\ М.Қ.Иматова // Паёми Донишкадаи забонҳо.- Душанбе,2020.-№4(40).- С.60-64.ISSN 2226-9355.

[2-М]. Иматова М.Қ. Роҷеъ ба баъзе хусусиятҳои ҷумлаи содаи дутаркибаи тоҷикӣ ва англисӣ дар дискурси сиёсӣ /М.Қ. Иматова // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ.- Душанбе, 2022.-№4(99).-С.108-112.ISSN 2219-5408.

[3-М]. Иматова М.Қ. Корбурди мухотаб дар дискурси сиёсӣ ва хусусияти тарҷумаи он аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ /М.Қ. Иматова // Паёми пажӯҳишгоҳи рушди маориф.- Душанбе, 2023.- №1(41).- С.204-207.ISSN 2617-5320.

[4-М]. Иматова М.Қ. Турсунов Ф.М. Роҷеъ ба баъзе хусусиятҳои фразеологии дискурси сиёсӣ ва роҳҳои тарҷумаи онҳо аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ.\ М.Қ. Иматова. Ф.М. Турсунов// Паёми Донишгоҳи забонҳо.- Душанбе,2023.-№1(49).- С.13-20.ISSN 2226-9355.

б) Мақолаҳои дар дигар нашрҳои илмӣ ба таърифи:

[5-М] Иматова М.Қ. Оид ба тарҷумаи тоҷик \М.Қ.Иматова// масъалаҳои мубрами омӯзиши забони тоҷикӣ ва забонҳои хориҷӣ (маҷмуаи мақолаҳои устодон, докторантон ва магистрантон).-Душанбе, 2019.-С.110-116.

[6-М] Иматова М.Қ. Шиноҳти дискурс дар илми забоншиносӣ/ Масъалаҳои муҳими омӯзишу тадрисӣ забонҳои хориҷӣ (Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ амалӣ).- Душанбе, 2021.-С.246-250.

[7-М] Иматова М.Қ. Таърих ва пайдоиши мафҳуми дискурс/ М.Қ.Иматова//Ҷанбаҳои лингвистию муқоисавии омӯзиш ва тадриси забонҳои хориҷӣ дар шароити бисёрфарҳангии таҳсилот (Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ).-Душанбе, 2021.-С.165-168.

[8-М] Imatova M.K. The concept of discourse in modern linguistics\\ Current issues and prospects for the development of scientific research. - France, 2022.- p200-206.

[9-М]. Иматова М.Қ.- Рочёъ ба роҳҳои ифодаи мухотаб дар дискурси сиёсӣ ва хусусияти тарҷумаи он аз забони тоҷикӣ ба забони англиси /М.Қ. Иматова//Таҳқиқи масъалаҳои забоншиносӣ дар замони муосир (маҷмӯаи мақолаҳои устодон, докторантон ва магистрон).-Душанбе, 2023.-С.68-74.

**Чумлаҳои дузабона бо воҳидҳои луғавӣ ва дастурии дискурси сиёсӣ дар
мисоли забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ**

т/р	Чумлаи асли	Тарҷума
	Воҳидҳои фразеологӣ дар дискурси сиёсӣ	
	<p>Дар робита ба ин, қабл аз ҳама, зарур аст, ки аз истифодаи “меъёрҳои дугона” дар мавқеъгирӣ нисбат ба созмону гурӯҳҳои террористӣ ва ифротгаро даст кашида шавад.</p>	<p>It is first and foremost important to refrain from the application of ‘double-standard policies’ with regard to positions towards terrorist and extremist groups and organizations (17.05.2019).</p>
	<p>Тибқи қонунгузори амалкунандаи кишвар шахсоне, ки ихтиёрӣ аз иштироки ғайриқонунӣ дар задухӯрдҳои мусаллаҳона ё амалиёти ҷангӣ дар ҳудуди дигар давлатҳо даст кашида, ба Ватан бармегарданд, агар дар кирдори онҳо аломатҳои таркиби ҷинояти дигар мавҷуд набоянд, аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод карда мешаванд.</p>	<p>In accordance with the acting legislation, individuals, who voluntarily turn away from illegal participation in armed fightings or war operations in the territory of other states and return to their Motherland, and if there is no element of crime in their actions, are released from criminal liability (17.05.2019).</p>
	<p>Тоҷикистон, ки дар таърихи навини худ оқибатҳои фоҷеабори зухуроти даҳшатовари терроризму ифротгароиро пушти сар кардааст, бо чунин ҳадафҳои пасипардагии онҳо аз наздик шинос аст.</p>	<p>Tajikistan, which has experienced devastating consequences of terrorism and extremism in its new history, is very well familiar with such undercover objectives of them (17.05.2019).</p>
	<p>Тавсеаи майдони фаъолияти гурӯҳҳои террористӣ ба сатҳи маблағгузорӣ ва дастгирии моддиву молиявии онҳо алоқамандии зич дошта, барои муқовимат нишон додан ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳо ва пиёда намудани ҳамлаҳои гуногуни ҷиноӣ заминаи кофии моддӣ фароҳам меорад.</p>	<p>Expansion of the area of operation of terrorist groups is closely connected to the amount of financing and pecuniary support they receive, which creates a sufficient ground for them to counteract to law enforcement agencies of various countries and commit different criminal acts (17.05.2019).</p>

	<p>Қабули Конституцияи Тоҷикистон дар таърихи давлатдорӣ мо саҳифаи навро оғоз намуда, асосу пойдевори давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон гардид.</p>	<p>The adoption of the Constitution of our country has opened a new page in the history of our state and it served as the foundation of independent Tajikistan (07.09.2013).</p>
	<p>Тайи чанд даҳсолаи охир аз 13 ҳазор пириҳои мо якҳазораш пурра аз байн рафтааст.</p>	<p>Over the past few decades, out of thirteen (13) thousand of our glaciers one thousand are completely vanished (07.11.2022).</p>
	<p>Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ кишвари мо бо ҳодисаҳои фочабори ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ рӯ ба рӯ гардида, рӯзҳои сангинро паси сар кард.</p>	<p>In the initial years of our independence, our country was plunged into the tragic events of the imposed civil war, and went through difficult days (24.09.2021).</p>
	<p>Бо истифода аз фурсат, ба роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии пойтахт, меъморону мутахассисон, сохтмончиён ва ҳамаи онҳое, ки барои қомат афрохтани мучассамаи пуршукӯҳи «Истиқлол» ва бунёди майдони зебои он саҳми ватандӯстона гузоштаанд, миннатдорӣ самимии худро изҳор менамоям.</p>	<p>Taking this opportunity, I would like to express my sincere gratitude to the management of the Executive Body of the City Government, architects, specialists, builders and all those who made a patriotic contribution to the formation of the splendid “Istiqlof” monument and creation of such an attractive square (08.09.2022).</p>
	<p>Дар нимаи дуюми соли 2000-ум рӯйдоди хеле муҳим, ки дар даврони истиқлолият ба вуқӯъ пайваст, ба муомилот баровардани яке аз нишонаҳои давлати соҳибистиклол - пули миллӣ, яъне сомонӣ буд, ки он ба болоравии нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар тамоми соҳаҳои иқтисодиёти мамлакат ва раҳии кишвар аз буҳрони иқтисодӣ, инчунин беҳдошти ҳолати молиявӣ, муътадил гардидани буҷети давлатӣ ва вазъи иқтисодиву иҷтимоии кишвар мусоидат намуд.</p>	<p>In the second half of 2000 very important development of independence has occurred, which was associated with the issuance of one of the symbols of an independent state – the national currency somoni. This development has contributed to greater macroeconomic indicators in all sectors of the economy, pulled the country out of the economic crisis, helped to strengthen financial situation, normalize the public budget and improve socio-economic situation of the country (07.09.2013).</p>
	<p>Гузашти вақт беш аз пеш собит менамояд, ки ҳастии ҳар давлату ҷомеа, рушди озодона ва</p>	<p>The passage of time undeniably proves that the existence of any state, society and the free development and</p>

	<p>сарбаландии ҳар як фарди он маҳз ба истиқлолияти озодӣ ҳамчун кафолати асосии бақои миллатҳо вобастагии мустақим дорад.....</p>	<p>pride of every member are inseparably linked with independence and freedom as a basic guarantee of eternity of nations... (07.09.2013).</p>
	<p>Мардуми Тоҷикистон Рӯзи истиқлолияти давлатии кишварро чун нишонаи кадршиносиву арҷгузорӣ ба ин санаи тақдирсози миллӣ ҳар сол ҳамчун чашни бузурги умумимиллӣ дар фазои бошукӯҳи идона таҷлил менамоянд...</p>	<p>- The people in Tajikistan annually celebrate this joyful occasion of the state independence in a festive atmosphere as a sign of reverence to that landmark date (07.06.2013).</p>
	<p>Истиқлолу озодӣ мояи ифтихору сарфарозӣ ва нангу номуси халқи мо, ки ба шарофати он беш аз се даҳсола инҷониб мо барои ободии Ватани азизамон ҷаҳду талош меварзем.</p>	<p>Independence and freedom are the source of glory and privilege of our people, thanks to which we have been striving tirelessly for the sake of prosperity of our beloved Motherland for more than three decades (08.09.2022.).</p>
	<p>..... истиқлоли миллиро ҷузъи муҳимтарину ҷудоинопазири ҳаёт ва ҳастии худ, меҳвари нангу номус ва ҳувияту ғурури миллӣ шуморида, ба хотири таҳкими ҳарчи бештари он саъю талош намоянд.</p>	<p>... national independence as an important and integral part of their life and existence, pride and honor, a national mentality, and make efforts to strengthen it (08.09.2022.).</p>
<p>Истилоҳот дар дискурси сиёсӣ</p>		
	<p>Ба Шумо сихатмандии комилу комёбиҳои рӯзафзун ва ба мардуми бародари Покистон сулҳу субот ва рифоҳу шукуфой орзумандам.</p>	<p>I wish you good health and great success, and peace, stability, well-being and prosperity to the fraternal people of Pakistan (12.04.2022).</p>
	<p>Албатта, таъмини сулҳу субот ва амнияти пойдор яке аз омилҳои калидӣ ва шартҳои муҳими эҷоди раванди созандаи рушди устувор дар сатҳи байналмилалӣ ва минтақавӣ мебошад.</p>	<p>Indeed, ensuring sustained peace and security is a key and an important criteria to ensuring constructive process of sustainable development at the international and regional levels (17.05.2019).</p>
	<p>Имрӯзҳо миллионҳо одамон дар гӯшаҳои гуногуни дунё ба таҳдиди ҷангу даргириҳо рӯ ба рӯ шудаанд ва терроризму экстремизм ҳамчун зуҳуроти ин падидаҳои харобиовар боиси оқибатҳои ноғувори сиёсиву</p>	<p>Today, millions of people in various corners of the world have faced the threat of wars and conflicts and terrorism and extremism as manifestation of this destructive phenomena, led to unfortunate</p>

	ичтимоӣ ва ахлоқӣ гардидаанд.	political, social and moral consequences (17.05.2019).
	Аъмоли мудҳиши террористиву экстремистии вақтҳои охир, аз ҷумла дар Афғонистон, Зеландияи Нав ва Шри-Ланка, баръало нишон доданд, ки террористону ифротгароён ватану миллат, дину мазҳаб надоранд.	The recent brutal terrorist attacks in Afghanistan, New Zealand and Sri Lanka vividly proved that terrorists and extremists do not have motherland, nationality, neither have they religion and creed (17.05.2019).
	Мо бояд ҳамеша дар хотир дошта бошем, ки ҳамаи камиву костиҳо ва мушкилоти зиндагӣ дар муқоиса бо неъматҳои истиқлолу озодӣ ҳечанд. Зеро миллате, ки истиқлолу озодӣ дорад ва ихтиёри давлатдорӣ дар дасти худаш аст, имконият ҳам дорад, ки масъалаву мушкилоти зиндагиро худаш ҳаллу ҷасл намояд.	We must always remember that all the shortcomings and difficulties of life are nothing compared to the gift of independence and freedom. As nation that is independent and has freedom and sovereignty, is able to address the challenges and difficulties of life by its own (07.09.2013).
	Сулҳу суботи пойдор ва ваҳдати ҷовидонаи миллӣ барои мо имконият фароҳам овард, ки татбиқи дахҳо барномаву нақшаҳои давлатии рушди иқтисодиву иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвари озоди худро ба роҳ монда, обрӯву эътибор ва мақому ҷойгоҳи сазовори байналмилалии Тоҷикистони азизамонро дар арсаи ҷаҳон таъмин намоем.	Lasting peace , stability and eternal national unity enabled us to facilitate an implementation of dozens of public programs and road-maps for socio-economic and cultural development and strengthen deserved place to our beloved Tajikistan on the international scene (07.09.2013).
	Шубҳае нест, ки ба хоҳири идомаи нек пайдо кардани ин роҳи интиҳобкардаамон мардуми хирадманду сарбаланд, бонангу номус ва бофарҳангу соҳибмаърифати мо сулҳу суботи ҷомеа ва ваҳдати миллиро боз ҳам таҳким бахшида, ба натиҷаву дастовардҳои аз имрӯза бузургтар ноил хоҳанд шуд.	There is no doubt, that for the good continuation of the path we have chosen, our proud and noble people will further strengthen peace and stability, national unity and achieve magnificent triumph we have ever had before. (07.09.2013).
	Ғояи истиқлолият ҳамчун яке аз рӯкҳои бунёдии озодии инсон дар тамоми давраи замони ҷузъи таркибии андеша ва хувияти миллии мо будааст.	The idea of independence as one of the pillars of human freedom has at all times been an integral part of our thinking and the national identity (07.09.2013).

	<p>Қобили зикр аст, ки он солҳо Тоҷикистон миёни ҷумҳуриҳои собиқ шуравӣ дуҷумин давлате буд, ки ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ Конститутсияи кишвар ва баъдан таъсиси парламенти касбии дупалатагиро бо роҳи интихоботи озод ва бо майлу иродаи мардум қабул намуд.</p>	<p>It should be noted that, those years, Tajikistan among the former Soviet republics was the second country which by nation-wide referendum adopted its Constitution and then through free elections and the will of the people has set up a bicameral professional parliament (07.09.2013).</p>
	<p>Ин марҳала, дарвоқеъ, як дарси фаромӯшнопазири ҳаётӣ ва мактаби бузурги худогоҳии миллӣ буда, моро водор месозад, ки сабақҳои талхи низои дохилӣ ва ҷанги таҳмилии шаҳрвандиро ҳаргиз аз хотир набарорем.</p>	<p>That period was indeed an unforgettable life lesson and a great school of national self-awareness which encourages all of us to never forget the bitter lessons of the internal conflict and imposed civil war (07.09.2013).</p>
	<p>Ба эътидол омадани вазъи сиёсӣ ва суръат гирифтани ислоҳоти иқтисодӣ дар ҳамаи соҳаҳои иқтисоди миллӣ имконият дод, ки коҳишёбии маҷмуи маҳсулоти дохилӣ нигоҳ дошта шавад ва соли 1997 аввалин маротиба аз оғози истиқлолият болоравии маҷмуи маҳсулоти дохилӣ нисбат ба соли 1996 ба андозаи 1,7 фоиз мушоҳида гардид.</p>	<p>The normalization of the political situation and acceleration of economic reforms in all sectors of the national economy remarkably helped to cease a decline in Gross Domestic Product and for the first time since independence in 1997 GDP increase was recorded by 1,7 % compared to 1996 (07.09.2013).</p>
	<p>Дар нимаи дуҷуми соли 2000-ум рӯйдоди хеле муҳим, ки дар даврони истиқлолият ба вуқӯъ пайваст, ба муомилот баровардани яке аз нишонаҳои давлати соҳибистиқлол - пули миллӣ, яъне сомонӣ буд, ки он ба болоравии нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар тамоми соҳаҳои иқтисодиёти мамлакат ва раҳи кишвар аз буҳрони иқтисодӣ, инчунин беҳдошти ҳолати молиявӣ, муътадил гардидани бучети давлатӣ ва вазъи иқтисодиву иҷтимоӣ кишвар мусоидат намуд.</p>	<p>In the second half of 2000 very important development of independence has occurred, which was associated with the issuance of one of the symbols of an independent state – the national currency somoni. This development has contributed to greater macroeconomic indicators in all sectors of the economy, pulled the country out of the economic crisis, helped to strengthen financial situation, normalize the public budget and improve socio-economic situation of the country (07.09.2013).</p>
	<p>Итминон дорам, ки интихоботи навбатӣ намунаи беҳтарини амалисозии ҳуқуқҳои</p>	<p>I am convinced that forthcoming election will be the best example of the exercise of constitutional rights of</p>

	<p>конституционии шаҳрвандон мегардад ва мардум роҳбари худро озодона, бо майлу иродаи хеш интихоб мекунад ва ин чорабиниҳои муҳимми сиёсӣ низ ба сарчамҳои миллат, таҳкими ваҳдати миллии мардуми кишвар ва болоравии обрӯи халқи тоҷик ва давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ мусоидат менамояд.</p>	<p>citizens and, the people will choose their leader freely, in their complete discretion and consent, and this important political event will also promote cohesion of the nation, strengthen the national unity of the people throughout the country, and facilitate the improvement of the image of the Tajik people and independent Tajikistan on the international arena (07.09.2013).</p>
	<p>Кишвари мо аз рӯи партовҳои қиёсии диоксиди карбон дар ҳаҷми ҳафтаи 135-умро ишғол менамояд ва 96 фоизи қувваи барқи худро дар неругоҳҳои барқи обӣ истеҳсол мекунад.</p>	<p>Our country ranks 135th in the world in terms of carbon dioxide emissions and produces 96% of its electricity in hydropower plants (24.09.2021).</p>
	<p>Амалӣ намудани ҳадафҳои стратегӣ ва афзалиятҳои миллий, густариши ислоҳоти иқтисодӣ, андешидани тадбирҳо оид ба таъмини суботи иқтисодӣ дар кишвар боиси рушди иқтисодиёт ва паст шудани камбизоатӣ гардид.</p>	<p>The implementation of strategic objectives and national priorities, the expansion of economic reforms and the adoption of measures to ensure economic stability in the country have noticeably contributed to the economic development and poverty reduction (07.09.2013).</p>
	<p>Чунонки аз сарнавишти бисёр қавму миллатҳои сайёра бармеояд, соҳибистиклолӣ насиби ҳар халқ намегардад. Зеро ба даст овардани соҳибистиклолӣ ва барпо намудани давлати соҳибихтиёр ғайр аз ин, ки бо имконияти таърихӣ ҳар халқу миллат иртибот дорад, инчунин аз ҳар фарди миллат бедориву хушёрӣ, эҳсоси гарми ватандӯстиву ватандорӣ, қору фаъолияти содиқонаву софдилона ва саъю кӯшиши доимиро талаб мекунад.</p>	<p>As it comes clear from the fate of many peoples and generations of the planet, independence befalls not every nation. Since independence and the establishment of a sovereign state, in addition to being associated with the historic opportunity of every people and nation, also requires from every member of society vigilance, feelings of patriotism, loyalty and honest work and continued efforts and commitment (07.09.2013).</p>
	<p align="center">Калимаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои сиёсии марбут ба созмонҳо, стратегияҳо ва иқдомҳои сиёсӣ</p>	
	<p>Мо дар ин росто, бо дарназардошти таҷрибаи андӯхтаамон дар роҳи мубориза бо терроризм ва манбаъҳои</p>	<p>In this regard, taking into the experience we gained in countering terrorism and its financing sources, we proposed to establish Shanghai</p>

	<p>маблағгузории он, пешниҳод намудем, ки дар ҳамкорӣ бо шарикони худ дар доираи Созмони ҳамкориҳои Шанхай Маркази зидди муҳаддиротии он дар шаҳри Душанбе таъсис ёбад.</p>	<p>Cooperation Organization's Antidrug Centre in Dushanbe in cooperation with our partners (17.05.2019).</p>
	<p>Чаласаи Шурои амнияти дастҷамъӣ бо иштироки сарони давлатҳои аъзои Созмон таҳти раёсати Сарвазири Ҷумҳурии Арманистон, Раиси Шурои амнияти дастҷамъии Созмони Аҳдномаи Амнияти Дастҷамъӣ Никол Пашинян дар ҳайати маҳдуд оғоз гардида, кори он бо иштироки ҳайатҳои васеъ идома ёфт.</p>	<p>The meeting of the Collective Security Council with the participation of the heads of the member states of the Organization under the chairmanship of the Prime Minister of the Republic of Armenia, the Chairman of the Collective Security Council of the Collective Security Treaty Organization Nikol Pashinyan began in a narrow format, and its work continued with the participation of enlarged delegations (23.11.2022).</p>
	<p>Ба мардуми Панҷшер дастрасӣ ба озуқаворӣ, дигар маводди мавриди ниёзи аввалия, инчунин, кумакҳои башардӯстона баста шуда, ҳатто ниҳодҳои таҳассусии Созмони Милали Муттаҳид ва Кумитаи байналмилалии Салиби Сурх то ҳол наметавонанд чихати иҷрои уҳдадорихои башардӯстонаи худ ба минтақаи Панҷшер ворид шаванд.</p>	<p>The people of Panjshir have no access to food, other basic commodities, as well as humanitarian aid, and even the United Nations and the International Committee of the Red Cross are still unable to enter Panjshir to fulfill their humanitarian obligations (24.09.2021).</p>
	<p>Ҳукумати Тоҷикистон Стратегияи миллии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим (2030) ва як қатор санадҳои дигарро қабул намудааст.</p>	<p>The Government of Tajikistan has adopted the National Climate Change Adaptation Strategy (2030) and a number of other documents (07.11.2022).</p>
	<p>Ҳамчунин, Стратегияи ҷаҳонии Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза бо терроризм, конвенсияҳои зиддитеррористиву зиддимухаддиротии он, қатъномаҳои Шурои амният ва Маҷмаи умумӣ, инчунин, тавсияҳои ФАТФ бояд заминаи муборизаи дастҷамъона алайҳи терроризм ва манбаъҳои маблағгузории онро ташкил диҳанд.</p>	<p>Also, the UN Global Counterterrorism Strategy, its conventions on countering terrorism and narcotics, UN Security Council and General Assembly resolutions, and recommendations of the Financial Action Task Force (FATF) should lay a sound ground for collective fight against terrorism and its financing (17.05.2019).</p>

	<p>Хукумати мамлакат охири соли 2012 Стратегияи баланд бардоштани сатҳи некуахлоии мардуми Тоҷикистонро қабул намуд, ки ҳадафи асосии он дар баробари паст кардани сатҳи камбизоатӣ дастгирӣ ва фароҳам овардани.....</p>	<p>Late 2012 the government of the country has adopted the Tajikistan’s Living Standards Improvement Strategy, the main purpose of which, along with the poverty reduction, is to support and create opportunities for..... (07.09.2013).</p>
	<p>Ёдовар бояд шуд, ки кишвари мо соли 2022 мизбони Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд роҷеъ ба бознигарии Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор” низ хоҳад буд.</p>	<p>Let me recall that in 2022, our country will host the International High-Level Conference on the Review of the International Decade for Action “Water for Sustainable Development” (24.09.2021).</p>
	<p>Мо муаллифи чаҳор ташаббуси бузург, аз ҷумла Соли байналмилалӣ оби тоза 2003, Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои ҳаёт» 2005 – 2015, Соли байналмилалӣ ҳамкорӣ дар соҳаи об 2013 ва Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор» 2018 – 2028 мебошем, ки аҳамияти глобалӣ доранд.</p>	<p>We are the initiators of four major initiatives of global significance, including the International Year of Fresh Water - 2003, the International Decade for Action “Water for Life” 2005-2015, the International Year of Water Cooperation - 2013 and the International Decade for Action “Water for Sustainable Development” 2018-2028 integration (08.09.2021).</p>
<p>Ибораҳои устувор дар дискурси сиёсӣ</p>		
	<p>Бинобар ин, имрӯзҳо муборизаи муштарақ ва ҳадафмандонаи давлатҳои халқҳо, ниҳодҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятҳо, пеш аз ҳама, бо решаи сабабҳои зухуроти терроризм аҳамияти махсус касб менамояд (17.05.2019).</p>	<p>Therefore, these days joint and targeted countering of first and foremost causes and roots of terrorism phenomena by states and nations, international organizations and communities gain a particular</p>
	<p>Ин санад бо барномаи амал ва самтҳои ҳамкории худ дар заминаи муносибатҳои дуҷониба, минтақавӣ ва бисёрҷониба хусусияти пешгирикунанда дорад.</p>	<p>This paper plays a preventive role with its action framework and the areas it covers within bilateral, regional and multilateral relations (17.05.2019).</p>
	<p>Танҳо дар соли гузашта 67 амалиёти фаврӣ алайҳи қочқбарон гузаронида шуд.</p>	<p>During the last year alone 67 immediate reaction operations against smugglers (17.05.2019).</p>
	<p>Тайи 20 соли сипаришуда мақомоти ҳифзи ҳуқуқи</p>	<p>Over the last 20 years the Tajik law enforcement authorities seized more</p>

	<p>Тоҷикистон зиёда аз 125 тонна маводди нашъаоварро аз муомилоти ғайриқонунӣ баровардаанд.</p>	<p>than 125 tons of narcotics in illicit trafficking (17.05.2019).</p>
	<p>Ин далелҳо аз фаъолияти судманди мақомоти дахлдори мо дар ин ҷода гувоҳӣ дода, бори дигар аҳаммияти таҳкими сарҳадоти давлатиро ҳамчун яке аз роҳҳои самарабахши муқовимат ба терроризм ва манбаъҳои маблағгузори он таъкид мекунанд.</p>	<p>These evidences show the effective operation of our relevant authorities and once again emphasizes the importance of strengthening state border as one of the effective ways of countering to terrorism and its</p>
	<p>Мо дар ин рост, бо дарназардошти таҷрибаи андӯхтаамон дар роҳи мубориза бо терроризм ва манбаъҳои маблағгузори он, пешниҳод намудем, ки дар ҳамкорӣ бо шарикони худ дар доираи Созмони ҳамкории Шанхай Маркази зиддимухаддиротии он дар шаҳри Душанбе таъсис ёбад.</p>	<p>In this regard, taking into the experience we gained in countering terrorism and its financing sources, we proposed to establish Shanghai Cooperation Organization’s Antidrug Centre in Dushanbe in cooperation with our partners (17.05.2019).</p>
	<p>..... Шурои амният ва Маҷмаи умумӣ, инчунин, тавсияҳои ФАТФ, яъне Гурӯҳи мақсаднок оид ба тадбирҳои молиявӣ, бояд заминаи муборизаи дастҷамъона алайҳи терроризм ва манбаъҳои маблағгузори онро ташкил диҳанд.</p>	<p>...UN Security Council and General Assembly resolutions, and recommendations of the Financial Action Task Force (FATF) should lay a sound ground for collective fight against terrorism and its financing (17.05.2019).</p>
	<p>Аз ин рӯ, дар шароити торафт афзудани хатару таҳдидҳои ҷаҳони муосир масъалаи таъмини амнияти милливу давлатӣ аҳамияти аввалиндараҷа ва ҳаётӣ пайдо мекунад ва чунин вазъ ҳамаи кормандони сохтору мақомоти давлатӣ, аз ҷумла мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомӣ, тамоми хизматчиёни давлатӣ, инчунин ҳар як фарди бонангу номуси миллатро водор месозад, ки аз ҳарвақта дида бештар масъулиятшинос ва хушёру зирак бошанд.</p>	<p>Therefore, in the face of increasing threats and menaces of the modern world the issue of national and public security is of paramount and vital importance, and this situation requires from each employee and government officials, including officers of law enforcement authorities, military agencies, all public servants, and as well as from every honest and worthy representative of the nation even greater responsibility, vigilance and alertness (07.09.2013).</p>

Калимаҳои ифодакунандаи маҷоз дар дискурси сиёсӣ	
Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ кишвари мо бо ҳодисаҳои фочеабори ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ рӯ ба рӯ гардида, рӯзҳои сангинро паси сар кард.	In the initial years of our independence, our country was plunged into the tragic events of the imposed civil war, and went through difficult days (24.09.2021).
Афғонистони ҷабрдида ва миллати ба мо дӯсту бародари он набояд дигарбора ба вартаи ҷангҳои хунини таҳмилӣ кашида шавад.	The suffering Afghanistan and its friendly and brotherly nation should not be dragged into the abyss of imposed bloody wars again (24.09.2021).
Яъне ҷойи нигаронӣ ва таассуф аст, ки имрӯз Афғонистон дар роҳи бисёр хатарзои дигарбора ба лонаи терроризми байналмилалӣ табдил ёфтани қарор дорад.	In other words, it is a matter of concern and regret that today Afghanistan is once again on the path to becoming a breeding ground for international terrorism (24.09.2021).
Таҷрибаи талхи ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон ва ҷандин кишварҳои дигар гувоҳ аст, ки барои гирифтани пешро роҳи терроризму ифротгароӣ бояд дар ҳамаи сатҳҳо ҷораҳои муассир андешида шаванд.	The painful experience of the civil war in Tajikistan and several other countries proves that it is important to undertake effective measures in all areas to prevent terrorism and extremism (17.05.2019).
Мухотаб дар дискурси сиёсӣ	
Ширкаткунандагони гиромӣ! Мо итминон дорем, ки муқовимати самаранок ба таҳдидҳои муносири амниятӣ танҳо тавассути талошҳои муштараку ҳамӯҳангшуда ва татбиқи ҷораҳои муназзам натиҷа ба бор меорад.	Ladies and Gentlemen! We believe that effective countering to the current security threats can bring results only through joint and concerted efforts and implementation of coherent measures (17.05.2019).
Мухтарам Муовини Дабири кулли Созмони Милалӣ Муттаҳид! Мухтарам роҳбарони хайатҳо!	Excellency Under-Secretary General of the United Nations! Distinguished Heads of Delegation! (17.05.2019).
Ҳозирини гиромӣ, Мо аз ҳолати раванди ҳамкории миёни Тоҷикистон ва Эрон дар ҷаҳорҷӯби созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ изҳори қаноатмандӣ кардем.	Distinguished participants, We expressed satisfaction over the state and process of cooperation between Tajikistan and Iran in the framework of international and regional organizations (18.09.2021).
Ҳамватанони азиз! Ҳозирини гиромӣ! Гузашти вақт беш аз пеш собит менамояд, ки ҳастии ҳар	Dear compatriots! Distinguished audience! The passage of time undeniably proves that the existence of

	<p>давлату чомеа, рушди озодона ва сарбаландии ҳар як фарди он маҳз ба истиқлолияти озодӣ ҳамчун кафолати асосии бақои миллатҳо вобастагии мустақим дорад.</p>	<p>any state, society and the free development and pride of every member are inseparably linked with independence and freedom as a basic guarantee of eternity of nations (07.09.2013).</p>
	<p>Дӯстони азиз! Тавре борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдории миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ, аз ҷумла ба эътидол овардани вазъияти кишвар, баргардонидани гурезаҳо, бо хонаву ҷой таъмин кардани онҳо....</p>	<p>Dear friends! As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems, including the normalization of the situation in the country, return of refugees, providing them with housing..... (07.09.2013).</p>
	<p>Ҳозирини арҷманд! Имрӯз Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиқлол ҷойгоҳи хоси худро дар арсаи байналмилалӣ пайдо кардааст.</p>	<p>Distinguished audience! Today Tajikistan as an independent state plays an essential part on the international arena (07.09.2013).</p>
	<p>Мухтарам чаноби Раис, захираҳои об дар раванди мутобиқшавӣ ва устуворнокӣ ба тағйирёбии иқлим, ҳамчунин, коҳиш додани оқибатҳои он нақши калидӣ доранд.</p>	<p>Dear Mr. Chairman, Water resources play a key role in the process of adaptation and resilience of the climate change as well as in mitigation of its impacts (07.11.2022).</p>
	<p>«Чаноби Олӣ, лутфан табрикоти самимии моро ба муносибати интиҳоб гардиданатон ба маснади олии Сарвазири Ҷумҳурии Исломии Покистон бипазиред.</p>	<p>"Your Excellency, Please accept our sincere congratulations on your election to the high post of the Prime Minister of the Islamic Republic of Pakistan" (12.04.2022).</p>
	<p>Мухтарам иштирокчиёни Конфронс! Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти мубориза бо терроризм ва маблағгузори он ҳамеша омодаи ҳамкорӣ бо ҳама ҷонибҳои манфиатдор мебошад.</p>	<p>Distinguished Participants of the Conference! The Republic of Tajikistan is always committed for cooperation with all stakeholders in terms of countering terrorism and its financing (17.05.2019).</p>
	<p>Мухтарам намоёндагони васоити ахбори омма, хонумҳо ва чанобон, қабл аз ҳама, бори дигар Раиси Ҷумҳурии Исломии Эрон, Чаноби Олӣ Иброҳим Раисиро ба Тоҷикистон хайрамақдам меғӯям.</p>	<p>-Distinguished representatives of mass media, Ladies and gentlemen, At the outset, I would like to welcome cordially the President of the Islamic Republic of Iran, His Excellency Ebrahim Raisi, to Tajikistan (18.09.2021).</p>

Воҳидҳои туфайлии забон дар дискурси сиёсӣ Калимаҳои туфайлӣ	
Мутаассифона , созмонҳои ҳомии ҳуқуқи башар нисбат ба поймол гардидани ҳуқуқи дигар қавму миллатҳои сокини Афғонистон ва озодиҳои шаҳрвандони он кишвар, бахусус занону кӯдакон хомӯширо ихтиёр кардаанд ва дар ин маврид сухане ҳам баён намекунанд.	Unfortunately , human rights organizations have remained silent on the violation of the rights of other ethnic groups residing in Afghanistan and the freedoms of its citizens, especially women and children, and have not commented on the matter (24.09.2021).
Албатта , давраи давлатдорӣ навини тоҷикон дар муқоиса бо таърихи беш аз шашазорсолаи халқи куҳанбунёди тоҷик ва анъанаҳои ватандориву тамаддунсозии он муддати чандон тулонӣ нест.	Of course , the period of the new Tajik statehood is not so long in comparison with the more than six thousand-year history of the ancient Tajik people and its traditions of patriotism and civilization (14.10.2021).
Хушбахтона , мо бо пуштибонии самимона ва бо таъя ба хиради сулҳҷӯёнаву таҳаммулгароёнаи мардуми шарифи Тоҷикистон ин раванди сарнавиштсозро вусъат бахшидем, сулҳу салоҳро дар кишварамон таъмин кардем, фирориён ва гурезаҳои иҷбориро ба Ватан ва маҳалли зисташон баргардонидем ва ба барқарорсозии харобаҳои ҷанг офоз намудем.	Fortunately , we relying on the wholehearted support, peace-loving commitment and tolerant nature of the glorious Tajik people, have accelerated this critical process, brought lasting peace and harmony in the country, returned refugees and internally displaced people to their homeland, back to their homes and began to restore the ravages and ruins of war (07.09.2013).
Воқеан , таърихи қадимаи халқи тоҷик ва мероси гаранбаҳои моддиву маънавии гузаштагонӣ мо, аз ҷумла, ёдгориҳои таърихӣ бузургтарин мактаби худшиносӣ барои ҳар як фарди ҷомеа, махсусан, наврасону ҷавонон аст.	Indeed , the ancient history of the Tajik people and the valuable material and spiritual heritage of our ancestors, including historical monuments is the greatest school of self-knowledge for every member of society, especially adolescents and young people (14.10.2021).
Бигзор , парчами озодӣ бар фазои Ватани аҷдодӣ мо то ҷовидон парафшон бошад!	Let the flag of freedom wave in the sky of our ancestral homeland forever! (07.09.2013).
Ибораҳои туфайлӣ	
Ба назари мо , зарурати таъсисёбии гурӯҳи хоссаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқи кишварҳои “Масири шимолӣ” бо дастгирии Созмони	In our opinion , the need for establishment of a special task force of the law enforcement agencies of “Northern Route” countries with the

	<p>Милали Муттаҳид ва чалби коршиносони марбута чихати гузаронидани тадқиқоти гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир дар ин масир ба миён омадааст.</p>	<p>support of the UN and involvement of relevant experts to study the illicit drug trafficking in this route arose (17.05.2019).</p>
	<p>Бинобар ин, имрӯзҳо муборизаи муштарак ва ҳадафмандонаи давлатҳою халқҳо, ниҳодҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятҳо, пеш аз ҳама, бо решаи сабабҳои зуҳуроти терроризм аҳаммияти махсус касб менамояд.</p>	<p>Therefore, these days joint and targeted countering of first and foremost causes and roots of terrorism phenomena by states and nations, international organizations and communities gain a particular importance (17.05.2019).</p>
	<p>Аз ин лиҳоз, моро зарур аст, ки дар сатҳи давлатӣ маърифати сиёсӣ, масъулияти шаҳрвандӣ ва ҳушёрӣ сиёсии мардумро ба дараҷаи зарурӣ баланд бардорем.</p>	<p>We in this connection must at the governmental level raise political culture, civic responsibility and political vigilance of the people (07.09.2013).</p>
	<p>Пеш аз ҳама, мехоҳам ба Ҳукумати Ҷумҳурии Арабии Миср барои фароҳам овардани шароити мусоид чихати баргузориҳои иҷтимоӣ имрӯза миннатдориҳои худро иброз намоям.</p>	<p>I at the onset would like to express profound gratitude to the Government of the Arab Republic of Egypt for excellent conditions in organization of today's Conference (07.11.2022).</p>
	<p>Қабл аз ҳама, бори дигар Раиси Ҷумҳурии Исломии Эрон, Ҷаноби Олӣ Иброҳим Раисиро ба Тоҷикистон хайрамақдам мегӯям.</p>	<p>At the outset, I would like to welcome cordially the President of the Islamic Republic of Iran, His Excellency Ebrahim Raisi, to Tajikistan (18.09.2021).</p>
	<p>Ҳамзамон бо ин, мо таъсиси ҳукумати ҳамашумул ва фарогири манфиатҳои ҳамаи гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва қавму миллатҳои сокини Афғонистонро омили калидии истиқрори сулҳу суботи пайдор дар Афғонистон донистем.</p>	<p>At the same time, we consider the establishment of an inclusive government taking into account the interests of all socio-ethnic groups living in Afghanistan as a key factor in the establishment of lasting peace and stability in Afghanistan (18.09.2021).</p>
	<p>Маҳз аз ҳамин хотир, қатъи ҳунрезӣ, расидан ба сулҳу субот ва ваҳдати миллӣ яке аз нахустин дастовардҳои таърихӣ ва арзиши муқаддаси оғози даврони истиқлол мебошад, ки танҳо бо майлу хоҳиши мардуми сулҳхоҳу таҳаммулгарои тоҷик муяссар гардид.</p>	<p>That is why, the cessation of bloodshed, ensure of peace, stability and national unity is one of the first historical achievements and sacred value of early independence era, which was achieved only through the strong will and desire of the Tajik peace-loving and tolerant people (07.09.2013).</p>

	<p>Мо, дар ин росто, омодаи ҳамкорӣ бо ҳамаи кишварҳои узви Созмони Милал буда, умедворем, ки онҳо аз номзадии Тоҷикистон пуштибонӣ хоҳанд кард.</p>	<p>In this regard, we stand ready for cooperation with all UN member states and hope that they will support Tajikistan's candidacy (24.09.2021).</p>
	<p>Вобаста ба ин, як нуктаи муҳимро хотирнишон менамоем. Имрӯз мардуми шарифи кишвар хуб дарк кардаанд, ки ҳамаи пешравҳои Тоҷикистон, пеш аз ҳама,</p>	<p>.... I in this regard would like to make one important point. Today, the glorious people of the country are well aware that all the successes of Tajikistan, first of all.... (08.09.2022).</p>
Ҷумлаҳои гуфайлӣ		
	<p>Бо истифода аз фурсат, ба роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии пойтахт, меъморону мутахассисон, сохтмончиён ва ҳамаи онҳое, ки барои қомат афрохтани муҷассамаи пуршукӯхи «Истиқлол» ва бунёди майдони зебои он саҳми ватандӯстона гузоштаанд, миннатдории самимии худро изҳор менамоем.</p>	<p>Taking this opportunity, I would like to express my sincere gratitude to the management of the Executive Body of the City Government, architects, specialists, builders and all those who made a patriotic contribution to the formation of the splendid “Istiqlol” monument and creation of such an attractive square (08.09.2022).</p>
	<p>Чунонки аз сарнавишти бисёр қавму миллатҳои сайёра бармеояд, соҳибистиқлолият насиби ҳар халқ намегардад.</p>	<p>As it comes clear from the fate of many peoples and generations of the planet, independence befalls not every nation (07.09.2013).</p>
	<p>Ҳамон тавре ки ёд доред, баробари ба даст овардани истиқлолият мардуми мо ба гирдоби муҳолифату низоъҳои дохилӣ ва оқибат ба ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ гирифторм гардид ва қор ба қор расид, ки масъалаи ҳастии миллату давлати тоҷикон зери хатар қарор гирифт.</p>	<p>As you remember, along with achieving independence our nation was drawn into the vortex of domestic confrontations and subsequently into an imposed civil war, and in the upshot there was a real threat to the existence of the Tajik people and the state (07.09.2013).</p>
	<p>Тавре борҳо зикр кардаем, даҳсолаи аввали давлатдории миллии мо асосан ба ҳалли масъалаҳои сиёсӣ, аз ҷумла ба эътидол овардани вазъияти кишвар, баргардонидани гурезаҳо.....</p>	<p>As has been repeatedly pointed out, the first decade of our national statehood was mainly devoted to the solution of political problems, including the normalization of the situation in the country, return of refugees.... (07.09.2013).</p>

<p>Чунонки маълум аст имрӯзҳо барои маблағгузорию терроризм манбаъҳои гуногун, аз ҷумла, гардиши ғайриқонунии маводди муҳаддир, хариду фурӯши инсон ва қочоқи ёдгориҳои таърихию фарҳангӣ истифода бурда мешаванд.</p>	<p>It is obvious that these days different sources, including illicit drug trafficking, trafficking in person and smuggling of historical and cultural heritage are used for financing of terrorism (17.05.2019).</p>
---	--